

EROII NEAMULUI

Fondată în 1996; Serie nouă
Anul XV, Nr. 3 (56), 2023

În memoria sergentului
NEDELĂU BOSĂŢEANU
portdrapel
Regimentului 9 Rosiori,
cazut pentru
întregirea țării
în data de 19 aprilie 1919
la intrarea în
localitatea Dobu.

Această publicație a fost tipărită cu sprijinul Consiliului Județean Satu Mare. Responsabilitatea conținutului revine autorilor și nu reprezintă în mod necesar poziția oficială a Consiliului Județean Satu Mare.

Județul Satu Mare
Consiliul Județean

Ministerul Culturii prin Direcția Județeană pentru Cultură Satu Mare

S.C. SAMGEC SRL
Satu Mare

S.C. ADALIN SRL
Satu Mare

S.C. EXPEDIENT SRL
Satu Mare

EURO INSOLV SPRL
Satu Mare

CEPROM SA
Satu Mare

S.C. EVEX TURISM S.R.L. Baia Mare

S.C. Prestări Manopera
Intracomunitară SRL Satu Mare

BĂLAN GHEORGHITĂ - București

S.C. WIILY PROD SRL
Tășnad

SC CASTRUM REALTY SRL
Negrești-Oaș

S.C. REWNA PREST SRL
Tășnad

Coperta față: Monumentul Eroului Sergent Nedelcu Bosânceanu din Doba, jud. Satu Mare
Coperta spate: Bustul lui Avram Iancu din Alba-Iulia

„EROII NEAMULUI” este o revistă de cultură și educație patriotică, apolitică și neguvernamentală, editată trimestrial de Asociația Civică „Tempora” Satu Mare și Asociația Națională Cultul Eroilor „Regina Maria” - filiala Satu Mare, în colaborare cu Muzeul Județean Satu Mare.

REDACTIA

Redactor coordonator: col. (r) **Voicu ȘICHET**

Redactori: dr. **Viorel CIUBOTĂ**, dr. **Viorel CÂMPEAN**, dr. **Daniela BĂLU**

Colaboratori (pentru acest număr): pr. prof. univ. dr. habil. **Constantin Valer NECULA**, prof. drd. **Constantin Ioan NECULA**, conf. univ. dr. **Lucian TURCU** pr. dr. **Cristian BOLOȘ**, col. (rtg.) dr. **Constantin MOȘINCAT**, prof. dr. **Ovidiu T. POP**, dr. ing. **Luminița Cornelia ZUGRAVU**, ing. ec. **Cristian MAREȘ**, ing. **Dariana GROZA**, pr. prof. **Gheorghe-Radu SĂLĂGIAN**, col. (r) ing. **Ștefan COȘARCA**, prof. **Carol C. KOKA**, **Dariana SĂȘĂRMAN-ȚOU**, **Paula-Maria HOROTAN**, col. (r) dr. **Ioan GOGOTĂ**, prof. dr. **Ioan CORNEANU**, col. (rtg.) **Gavril NECIU**, pr. drd. **Mădălin Vasile TĂUT**

Fotografii: **Voicu ȘICHET**, **Ionică MOLDOVAN**, **Ștefan COȘARCA**

Tehnoredactare computerizată: **Vili Alina Marinela PFA**

ISSN 2067 - 5801

Contact: Satu Mare, B-dul Vasile Lucaciu nr. 17/8, jud. Satu Mare

Telefon: 0740-084131

e-mail: voicusichet@yahoo.com

www.asociatia-tempora.ro

facebook: Asociația Tempora România 100

Toate drepturile rezervate autorilor și redacției. Răspunderea pentru opiniile exprimate în paginile revistei revine în exclusivitate autorilor.

Cuprins

- Pag. 2 Col. (r) Voicu ȘICHET - *Jurnalul cimitirelor și monumentelor eroilor (LV)*
- Pag. 5 Preot dr. Cristian BOLOȘ - *Modele creștine de eroism (LII) - Maica Domnului – Maica Fiului lui Dumnezeu*
- Pag. 8 Pr. prof. univ. dr. habil. Constantin-Valer NECULA, prof.drd. Constantin Ioan NECULA - *O contribuție a Părintelui Nicolae Terchilă la Istoria Pedagogiei românești - Recuperarea unui manuscris -*
- Pag. 17 Col. (rtg.) dr. Constantin MOȘINCAT - *Vlădica dr. Partenie Ciopron pe frontiera de vest la Satu Mare (fotografii inedite)*
- Pag. 22 Col. (r) Voicu ȘICHET - *Sărbătoarea Fiii Satului Tătărești, ediția a 8-a – 2023, o reușită*
- Pag. 29 Dariana SĂSĂRMAN-ȚOU - *„A construi o bibliotecă înseamnă a crea o viață”*
- Pag. 30 Paula-Maria HOROTAN - *Educația și Cultura ne smulge din negura ignoranței*
- Pag. 33 Dr. Viorel CÂMPEAN - *Comunitatea din Tătărești și-a adus aminte, după 100 de ani, de o mare sărbătoare a satului și de învățătorul Octavian I. Popp*
- Pag. 39 Conf. univ. dr. Lucian TURCU - *Cărțile și amintirile. Gânduri la inaugurarea bibliotecii sătești din Tătărești.*
- Pag. 41 Col. (r) dr. Ioan GOGOTĂ - *Simpozionul științific interjudețean „Educație prin cultură – Lumină pentru suflet”, la 100 de ani de la înființarea Bibliotecii Sătești „Nicolae Iorga” – 2 septembrie 2023, Tătărești, județul Satu Mare*
- Pag. 44 Col. (r) ing. Ștefan COȘARCA - *Programul Comemorarea Eroilor Neamului în județul Satu Mare - prezentarea sintetică a ultimelor evenimente și opinii personale -*
- Pag. 49 Dr. Viorel CIUBOTĂ - *Documente vechi de limbă română din Sătmar (II)*
- Pag. 52 Ing. ec. Cristian MAREȘ - *Colonelul Traian Moșoiu în Bătălia de la Sibiu (septembrie 1916)*
- Pag. 62 Prof. dr. Ovidiu T. POP - *Poetul-erou Mihail Săulescu*
- Pag. 67 Col. (r) ing. Ștefan COȘARCA - *„Mormintele de război – patrimoniu cultural național?”*
- Pag. 70 Ing. Dariana GROZA - *Eroinele României. Clara Maniu n. Coroianu – o Femeie exemplară*
- Pag. 73 Prof. dr. Ioan CORNEANU - *Prietenie și ură între Germania Hitleristă și U.R.S.S.-ul Stalinist*
- Pag. 80 Pr. prof. Gheorghe-Radu SĂLĂGIAN - *Ortodoxia în istoria și societatea contemporană (XI). Relațiile Bisericii Ortodoxe Române cu statul totalitar în conformitate cu Legea Generală a Cultelor, votată la 4 august 1948*
- Pag. 84 Col.(rtg.) Gavril NECIU - *Pe urmele Eroilor*
- Pag. 86 Dr. ing. Luminița Cornelia ZUGRAVU - *Gheorghe Lazăr - fondatorul învățământului în limba română. 200 de ani de la moarte.*
- Pag. 89 Prof. Carol C. KOKA - *Doba – Pagini de monografie*
- Pag. 92 Pr. drd. Mădălin Vasile TĂUT - *Definirea dogmatică și cinstirea icoanelor, în Sinodul al VII-lea ecumenic*

Jurnalul cimitirelor și monumentelor eroilor (LV)

Colonel (r) Voicu ȘICHET

La vremea în care scriu aceste rânduri, cel puțin din discuții cu oameni avizați și din ce mai văd/aud prin media, proiecția viitorului culturii în România nu este prea roză. Dimpotrivă. Se vorbește despre un act normativ care să reducă la maxim, sau chiar să elimine în anumite domenii subvenționarea actului cultural, să se comaseze instituții de cultură finanțate de Guvern sau autoritățile locale, iar întreg bugetul pentru cultură să fie doar la nivelul a 50% din cel actual, care și acesta, oricum, este mult sub nivelul mediu al Uniunii Europene. Desigur, cu certitudine, sunt instituții bugetare în domeniul cultural care înghit miliarde din bugetul național sau al autorităților locale, însă sunt și din acelea vitale pentru menținerea identității noastre naționale, a căror existență și funcționare la parametri cât de cât normali, dacă sunt afectate, reprezintă atentat la siguranța națională. Un popor, un stat, nu pot exista fără cultură, fără conservarea, valorificarea și promovarea culturii specifice, a trecutului și tradițiilor, care conferă individualitate și unicitate în concertul popoarelor și națiunilor lumii. Fără cultură și educație suntem sortiți pierii!! Oare chiar atât de ignoranți sunt marii noștri încât să nu-și dea seama de acest uriaș pericol?! Sau este vorba de trădare națională, așa după cum se speculează în diverse medii cu privire la unele inițiative legislative ce slujesc mai mult interesele străine decât ale țării noastre și ale cetățenilor săi?!

Vom vedea ce va fi, însă dacă noile reglementări vor duce la imposibilitatea de finanțare nerambursabilă de către autoritățile locale și centrale, conform Legii 350 din 2005, a activităților culturale inițiate și derulate de asociații, fundații sau culte, va fi mare deranj. Inclusiv această revistă va fi amenințată cu dispariția sau măcar cu reducerea drastică a tirajului, dacă nu cu editarea sa doar în format electronic. Să dea Domnul să nu fie chiar așa de rău și să putem continua scoaterea revistei în aceleași condiții ca până acum!!

Cu toate că, în perioada scursă de la editarea numărului precedent, nu au fost multe evenimente legate de tematica revistei noastre,

din păcate, nu am putut participa la majoritatea din ele, motivele fiind determinate de unele probleme personale și de familie, plus implicarea în alte activități, așa după cum cititorul va putea constata în continuare. Totuși, o să încerc o scurtă trecere în revistă a lor.

Astfel, în 29 iulie s-a marcat Ziua Imnului Național, prin organizarea activităților specifice la Monumentul Ostașului Român din Piața Dr. Vasile Lucaciu. Ca element aparte, menționez premiera, de către comandantul Garnizoanei Militare Satu Mare, Lt. colonel Gheorghe Balazs, a tinerilor sătmăreni care au reușit la examenele de admitere în liceele militare.

Comemorarea suferințelor cauzate românilor sătmăreni ca urmare a Dictatului de la Viena a fost marcată prin activități specifice la Carei, la monumentul ridicat în memoria refugiaților din calea furiei horthyiste în curtea bisericii greco-catolice Sfântul Andrei, precum și la Satu Mare, la Troița din Piața Libertății.

Societatea Cultural-Patriotică Avram Iancu – filiala Satu Mare, condusă de inimosul Mircea Dobra, și-a comemorat eroul în fața bustului din Piața 25 octombrie, în data de 10 septembrie 2023, în prezența unui numeros public.

Nici la cele 4 etape din Programul „Comemorarea Eroilor Neamului în județul Satu Mare” desfășurate în luna septembrie nu am reușit să particip. Din fericire, activitățile de la Tiream, Ghenci și Căuaș (8 septembrie), Sânmiclăuș, Moftinu Mic, Pișcari, Terebești și Gelu (14 septembrie), Urziceni și Ciumești (17 septembrie) și Supuru de Sus, Hurezu Mare și Babța (21 septembrie) au fost onorate de către membri ai tuturor celor 3 asociații ale rezerviștilor militari sătmăreni care au inițiat acest program, precum și de reprezentanții Instituției Prefectului Județul Satu Mare și al celorlalte instituții și asociații partenere. Amănunte de la aceste activități comemorative au putut fi citite în presa locală, prin grija colegului colonel (r) ing. Ștefan Coșarca, acesta publicând o sinteză și în acest număr.

Am intrat în „linie dreaptă” și în ceea ce privește amplasarea Monumentului „Biserica și

Armata română” în parcul din fața Policlinicii CFR (aflat acum în curtea Catedralei ortodoxe „Adormirea Maicii Domnului”), conform gândurilor noastre concretizate în proiect. S-au obținut toate avizele necesare, Primăria Satu Mare a eliberat autorizația de construcție, iar executantul a început lucrările pentru realizarea postamentului, la ora când aceste rânduri vor ieși de la tipar, în mod normal, totul ar trebui să fie pregătit pentru strămutare. Intenția și dorința noastră este ca, până la 25 Octombrie, Crucea Brâncovenească să fie amplasată pe locul stabilit, astfel încât să se poată organiza o parte din manifestările dedicate Zilei Armatei Române, care marchează și „eliberarea ultimei brazde de pământ românesc”, în jurul acesteia. Doamne ajută!

În această perioadă au avut loc evenimente importante pentru câteva localități din județul nostru, în cadrul manifestărilor organizate cu aceste ocazii fiind regăsite și activități de cinstire a eroilor și înaintașilor noștri, pe lângă altele cu caracter religios, cultural și artistic.

Astfel, în 13 august 2023, a avut loc la Doba o mare sărbătoare, care a avut 3 componente. Prima a constat într-o întâlnire a fiilor satului în cadrul Sfintei Liturghii din duminica de dinaintea marelui praznic al Adormirii Maicii Domnului, urmată de dezvelirea și sfințirea unui nou monument amplasat în centrul comunei. Este vorba despre un monument ridicat în memoria eroului **sergent Nedelcu Bosângeanu**, care a fost ucis de gloanțele inamice pe raza localității în 19 aprilie 1919, în timp ce trupele române, al căror portdrapel era, se îndreptau triumfătoare dinspre Carei spre Satu Mare, în cadrul acelei minunate campanii a Armatei Române de eliberare a acestor ținuturi de sub ocupația bandelor bolșevice ale lui Bela Kun, campanie care s-a încheiat la 4 august 1919 prin eliberarea și ocuparea Budapestei. Am spus că este un nou monument, deoarece la câțiva zeci de metri, între acesta și biserica ortodoxă, există o mai veche răstignire ridicată în memoria eroilor comunei după cel de-al doilea război mondial. Monumentul înglobează o placă comemorativă realizată în 2019 prin grija colegului colonel (r) ing. Ștefan Coșarca – fiu al satului, care și-a găsit doar acum locul de așezare și dăinuire, peste veacuri, sperăm noi. Ceremonia, moderată de același Ștefan Coșarca, a cuprins o slujbă săvârșită de preotul local Ioan Ciprian Ardelean și preoții parohi din satele aparținătoare comunei

Doba, sfințirea monumentului, luări de cuvânt și depunerea de coroane și jerbe de flori. Au vorbit primarul comunei, Mihai Gătina, deputatul Adrian Cozma, Ștefan Coșarca și subsemnatul. În cadrul alocuțiunii mele am citit câteva versuri din poezia *Vrem Ardealul* (Radu, Cosmin. *Vrem Ardealul. Maiestății Sale Regelui. Eroii Neamului*, Satu Mare, 2018, 10 (s.n.), nr. 2 (35), Coperta 3) și am atras atenția autorităților și reprezentanților instituțiilor de cultură prezente la Doba să aibă în vedere omagierea veteranilor de război în anul următor, dat fiind că atunci se vor împlini 80 de ani de la eliberarea „ultimei brazde”, în octombrie 1944, prin ridicarea în municipiul Satu Mare a unui monument dedicat memoriei lor, deoarece ei au fost învingătorii din acele lupte, camarazii lor ce au pierit, eroii noștri dragi, neapucând să vadă împlinit visul pentru care au luptat. Totodată, am acordat primarului comunei și preotului paroh câte o medalie cu efigia Soldatului Român ce străjuiește în piața Libertății din municipiul reședință de județ sub numele de Monumentul Eroului Necunoscut.

Al treilea moment al sărbătorii a constat în lansarea și prezentarea volumului monografic *Doba – Pagini de monografie*, realizat de soții Lia Florica și Carol C. Koka încă în 2020, a cărui succintă prezentare o publicăm și noi în numărul de față. Evenimentul a avut loc în incinta bisericii ortodoxe, moderator fiind omul de cultură Felician Pop. Au vorbit despre carte și despre autori preotul paroh și primarul comunei, în calitate de gazde, precum și poetul George Vulturescu, managerul Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Satu Mare - Robert Laszlo și Ștefan Coșarca.

La Tășnad și satul aparținător Sărăuad, au avut loc, în 2 septembrie, ample manifestări de evocare a împlinirii a 350 de ani de la trecerea în lumea dreptilor a vrednicului de pomenire episcop greco-catolic Grigore Maior, născut în mica localitate sătmăreană, ce în trecut ținea de județul Sălaj. Manifestările au fost onorate de prezența PS. Virgil Bercea – episcopul greco-catolic de Oradea și prof. dr. Ioan Bolovan – decanul Facultății de istorie din cadrul Universității Babeș-Bolyai din Cluj Napoca, precum și de o seamă de oameni de cultură și istorici sătmăreni, printre care colegii noștri de redacție dr. Daniela Bălu și dr. Viorel Ciubotă. Cu acest prilej, în cadrul simpozionului științific ce avut loc, dr. Viorel Ciubotă a prezentat reeditarea volumului *Cartea de Aur a comunei Sărăuad*,

județul Sălaj, scris de Ioan Ardelean Senior, apărut la Editura *Cetatea Romei* din Baia Sprie, în 2023.

Nu am putut participa la acest eveniment, organizat prin efortul domnului Dan Maier, fiu al Sărăuadului, cu sprijinul Primăriei Tășnad, deoarece chiar în acea zi începea cea de-a 8-a ediție a Sărbătorii Fiii Satului Tătărăști, despre care fac vorbire într-un articol separat.

Tot într-o mică localitate sătmăreană a avut loc un alt moment de suflet creștinesc și românesc, în data de 10 septembrie 2023. Este vorba despre sfințirea bisericii ortodoxe din Hodișa de către PS Timotei Sătmăreanul – episcop vicar al Episcopiei Ortodoxe Române a Maramureșului și Sătmăruului, ocazie cu care a fost lansat, mai bine zis prezentat, volumul monografic *Biserica din Hodișa la centenar. 1923-2023*, autori Dr. Viorel Câmpean și ing. Ionel Costescu, despre care o să publicăm o recenzie în numărul următor al revistei.

Un alt eveniment de anvergură la nivel județean a fost reprezentat de manifestările derulate sub genericul Satele Unite ale Sătmăruului, reeditare oarecum doar la nivelul județului nostru a ediției din 2022 a Satelor Unite ale Maramureșului și Sătmăruului. Evenimentul, numit „Creștin-Cultural-Patriotic” de către organizatori, desfășurat în zilele de 23 și 24 septembrie 2023, a constat într-o deplasare călare sau cu atelaje, peste 30 de trăsură, ștrafuri și șarete, de la Mănăstirea *Acoperământul Maicii Domnului* din Lunca Potăului, prin Satu Mare, la Mănăstirea *Izvorul Tămăduirii* din Măriuş, la capătul căruia a avut loc un frumos concert de muzică populară și patriotică. Felicitări organizatorilor, în frunte cu deputatul Adrian

Cozma, pentru efortul depus spre păstrarea credinței străbune și a tradițiilor de pe aceste meleaguri și, la cât mai multe ediții reușite!!

Modele creștine de eroism (LII)

Maica Domnului – Maica Fiului lui Dumnezeu

Preot dr. Cristian BOLOȘ

„Cuvine-se cu adevărat să te fericim, Născătoare de Dumnezeu, cea pururea fericită și prea nevinovată și Maica Dumnezeului nostru. Ceea ce ești mai cinstită decât heruvimii și mai mărită fără de asemănare decât serafimii, care fără stricăciune pe Dumnezeu Cuvântul ai născut, pe tine, cea cu adevărat Născătoare de Dumnezeu, te mărim”.

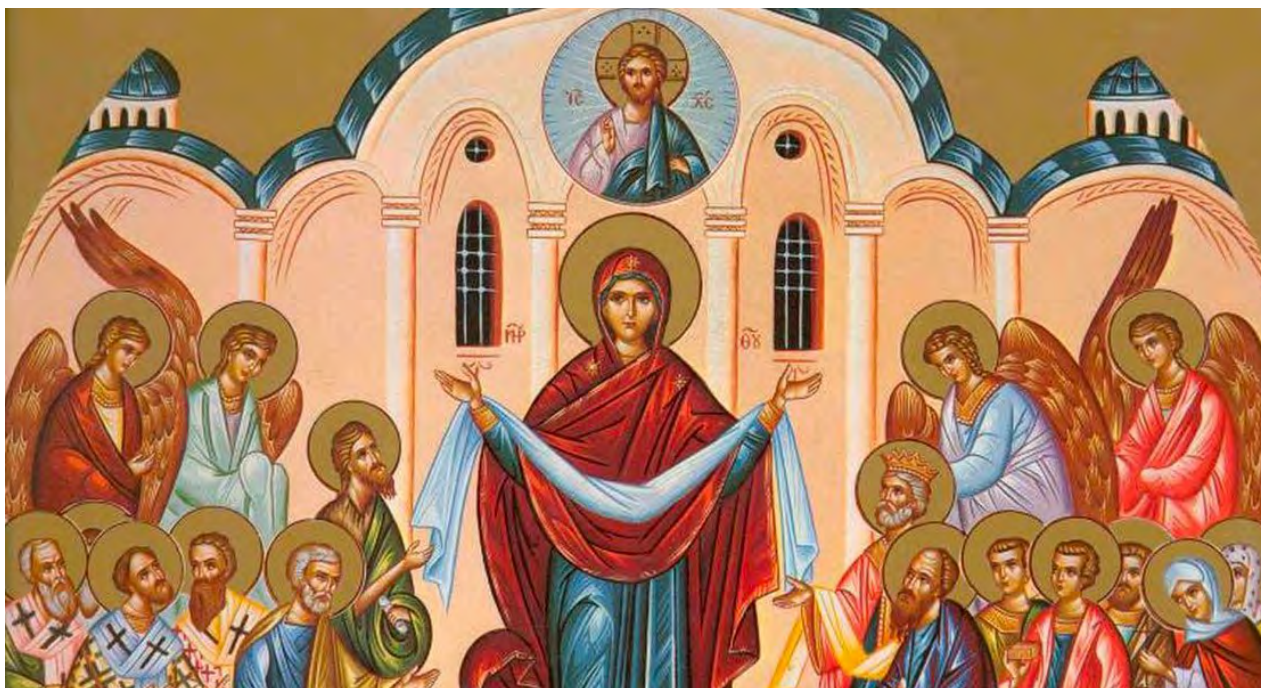
În prezentul studiu, m-am gândit să vorbesc puțin despre Maica Domnului și Mama noastră, a tuturor creștinilor – modelul ideal de iubire și jertfelnicie pentru toate femeile și mamele dintotdeauna și de pretutindeni – fiindcă, în ultima perioadă, am avut două mari sărbători închinată Născătoarei de Dumnezeu, și anume: „Adormirea Maicii Domnului” (15 august) și „Nașterea Maicii Domnului” (8 septembrie).

Articolul III din Simbolul Credinței cuprinde învățătura despre Maica Domnului, mai exact, despre nașterea minunată a Domnului Iisus Hristos din Fecioara Maria: „...S-a pogorât din ceruri și S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Maria Fecioara...”

Potrivit învățăturii de credință, putem vorbi despre două motive datorită cărora Fiul lui Dumnezeu S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria: 1. Să arate că venirea Lui pe

pământ ca om și mântuirea noastră nu puteau atârna de puterea omenească, ci de hotărârea lui Dumnezeu; 2. Pentru că, deși S-a făcut om întru toate asemenea nouă, El S-a zămislit fără păcatul strămoșesc (săvârșit de Adam și Eva, strămoșii/protopărinții noștri), cu care se zămislesc toți oamenii; însă, zămislirea fără de păcatul strămoșesc nu s-ar fi putut face fără lucrarea Duhului Sfânt, Care a păstrat-o pe Sfânta Fecioară curată de orice întinare. Maria s-a născut cu păcatul strămoșesc, dar Iisus Hristos S-a născut fără acest păcat și nici nu a săvârșit vreun păcat după naștere, neputând păcătui, fiind Dumnezeu.

Fecioara Maria este „Maica Domnului” și „Născătoare de Dumnezeu” pentru că „cele două firi ale Mântuitorului nostru, cea dumnezeiască și cea omenească, s-au unit la zămislire. Astfel, Dumnezeu și Omul s-au născut

din ea în același timp, în aceeași persoană”, spune Sfântul Nicolae Velimirovici.

Iisus a primit numele de „Întâiul/Unul Născut” (Matei I; 25, Luca II; 7), deși a fost „singurul/unul născut”, unicul Fiul al Fecioarei Maria, spre a se arăta că El, ca om, e întâiul născut la viața cea nouă dintre toți frații „ca să fie El întâi născut între mulți frați” (Romani VIII; 29). În Vechiul Testament, întâiul născut era închinat lui Dumnezeu; chiar dacă nu mai erau după el alți născuți, se numea tot „întâiul născut” și nu „singurul născut”, pentru că „întâiul născut” înseamnă sfințit, închinat lui Dumnezeu, prin el câștigându-se mila de la Dumnezeu pentru oameni, fiind un fel de preot pentru frații săi în fața lui Dumnezeu. Iisus a fost atât preotul adevărat, cât și jertfa adevărată pentru toți oamenii, câștigând iertarea pentru toți. Dacă în Sfânta Scriptură întâlnim expresia „frații și surorile Domnului” (Matei XII; 46, Matei XIII; 55-56, Marcu VI; 3, Luca VIII; 19, Ioan II; 12, Ioan VII; 3 ș.a.), nu trebuie să înțelegem că Maria ar fi avut și alți copii; acești așa-ziși frați ai Domnului erau veri sau alte rude ale Lui, pentru că în Sfânta Scriptură se numesc „frați” și alte rude mai apropiate (de pildă, Avraam îl numește pe Lot frate, deși îi era nepot de frate – Facere XI; 27).

Iisus Hristos a fost Fiul lui Dumnezeu, dar El S-a făcut om asemenea nouă, în afară de păcat. El S-a făcut om prin Fecioara Maria, Mama Sa.

Maria s-a născut într-o familie de oameni credincioși. Ioachim și Ana, părinții ei, nu aveau copii, însă, rugându-se stăruitor lui Dumnezeu, au primit promisiunea că vor avea un copil. Părinții s-au angajat că acel copil îl va sluji pe Dumnezeu toată viața. Acel copil a fost „Maria”, care a dus o viață de om credincios, respectând prescripțiile Legii vechi. Datorită smereniei și a curăției vieții ei, Sfânta Fecioară Maria a fost cinstită, aleasă și învrednicită de Dumnezeu să-L nască pe Fiul Său ca om pentru noi, oamenii, și pentru mântuirea noastră. Pentru că ea L-a născut pe Fiul lui Dumnezeu în chip minunat, fără să cunoască bărbat, fiind fecioară și înainte de naștere, și în timpul nașterii, și după naștere, pentru totdeauna o numim „Fecioară Precurată” și „Pururea Fecioară”, iar pentru că Cel Care S-a născut din ea nu este numai om

adevărat, ci și Dumnezeu adevărat, o numim „Născătoare de Dumnezeu” sau „Maica Domnului” și o cinstim ca fiind mai presus decât toți Sfinții și îngerii, ea fiind, prin Fiul ei, „mai cinstită decât Heruvimii și mai mărită fără de asemănare decât Serafimii”. Totodată, în cinstea Preacuratei Fecioare Maria, Biserica a rânduit mai multe rugăciuni, cântări și sărbători, multe persoane purtându-I numele și numeroase biserici având hramul ei. Maica Domnului este cel mai de preț aliat al nostru, pentru că, din iubirea ei pentru toți oamenii, se roagă pentru mântuirea noastră, a tuturor.

Conform referatului biblic, Dumnezeu l-a trimis pe îngerul Gavriil, în cetatea Nazaret, la Fecioara Maria, ducându-I vestea cea mare a întrupării Fiului Său. Dialogul dintre înger și Maria este impresionant: „Bucură-te, ceea ce ești plină de har; Domnul este cu tine. Binecuvântată ești tu între femei”. Maria s-a înspăimântat auzind aceste cuvinte, însă îngerul o liniștește: „Nu te teme, Marie, căci ai aflat har la Dumnezeu. Și iată vei lua în pântece și vei naște Fiul și vei chema numele Lui Iisus. Acesta va fi mare și Fiul Celui Preaînalt Se va chema... și împărăția Lui nu va avea sfârșit”. După aceea, Fecioara îl întreabă pe Gavriil: „Cum va fi aceasta, de vreme ce eu nu știu de bărbat?” Răspunzând, îngerul i-a zis: „Duhul Sfânt Se va pogori peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri; pentru aceea și Sfântul Care Se va naște din tine, Fiul lui Dumnezeu Se va chema... Că la Dumnezeu nimic nu este cu neputință” (Luca I; 27-37). Maria și-a dat acordul ca Fiul lui Dumnezeu să Se nască din ea, a acceptat să primească pe Dumnezeu în trupul ei, dovadă că Dumnezeu respect libertatea de voință a omului, invitându-l la participare: „Și a zis Maria: Iată roaba Domnului. Fie mie după cuvântul tău!” (Luca I; 38). De asemenea, îngerul Gavriil i se adresează lui Iosif, logodnicul Mariei, astfel: „Iosife, fiul lui David, nu te teme a lua pe Maria, logodnica ta, că ce s-a zămislit într-înșea este de la Duhul Sfânt” (Matei I; 20).

Așa S-a întrupat/zămislit și S-a făcut om, din Fecioara Maria, Fiul lui Dumnezeu, Domnul nostru Iisus Hristos, Mântuitorul lumii, Mesia. Dumnezeu nu Se putea naște ca om decât dintr-o fecioară precurată, neîntinată de patimi trupești,

iar Cel Care S-a născut dintr-o Fecioară Precurată nu era și nu putea fi decât Dumnezeu. Această naștere a lui Iisus Hristos nu a atins puritatea Maicii Domnului, motiv pentru care noi o numim pe mai departe „Fecioara Maria”.

Despre cinstirea cuvenită Sfintei Fecioare Maria ne vorbește Sfânta Evanghelie:

1. Prin închinarea îngerului Gavriil („*Bucură-te, ceea ce ești plină de har*” – Luca I; 28);

2. Prin glasul Elisabetei („*Binecuvântată ești tu între femei și binecuvântat este rodul pânteceleui tău. Și de unde mie aceasta, ca să vină la mine Maica Domnului meu?*” – Luca I; 42-43);

3. Prin mărturisirea unei femei din popor adresată Domnului Hristos („*Fericit este pântecele care Te-a purtat și fericiți sunt sânii pe care i-ai supt*” – Luca XI; 27);

4. Prin cuvintele de rugăciune ale Născătoarei de Dumnezeu („*Mărește suflete al meu pe Domnul și s-a bucurat duhul meu de Dumnezeu, Mântuitorul meu, că a căutat spre smerenia roabei sale, că, iată, de acum mă vor ferici toate neamurile, că mi-a făcut mie mărire Cel Puternic*” – Luca I; 46-49). Însuși Fiul ei a cinstit-o, Care în copilărie îi era supus (Luca II; 51), Care, la îndemnul ei, a prefăcut apa în vin la nunta din Cana Galileii (Ioan cap. II), Care, pe

Cruce fiind (văzând-o în cea mai cumplită suferință, cu inima sfâșiată de durere, din dragoste pentru Fiul ei), S-a îngrijit de ea, dând-o în seama Apostolului Ioan („*Femeie, iată fiul tău!*”, „*Iată, mama ta!*” – Ioan XIX; 26-27).

Cinstirea Sfintei Fecioare Maria este mai mare decât cinstirea adusă sfinților și îngerilor, fiind aleasă de Dumnezeu să fie mijlocitoare pentru mântuirea omenirii, prin nașterea Mântuitorului lumii. Din acest motiv, cinstirea adusă ei este numită „*preacinstire*”, iar pe ea o numim „*Preacinstită*”. Este cea dintâi dintre sfinți pentru că a primit de la Dumnezeu cinstea cea mai mare: de a naște pe Mesia. Zămislind în pântecele ei pe Mesia, de la Duhul Sfânt, Maria, cea fără de păcat, a fost curățită de păcatul strămoșesc. Prin urmare, ea este, pe drept cuvânt, „*Precurată*”.

Dacă nu am recunoaște că **Fecioara Maria e Născătoare de Dumnezeu**, nu am considera persoana născută din ea ca fiind și Dumnezeu, ci numai om. Dacă Iisus ar fi fost numai om, nu ne-ar fi putut mântui. Întreaga noastră mântuire își are temelia în faptul că Sfânta Fecioară Maria a fost Născătoare de Dumnezeu. Cine nu crede în aceasta, nu crede că a fost mântuit, fiindcă nu crede că Iisus Hristos, născut din Maria, este Fiul lui Dumnezeu.

Bibliografie

Surse documentare:

1. „*Biblia*” sau „*Sfânta Scriptură*”, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Preafericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Ed. IBMBOR, București.
2. „*Învățătură de credință creștină ortodoxă*”, Ed. IBMBOR, București, 2000, pp. 90-98.
3. „*Catehism. Învățătură de credință ortodoxă*”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2003, pp. 100-111.
4. „*Catehism creștin ortodox*”, Ed. IBMBOR, București, 1990, pp. 32-35.
5. „*Catehism ortodox*”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2011, p. 28.
6. „*Catehism ortodox*”, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2005, pp. 25-27.
7. Sfântul Filaret, Mitropolitul Moscovei, „*Catehismul ortodox*”, Editura Sophia, București, 2007, pp. 60-74.
8. Sfântul Nicolae Velimirovici, „*Cateheze*”, Editura Predania, București, 2013, pp. 21-24.
9. Preot Ioan Mihălcescu, „*Catehismul creștinului ortodox*”, Editura Doxologia, Iași, 2010, pp. 23-24.
10. Dimitrie N. Vernardakis, „*Catehism ortodox*”, Editura Evanghelismos, București, 2019, pp. 38-40.

O contribuție a Părintelui Nicolae Terchilă la Istoria Pedagogiei românești - Recuperarea unui manuscris -

**Pr.Prof.Univ.Dr. habil Constantin Valer NECULA¹
Prof.Drd. Constantin Ioan NECULA²**

Din momentul în care au fost scoase la lumină documentele din arhiva Bibliotecii Mitropoliei Ardealului din cadrul Facultății noastre de Teologie, am descoperit împreună o personalitate complexă, extrem de prolifică în scris și cu foarte mare talent literar. Dar, mai ales, atentă la amănuntele prin care știința sa de carte, laborios adusă la zi, poate fi folositoare recuperării unor personalități din istoria pedagogiei românești. Printre manuscrisele pe care le pomenește în Memoriile din 1 octombrie 1946 și din 1956 - ultimul oferit, se pare, Părintelui Mircea Păcurariu, pe atunci student, care alcătuiă Monografia Institutului Teologic - nu descoperim înscris un manuscris pe care, acum, îl publicăm pentru întâia oară: *Dr. Daniil Popovici- Barcianu*. Avem de a face cu un manuscris de 36 de file format A4/2, scris, în cea mai mare parte, după obiceiul Părintelui Terchilă, pe foi vechi de Chitanță – specifică Casieriei Consiliului Arhiepiscopesc pentru consemnarea retribuțiilor-multe dintre ele consemnând date din noiembrie 1935. Scriitura este realizată cu stilou, cu cerneală neagră. Putem presupune, fără nici o teamă, că textul scris pe ele este realizat între 1935-1940. Nu-i de mirare că scrie pe astfel de foi. La publicarea altor materiale am înregistrat același mod minuțios de a folosi hârtia. Florilegiile sunt scrise într-un caiet, iar unele din textele sale sunt consemnate pe rămășițele caietului de religie ale fiicei sale. Memoriile sale, ce urmează a vedea și ele lumina tiparului, sunt realizate și ele în creion pe un caiet mare dictando- numit de noi caiet studentesc, registru- iar ceea ce impresionează este faptul că folosește orice colț de hârtie ce ar putea primi întrebuițare pentru a scrie, a contextualiza sau adăuga text. Putem socoti că avem de a face cu un material întocmit pentru lucrarea sa *Herbart și herbartieni români din*

Ardeal^[3], dar merită să consemnăm că dispunem de un manuscris separat de al cărții, notat cu nr. 6 între documentele care au intrat în custodia cercetării noastre. Redăm textul cu această bucurie a unei lecturi profesionale asupra fenomenului pedagogic românesc din Ardeal^[4]. Iată dar textul:

Fila-1-
Dr. Daniil Popovici-Barcianu

S-a născut la anul 1847 în Rășinari; a studiat în Sibiu. În 1869 a fost trimis în Germania din partea Ministerului de Culte și instrucțiune publică spre a studia organizarea școalelor populare de acolo, iar în anii 1870-74 a ascultat la Universitățile din Viena, Bonn și Leipzig prelegeri de pedagogie și științe naturale. În 1876 a fost numit profesor la Institutul pedagogic-teologic din Sibiu.

A fost director al școlii civile de fete a „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român”. De asemenea secretar II al acestei asociațiuni. A fost și membru al comitetului național și ca atare judecat în procesul „Memorandului” și închis în închisoarea maghiară de la Vaț.

A scris: 1) *Unteranchungeneruber die Blütenentwicklung der Onagraceen*, Hermannstadt, 1874;

Fila -2-

2). *Elemente de istoria naturală*, Sibiu, 1881-83; 3). *Lucrul de mână în școalele de băieți și în Institutul pedagogic*, Sibiu, 1885; 4). *Istoria naturală în școala populară*, Sibiu, 1890-91.

A edat (editat, n.NC) și prelucrat operele răposatului său tată: 1) *Vocabular român-nemțesc și Worterbuch Der Roman Und Deutschen Sprache*, Sibiu, 1886 și 1888; 2) *Gramatica*

germană, 1896.

În 1891 a redactat revista literară „Foaia Ilustrată”, iar în 1897, împreună cu alți colegi, „Foaia pedagogică”.

Arăposat la 16 februarie 1903^[5]

Însuflețirea lui pentru pedagogia școlii herbartiene ni se dezvăluie mai ales în studiile sale: „Istoria naturală în școlile populare, îndigări metodice”, Sibiu, 1890 și „Câteva observări asupra învățământului din religie” publicat în „Foaia pedagogică” anul 1897, pg.4, 17, 33.

Fila-3-

Daniil P. Barcianu n-a fost numai om de știință, ci mai presus de toate un pedagog consumat. A fost însă nevoit să lucreze în împrejurări foarte grele, cum mărturisește în „Foaia pedagogică” din anul 1900, pg. 1 secv. și aceste greutăți, ignoranța publicului, „lipsa de manuale” etc. îl silesc să încerce „de a releva de nou și la acest loc reforma indicată în scrierea amintită (Istoria naturală...), a o întări mai de aproape prin unele expuneri mai amănunțite și prin câteva exemple.

Astfel publică în revista sus indicată un temeinic studiu pedagogic despre: „Reforma în învățământul din istoria naturală în școlile populare”^[6].

Prima frază trădează pe herbartianul

Fila -4-

convins zicând: „Istoria naturală ocupă loc de frunte în planul de învățământ al școlii populare, pentru că, contribuind a cultiva în mod deosebit interesul pedagogic, formează un razim principal al învățământului educativ.

După ce arată insuficiența vederilor metodice ale școlii vechi, cari pun prea în primul plan exteriorul cazurilor naturale tinde ca prin predarea științelor naturale după principiile școlii moderne elevul să fie îndrumat să cunoască mai deaproape natura, să pătrundă ceva mai adânc în lucrările ei tainice, să străvadă armonia minunată ce există în ea, să o înțeleagă ca pe o faptură condusă și dominată de legi eterne și nestrămutate ele devenind astfel istoria naturală nu numai un mijloc de îmbogățire de cunoștințe

Fila -5-

a simțimentelor și de cultivare a gustului estetic.

Unul din mijloacele ce ne vor duce mai bine la

ținta dorită- zice Barcianu- este aplicarea la predarea istoriei naturale a principiului biologic.

Prin exemple alese din domeniul zoologic, botanic și mineral, cu o pricepere pedagogică neîntrecută dovedește cum poate contribui această știință la formarea și înobilarea sufletului școlii. Astfel- zice Barcianu (p. 79)- se va face cu puțință, că fiecare să dobândească, unul în măsură mai mare, altul în una mai mică, o privire „filosofică” a naturii, a vieții din ea și a vieții proprii omenești (atunci multe idei false despre lume, multe credințe deșerte, de care putem constata nu numai la țărani „neculți” ci chiar și orașenii „culți”, multe păreri eronate care

Fila -6-

multora fac viața neplăcută și-i nefericesc, s-ar corecta delătura, adevărata moralitate și religiozitate ar prinde tot mai adânc rădăcini și s-ar crea loc și pentru bunurile ideale ale vieții”).

În istoria învățământului din Ardeal nu s-a găsit până azi un al doilea profesor de științe naturale care să urmărească cu atâta consecvență și pricepere o educație religioasă-morală și națională a tineretului, cum a fost Dr. P. Barcianu. În raportul său asupra vizitațiunii școlii, adresat Consistoriului arhiepiscopical în calitate de comisar consistorial, Barcianu observă între altele că: „... prea puțin interes se dezvoltă în elevi pentru progres în cultură peste tot și mai ales prea puțin pentru o adevărată cultură națională și bisericească în înțelesul adevărat și nobil al cuvântului”^[7]. grija sa deosebită pentru educația

Fila -7-

religioasă se oglindește și din studiul său: „Câteva observări asupra învățământului din religie” publicat în „Foaia pedagogică” din anul 1897 la pg. 4, 17, 33, în care studiu își completează părerile sale în această privință experimentate în studiile anterioare (Istoria naturală în școlile populare).

Iată cum începe studiul său un laic, un om al științelor exacte: „**Între obiectele de învățământ ale școlii menite a da cultură generală religioasă este cel mai de frunte... cu deosebire la noi românii se relevă, și cu dreptate, că credința ce am mărturisit, a fost unul din cei mai însemnați factori, care a contribuit a ne conserva individualitatea și limba națională în**

vârtejului furtunilor, care multe veacuri de-a rândul au trecut nemilos asupra capetelor noastre. Este dar prea firesc, ca religiunea să ocupe în mintea, dar mai ales în inima fiecărui om și a fiecărui popor, locul de cinste,

Fila-8-
ce i se cuvine între mijloacele de cultură^[8].
(subl. red.)

Astfel motivează Dr. P. Barcianu necesitatea unei reforme a învățământului religios și este cel dintâi între pedagogii noștri care se ocupă de problema aceasta în spiritul școlii herbartiene.

O apreciere justă a încercărilor sale în direcția aceasta o face Dr. Petru Barbu care zice despre el următoarele: „Dr. D. P. Barcianu, de la Sibiu, este primul care se ocupă și caută să aplice principiile școlii Herbart- Zilleriene la Religiune. El e încântat de principiul treptelor formale, contrar nenaturalității și superficialității, cu care se împărtășea până aci școlarii noștri Religiunea, și apreciază favorabil principiul treptelor culturale-istorice și cel al concentrațiunii, dar cu oarecare rezervă prudentă, ce caută să o impună extaziaților noștri herbart- zillerieni. (mss. nu păstrează semn de închidere a citării și nici locul de unde citează, n. NC).

Materia de concentrațiune a zillerienilor -

Fila -9-
zice Dr. D.P. Barcianu- conține lucruri cu specială, națională și confesională privire la protestanți și va trebui dar înainte de toate acomodată trebuințelor naționale și confesionale ale Românilor, precum și împrejurării, că la noi prin lege, cursul școlar e mărginit la șase ani. Iar această acomodare se poate face numai prin conlucrarea pe baza aceluiași principii a mai multora și numai trecând timp la mijloc^[9].

Trecând 7 ani la mijloc – fără ca altcineva să se pronunțe asupra materiei de concentrațiune zilleriene- Dr. Barcianu cere pentru religie „modificarea planului de învățământ”- obligator atunci numai pentru arhidieceză- în următorul chip: În anul I, în legătură cu sărbătorile Crăciunului, Botezului, Paștilor și în legătură cu unele cântece de stea, să se ia lucrurile mai apropiate de înțelegerea copiilor despre Hristos, rămânând ca pe lângă acestea, partea morală să se cultive și prin alte materiale de

Fila -10-
învățământ, potrivite gradului de dezvoltare intelectuală a copiilor în vârstă de 6-7 ani...

În anul al doilea pot să se urmeze în semestrul al II-lea câteva istorii biblice însă numai din Testamentul Vechiu și anume din epoca Patriarhilor...În anul al III-lea urmează istorii biblice din epoca Judecătorilor și a Împăraților...În anul al IV-lea istorii cuprinzând viața, învățăturile și faptele Mântuitorului nostru Iisus Hristos...În anul al V-lea, istorii despre viața și faptele apostolilor și, în legătură, unele întâmplări principale din istoria bisericească...În anul al VI-lea ...Catehismul^[10].

Deci acomodându-se „trebuințelor naționale și confesionale ale Românilor”, Dr. Barcianu pune în centru materiilor de învățământ materia principală de învățământ- materia istorică a Religiunii; abordează, sau cel puțin nu pretinde

Fila -11-
ca prima materie de Religiune să fie poveștile, fabulele și Robinsonul zillerienilor; în locul „Apostolului Pavel” pune viața și faptele Apostolilor, iar pe Luther îl înlocuiește cu „unele întâmplări mai însemnate din istoria bisericească” lăsând ultimul an Catehismul.

Mai departe acomodându-se „împrejurării că la noi, după lege, cursul școlar e mărginit la șase ani”, Dr. D. Barcianu reduce- fără să atingă- numărul treptelor cultural-istorice.

Ce privește însă principiul treptelor formale, Dr. Barcianu se identifică cu herbart-zillerienii^[11].

Idealul național cu aspect profund religios este stâlpul de foc care călăuzește întreaga activitate a acestui mare dascăl al Neamului care cu grija unui adevărat părinte veghează ca generația tânără, mai ales cea din școlile streine, să nu fie pierdută pentru Neam. De aceea în articolele sale atrage neîncetat atenția

Fila -12-
învățătorilor și cateheților că „o cale totuși ne rămâne deschisă, pentru a face ca izolarea acestei tinerimi de tulpina viguroasă a vieții propriului popor să nu fie desăvârșită, și această cale este „învățământul din Religiune”.

Iată cum vorbește un profesor de știință naturală, ale cărui cuvinte de adevărat educator al Neamului sunt create parcă pentru zilele noastre:

„În vremea de acum, când interesele vieții materiale se înstăpânesc tot mai mult și asupra societății noastre, când comorile, „pe care furii le sapă și moliile le rod, devin tot mai ademenitoare și pentru tinerimea noastră, iar idealurile încep să se retragă și să se ascundă când caracterele încep a deveni poveste și conveniențele și transacțiunile de tot felul le ocupă locul, numai o creștere bună, caracter bun fără adevărata Religione nu se poate”^[12] .

Fila -13-
atitudinea^[13] sa față de mediul înconjurător și lămurește activismul copilăriei, atât de izbitor manifestat prin neastâmpărul și continua dorință de mișcare, pentru că tot ceea ce face are un singur scop, cunoașterea mediului sub diferitele lui aspecte.

Voiața copilului se manifestează prin jocuri. Jocul are funcțiunea de a permite individului să-și formeze propriul „eu” să-și dezvolte personalitatea sa. Copilul se joacă imitând. El se duce la coasă, la nuntă, la biserică, aleargă călărind pe o nuia, etc. Fetița gătește în bucătărie, își îmbracă cu grije păpușa, îi spală rufele etc. Ei tind să reproducă atitudinile, gesturile, cuvintele adulților. Copilul este oglinda și ecoul mediului său. Tot ce fac și vorbesc cei din jurul său face și vorbește și el.

Instrumentul copilului: Notele generale specifice psihicului copilăresc fac ca acesta să

Fila-14-
trăiască și emoțiile în legătură cu împrejurările prezente și să le varieze după cum variază acestea copilul are emoții destul de puternice, însă momentane. Plânsul și râsetul, expresiile cele mai frecvente ale stărilor afective ale copilului, deși sunt adesea destul de intense, pot alterna într-un mod brusc. Încă nu s-au uscat lacrimile pe obraz și râsetul argintiu răsună de pe buzele lui.

Prima emoție care se observă la copil este teama și bucuria. Ele domină o mare parte din viața copilărească și se manifestă sub forme variate, după cum dictează împrejurările. Se mai observă și o tendință de simpatie față de toți aceia ce îi satisfac nevoile lui organice și-l îngrijesc. Este o simpatie cu scopuri egoiste și nicidecum una care ar duce la jertfirea lui pentru alții, sau cel puțin la înțelegerea durerilor altora. Pe lângă

acestea mai trăiește și emoții ca acelea de mânie și gelozie.

Fila -15-

Puternic este în sufletul copilului sentimentul de încredere fără nici o rezervă în superiorii lui. Puritatea acestui sentiment nu este tulburată de activitatea intelectului luciferic care naște îndoiala și bănuiala chinuitoare de suflete. Această curățenie sufletească din care se naște devotamentul desăvârșit față de părintele său o apreciază Iisus când zice: Lăsați copiii să vină la mine căci (a) unora ca acestora este împărăția cerurilor”.

Psihologia infantilă și-a îndreptat cercetările ei spre latura religioasă a vieții sufletești. Pe baza cercetărilor în domeniul psihologiei religioase putem constata faptul că la formarea religiei în sufletul copilăresc colaborează doi factori: experiența religioasă câștigată în urma influenței mediului social și natural și fantazia. Experiența contribuie la dezvoltarea vieții religioase, iar fantazia ajută la obiectivarea acesteia.

Fila -16-

Prin puterea imensă și frumusețea sublimă a naturii, cu prilejul dezlănțuirii forțelor uriașe ale firii, prin superioritatea celor maturi, care totuși ca niște neputincioși se închină cu smerenie în fața Făcătorului atotputernic intră Dumnezeu în viața copilului. Viața religioasă în sânul familiei, acasă și la biserică produc de asemenea o rodnică experiență religioasă în sufletul copilului. Lumea transcendentală se strecoară pe nesimțite în sufletului copilului în momentele de umilință a părinților trupești în fața Părintelui ceresc.

Cu ajutorul fantaziei încearcă copilul să-și închipuie, să-și reprezinte pe Dumnezeu și lumea cerească. Materialul pentru aceste reprezentări îl primește copilul din lumea înconjurătoare. Aici îi stau într-ajutor reprezentările simbolice oferite de generația veche, icoanele din casa părintească și de la biserică.

Fila – 17-

Dar experiența copilului, fantazia lui și toată strădania noastră ar rămânea fără roade dacă asupra lor nu s-ar revărsa harul divin ca o ploaie binefăcătoare (care) fecundează ogorul muncii catehetice.

II

Materialul învățământului religios

Aceste priviri în sufletul copilului ne vor ajuta foarte mult la rezolvarea celorlalte probleme catehetice și anume la alegerea materialului didactic și la predarea lui. Munca educatorului se aseamănă – precum am spus-o - cu aceea a semănătorului care, cunoscând bine ogorul, știe cum să-l lucreze, știe cum să semene. La fel procedează și catehetul. În măsura în care va reuși să cunoască sufletul elevilor, va ști alege materialul potrivit și calea cea mai bună pentru ca acest material să-și ajungă scopul.

Fila-18-

Învățământul religios trebuie să producă viața religioasă-morală, trebuie să formeze caractere creștine. El nu se va mărgini nici când la comunicarea de noțiuni. Precum lumina din lumină se aprinde așa să tindă acesta ca prin viață să producă viață. Viața religioasă a fost obiectivată și astfel eternizată în opere nepieritoare și se transmite din generație în generație ca religie obiectivă, ca prin aceasta să se deștepte, să se aprindă lumina vieții religioase subiective „căci din cuvânt s-a născut credința” precum zice apostolul Pavel.

În învățământul religios adevărat e vorba deci de cunoștințe care trezesc viața religioasă. Această viață religioasă poate fi trezită prin istorisiri. Din acest fapt rezultă că material de mare importanță pentru învățământul religios este cel istoric. Acest material oferă hrana potrivită pentru cea mai

Fila-19-

activă forță sufletească a copilului, pentru fantazie.

Pentru formarea concepției de viață religioasă, precum și pentru cristalizarea, adâncirea și întărirea convingerii servește materialul dogmatic.

Dar importanța materialului istoric și dogmatic într-o catehetică ortodoxă nu se poate ridica la înălțimea celui liturgic. Iată pentru ce (pentru realizarea scopului nostru catehetic care este formarea bunului creștin ortodox cel mai considerabil ajutor ni-l oferă materialul liturgic). Viața nouă a viitorului creștin ortodox trebuie să izvorască dintr-o adevărată viață ortodoxă.

Adevărata viață ortodoxă o aflăm în cultul divin al Bisericii dreptmăritoare. Iată ce spune în privința aceasta marele gânditor religios S. Bulgarkoff: „Ortodoxia înainte de toate își găsește expresia sa în cult, care este într-o măsură

Fila-20-

oareșicare viața în Dumnezeu...Principalul în ortodoxie este viața și acțiunea liturgică în Dumnezeu... Ortodoxia nu caută nici autoritate puternică, nici un învățământ minuțios elaborat, ci viața liturgică, viața grației în Dumnezeu- ca o nouă creatură. Iată pentru ce ortodoxia nu se învață din cărți- cu toate că ele pot servi ca puncte de contact cu ea; iată pentru ce esența ortodoxiei nu poate fi definită în scris...Cu alte cuvinte ortodoxia nu este un învățământ ci viața în Dumnezeu... Întreg învățământul Bisericii se cuprinde în experiența sa vitală și aceasta pentru că-l găsim în cult, adică în viața în Dumnezeu.- Ortodoxia nu se poate pricepe decât prin cult. Tot așa Biserica în esența sa nu poate fi înțeleasă decât atunci când trăiești în Ea, căci Biserica este plenitudinea vieții, esența căreia nu poate fi

Fila-21-

redată într-o carte”. Din aceste motive cultul nostru divin are cea mai mare însemnată putere formatoare de suflete. Folosiți-vă de ea mai mult ca oricând, deprinzând generația tânără să trăiască bisericește și să cânte cel puțin la Sf. Liturghie.

Alegerea și împărțirea materialului religios formează un capitol vast și prea esențial pentru a-l putea trata în cadrele înguste ale unei conferințe, de aceea vă rog să consultați lucrarea Părintelui D. Călugăr: „Hristos în școală. Manualul catehetului”, 2 vol și a mea „Evanghelia în școală”, Sibiu, 1935-^[14].

În cadrele posibilității voi încerca să dau câteva indigații cu privire la felul de predare a materialului didactic.

Dintre principiile didactice în școala noastră cel mai mult respectat este și azi acela al treptelor formale herbartiene. Baza psihologică a acestui principiu este convingerea pedagogului

Fila-22-

Fr. Herbart că viața sufletească este dirijată de reprezentări. Acestea ca niște actori pe scena vieții psihice produc sentimente și voința care în

felul acesta sunt derivatele reprezentărilor. Prin urmare scopul învățământului este împărtășirea de reprezentări bune care în mod firesc vor produce în generația tânără voință și sentimente bune.

Metoda de-a împărtăși elevilor reprezentări sau noțiuni clare este metoda treptelor formale care indică procesul sufletesc al formării noțiunilor și asimilării lor. Treptele formale sunt cinci: pregătirea cu anunțarea țintei, predarea, asocierea, sistematizarea și aplicarea.

Catehetul bun le respectă chiar fără a-și da seama de fiecare în parte, pentru că ele indică drumul firesc pe care trebuie să-l parcurgă cunoștințele noi ca să poată fi asimilate de elev. Însă

Fila -23-

dacă vom aplica în mod schematic această metodă în învățământul religios, urmarea va fi intelectualizarea acestuia. Religia va fi considerată în rândul prim ca o înmagazinare de cunoștințe nu ca viață religioasă. Factorul secundar devine principal, iar cel principal cade pe planul al doilea. Prin aceasta se va forma un obstacol periculos pentru viața religioasă. Elevii vor fi îndrumați în mod sistematic a privi ca scop ultim al învățământului legăturile de idei deci activitatea intelectului.

S-a atras adeseori atenția supra pericolului care este intelectualizarea învățământului religios. Unde e vorba de predarea materialului pentru formarea sufletului, care trebuie mai presus de toate simțit, vom fi siliți să părăsim schema obișnuită a treptelor formale. Ne vom ține de ele în măsura

Fila -24-

în care avem nevoie să introducem pe elev în lumea reprezentărilor religioase. Dar această latură intelectualistă trebuie întregită cu deșteptarea sentimentului religios-moral și cu inactivarea voinței creștinești, pentru că sufletul este deopotrivă: intelect, sentiment și voință. El este o. unitate trinitară. Catehetica contemporană bazată pe psihologie aplică în învățământul religios așa numitele trepte psihologice. Pe această cale ne vom putea apropia de ținta noastră supremă de a putea împărtăși prin învățământul nostru religios adevărata religie, de a sădi în sufletul copiilor Sf. Evanghelie, nicidecum

numai niște cunoștințe despre religie.

Catehetul trebuie să-și dea silința ca Sf. Evanghelie și în învățământ să fie înțeleasă de către elevi ca „veste bună” ca veste de bucurie. Lecția noastră să aducă veste bună, nu numai

Fila -25-

teorii sau moralizări. Vestea bună despre mântuirea pe care ne-a adus-o nouă Mântuitorul nostru Iisus Hristos. Toată strădania noastră să culmineze în aducerea copiilor la Hristos ca la o ființă a cărei prezentă le pricinuieste suprema fericire și bucurie. Să păzim pe copii de impresia că ora de religie ar fi numai pentru aceea ca să învețe pe din afară o lege morală sau o întâmplare din trecut. Pregătirea să le vestească bucuria că azi iar vin la Hristos, adevăratul prieten al copiilor, la Hristos izvorul fericirii trecătoare.

Pe treapta de pregătire, de introducere a lecției ne putem folosi de asociere făcând legătura între ideile pe care le au elevii și între acelea pe care dorim să le comunicăm. Prin întrebări potrivite catehetul pune materialul nou în legătură cu cel vechi. La făurirea acestei legături să grijim însă ca nu cumva din prea multe și nepotrivite întrebări să ne abatem de la scopul

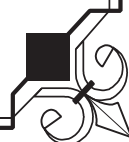
Fila -26-

adevărat al pregătirii, de la trezirea interesului pentru noua lecțiune.

După pregătire urmează anunțarea sau expunerea lecției noi ca să fie pătruns mai ușor de elevi. Printr-o procedură psihologică vom putea pune materialul istoric sau dogmatic într-o legătură vitală cu dorul trezit al elevului și percepția se va face ușor în sufletul primitor. Adevărul veșnic va pătrunde inima fragedă și va fi înțeles drept cuvântul lui Dumnezeu.

La acest rezultat nu vom putea ajunge numai prin legătura perceptivă a reprezentărilor ci mai mult prin raportarea materialului la cerința vitală corespunzătoare. Bazați pe rezultatele cercetărilor științifice ale psihologiei infantile am anunțat mai sus că cerința principală a sufletului copilăresc este senzația și activitatea. Aceste cerințe sufletești se pot îndeplini prin expunerea intuitivă realizată cu ajutorul zugrăvirii minuțioase a formulei dialogice.

Așa de exemplu în lecția „Chemarea lui Avraam”

Fila-27-

prelegătorul (cel care ține prelegerea, n. NC) spune între altele: „și Avraam a ieșit din țara sa”...dar aceste cuvinte spun prea puțin. Pentru mintea copilului o astfel de emigrare poate fi considerată și ca o plăcere și ca o povară. Ca lecția să-și ajungă scopul său se cere expunerea intuitivă a faptului cu ajutorul zugrăvirii minuțioase, se cere să stăruim asupra amănuntelor. Catehetul va face în gând- împreună cu elevii o asemenea călătorie. Însă când soarele deșertului prăjește, când văzduhul vibrează de nădușeală, oamenii și animalele cu spatele încovoiate de povară înoată anevoie prin nisipul arzător, sudoarea usturătoare și nisipul spulberat de vânt pătrunde în ochi, în urechi, în gură, praful murdar deformează fețele oamenilor, un val de nisip se ridică înapoia celui alt fără sfârșit. Oamenii morți de oboseală se întreabă cu groază: au nu ne-am rătăcit? Afla-vom apă murdară în deșertul înfierbântat căci limba se lipea de cerul gurii uscată de sete? Au nu pândesc din apropiere fiare

Fila –28-

sălbatică asupra noastră ș.a.m.d. Astfel vor simți copiii în sufletul lor micimea puterii omenești și atotputernicia lui Dumnezeu și vor râsufla ușurați din adâncul sufletului când vor afla despre reușita călătoriei lui Avraam care a ascultat de chemarea lui Dumnezeu. În felul acesta va fi o ușurare firească convingerea că numai Dumnezeu a putut să-i ajute, că numai credința neclintită în Dumnezeu a dat acestui om putere să ajungă la țintă.

O altă cerință a expunerii intuitive este forma dialogică. Dorul de activitate, imboldul spre acțiune a copilului primește o deosebită mulțumire atunci când persoanele din istorisirea noastră devin active, prind viață vorbind între ele. Toți cunoaștem deosebirea care se ivește atunci când comunicăm pe scurt conținutul unui dialog și când lăsăm să vorbească între ele persoanele istorisirii. De exemplu în lecția „Iisus ca prunc de 12 ani”. În această istorie, de pildă prin cuvintele „Iosif și Maria l-au căutat...” spunem foarte puțin

Fila -29-

și nu silim fantazia copilului să-și reprezinte, să audă, să trăiască un asemenea eveniment. Însă cu totul altul va fi rezultatul dacă istorisim după cum urmează: „Părinții lui Iisus au călătorit o zi

întreagă către casă, crezând că copilul lor este împreună cu ceilalți copii. Seara la un han au ajuns pe rudenii și cunoscuți și i-au întrebat: „Nu ați văzut pe micul nostru Iisus?”. „Nu, nu” răspunseră aceștia „cu noi nu a fost”. „O, Doamne” zise Maria înspăimântată, „atunci va fi rămas în Ierusalim. Ce va fi făcând singur într-un oraș atât de mare? Cum se va teme micuțul de el?”. Și s-au hotărât numai decît să se întoarcă la Ierusalim să-l caute.

Copiii doresc acțiune, mișcare, viață dacă voim să-i interesăm. De aceea expunerea să fie cât se poate de vie, sugestivă, impresionantă. Dascălul care învață pe copii să vadă cu ochii lor sufletești, va avea ochi plini de lumina vieții în fața lui.

Fila-30-

Prin intuiție se naște interesul care agerește și adâncește privirea. Ochiul intern intuieste și contemplează. Cu cât mai profundă este privirea cu atât mai rodnică va fi cugetarea. Acest fenomen se petrece mai ales în lumea credinței. O singură intuire puternică e în stare să schimbe cu desăvârșire viața internă a omului. Credința creștină trăiește din intuirea lui Iisus, a mării lui spirituale, a tabloului intern al ființei Lui, a cărui zugrăvire în sufletul copilului se începe din frageda lui copilărie. Ceea ce a fost intuit cu sete internă va putea trezi viața, căci credința însăși este o intuiție spirituală care se poate naște în adâncul sufletului în cursul povestirii captivante.

Cu privire la următoarele trepte să fim cu luare aminte, ca dorul de viață religioasă trezit odată să nu se împotmolească în operațiunile intelectuale speculative ale asocierii-

Fila-31-

aprofundarea. Pentru a evita acest neajuns asocierea și aprofundarea se poate face în mod satisfăcător prin aprecierea care constă în asocierea cunoștințelor noi cu viața sufletească a elevului. Acest proces din punct de vedere religios are mai mare importanță decât asociația reprezentărilor după metoda herbartiană, pentru că persoana a cărei voință și sentiment este pusă în mișcare prin expunere, prin „apreciere” primește adevărul nou în viața sa internă, luând o atitudine personală față de el.

Continuarea aprecierii se face pe treapta a patra care este aprofundarea în conștiință. Este un

rezultat frumos dacă am ajuns până acolo ca elevii să știe aprecia darurile Sfintei Evanghelii, văzând în ele bunuri după care însetează sufletul lor. Și aici suntem adeseori amenințați de pericolul intelectualizării. Pentru că de la aprecierea bunurilor religioase până la credința

Fila -32-

vie, activă în aceste bunuri mai este un drum lung și greu și plin de obstacole ca: mințirea conștiinței, lenevirea internă, contrazicerea cu Duhul lui Dumnezeu care se apropie și alte primejdii care se ridică neîncetat din dezbinarea internă în adâncul sufletului omenesc și din cătușile trupești în care se află acesta.

De aceea trebuie să întărim și să adâncim conștiința valorilor spirituale trezită odată; adică să sprijinim și să intensificăm în elev acele îndemnuri interne în care acesta aude cuvântul lui Dumnezeu cel milostiv vorbind în sufletul lui. Convingându-se elevul că Sf. Evanghelie satisface propriile cerințe sufletești va putea simți și harul care se coboară asupra lui prin Sf. Evanghelie.

Mijlocul de o valoare supremă pentru a cuceri sufletul copilului este și va fi privirea spre Iisus, spre viața, învățătura, patimile, moartea și învierea Lui. De aceea va trebui să dezvoltăm

Fila -33-

legătura intimă între Iisus și elev. Elevii să înțeleagă că bunul suprem al vieții noastre este un dar al iubirii lui Iisus față de noi. A prezenta pe Iisus ca pe un izvor al tuturor bunătăților înseamnă a imprima în inimile fragede chipul preamărit al lui Iisus.

După ce a deșteptat conștiința valorii mari a Sfintei Evanghelii sentimentul profund al responsabilității în fața lui Dumnezeu, urmează chemarea la fapte. Omul pătruns de adevărul divin se simte dator lui Dumnezeu cu viața sa și așteaptă să fie chemat în slujba Stăpânului ceresc. Această chemare urmează în mod firesc în procesul de viață religioasă produsă prin învățământul de până acum, formându-i o încheiere adecvată acestuia.

Deosebirea acestei trepte psihologice de cea formală șablonică este evidentă. În treptele

Fila -34-

formale de obicei se face o îndrumare teoretică, o operațiune de noțiuni, iar cele psihologice au ca

scop să trezească un impuls de viață îndrumată spre Dumnezeu și împărăția lui. Această mișcare a sufletului se poate obține prin rugăciune înălțătoare sau prin fapta care va fi realizarea îndemnurilor date în lecție. Dacă de pildă catehetul a vorbit despre samarineanul milostiv, arătând copiilor ce faptă frumoasă este milostenia, la sfârșitul orei să întrebe pe elevi: „Care poate și cine vrea să meargă cu mine să vizităm și să ajutăm pe prietenul nostru N.N. care zace bolnav?”. Să împreune în felul acesta cuvântul cu fapta de câte ori se dă ocazie.

Treptele formale nu le vom putea disprețui nicidecum. Noi știm bine că în învățământ întâlnim adeseori material care trebuie pătruns și asimilat în mod

Fila -35-

intelectual. În cazuri de acestea catehetul va fi nevoit să insiste mai mult pe lângă formarea corectă a noțiunilor, va fi însă cu luare aminte ca scopul teoretic să nu primeze în fața celui practic. Elevul să nu rămână nicidecum cu impresia că scopul suprem al catehizării a fost formarea noțiunilor.

Ca notă stăpânitoare a învățământului nostru religios este mișcarea inimii și determinarea voinței spre fapte bune, ca elevul să simtă neîncetat că toate cunoștințele teoretice sunt în serviciul scopului practic care este: „a trăi ca un bun creștin!”.

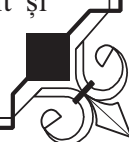
Dacă reușim să făurim o firească legătură între lecțiile noastre și viața reală, nu ne vom mai teme de nici o lipsă de claritate noțională, pentru că Sf. Evanghelie conține numai adevăruri cari au putere de viață și sunt strict necesară pentru viață.

Un interes care își are rădăcinile sale

Fila -36-

în cerințele vieții personale- proprii, va avea mai mare valoare și va fi mai durabil decât interesul născut dintr-o simplă legătură a reprezentărilor, cu oricâtă artă pedagogică s-ar face aceasta. Interesul intelectualist depinde în rândul prim de arta didactică a dascălului și se strânge îndată ce acestuia i se epuizează rezervele de a produce reprezentări noi.

Însă nu interes care este înrădăcinat în dorul de viață nouă va apropia de Iisus pe elev care și în gândurile lui în mod independent și permanent se va ocupa de El. Dorul de viață nouă trezit și

satisfăcut în orele de religie va face generația tânără să îndrăgească pentru totdeauna pe Acela care a venit ca să avem viață și mai multă să avem.

Trebuie să constatăm că suntem dinaintea a două texte distincte. Unul de istorie a pedagogiei ardeleni și un altul de construcție a mentalității educaționale- cel mai probabil un text de conferință ce se va fi transformat în material tipărit. Ceea ce ne uimește este prospețimea gândirii distinsului Profesor, modul în care pledează pentru o educație religioasă completă și concretizată în structuri de viață iar nu de conținuturi și atât. Răzbate din efortul său întreaga râvnă pentru implementarea treptelor herbartiene a căror supraviețuire o profetește. Desigur că avem de a face cu un clasic al gândirii pedagogiei teologice și că el este un inspirat model și pentru zilele noastre în care

implementarea modelului dialogic, precum și atenta construcție în jurul subiectului de filosofie a religiei poate fi susținut de experiența livrescă propusă de el^[15].

Cu astfel de propuneri de înțelegere a culturii educaționale, Biserica a menținut vie conștiința creștină în generații care au fost apoi zdrobite sub presiunea comunismului. Din fragmentarium- ul intelectual al generațiilor cărora li se propunea acest mod de a ști trăind Evanghelia se va recoagula predarea religiei după anii '90 și se va evidenția o generație care va alfabetiza generația nepoților cu rezultate de reținut.

Trebuie să subliniem faptul că, atât în prima parte a materialului recuperat cât și în a doua, Nicolae Terchilă se vădește că stăpânește subiectul educațional ca nimeni altul în epocă și că alungarea sa din corpul profesoral în 1952 avea să ne lipsească de un mare profesor de pedagogie.

Note

¹ Profesor la Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna” din Sibiu

² Profesor de Religie Ortodoxă la Școala Finlandeză Sibiu

³ Dr. Nicolae Terchilă, Herbart și herbartienii din Ardeal, Anuarul XVII, 1940-1941, publicat de Dr. Dumitru Stăniloae, Rector, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1941, pp. 5- 59. Partea care îl privește pe Dr. Daniil Popovici Barcianu, pp. 30- 34.

⁴ Emilian Cioran scrie cea mai completă monografie despre Barcieni, lucrarea „Șapte generații de preoți și protopopi-profesori din aceeași familie: Barcianu, 1699-1903”, Sibiu, 1991, despre Daniil-Popovici Barcianu, pp. 79-90. O altă lucrare a dedicat-o acestuia Dr. Petru Șpan, „Dr. Daniil Popovici Barcianu, Viața și activitatea lui”, Sibiu, 1903, 28 pg.

⁵ Nota Terchilă: Dr. E.R. Roșca, Monografie, Sibiu, 1911, pg. 101

⁶ Nota Terchilă, Foaia pedagogică, 1900, pg. 1, 33, 65.

⁷ „Foaia pedagogică” din anul 1900, pg. 376.

⁸ „Foaie pedagogică” din anul 1900, pg. 4 secv.

⁹ Dr. D. P. Barcianu: Istoria naturală și școlile populare, indegetări metodice, I, Sibiu, 1890, pg. 35.

¹⁰ „Istorie ca cele despre crearea lumii, căderea oamenilor dintâi, despre potop s.a” zice Dr. Barcianu întocmai ca zillerienii, căci cu greu vor putea să ocupe loc între cele de predat copiilor în cei doi ani primi de școală (vezi: Câteva observări asupra învățământului religiunii, „Foaia pedagogică”, 1897, pg. 18-19).

¹¹ Dr. P. Barbu: „Școala modernă și Religione la noi”, Caransebeș, 1916, pg. 10-12.

¹² Foaia pedagogică, anul 1897, pg. 24, 39. Aici se încheie materialul publicat în Anuarul XVII.

¹³ Cred că de aici începe un alt material, cel mai sigur o sinteză care să asigure procesarea herbartianismului în mentalitatea pedagogică a vremii.

¹⁴ Aici identificăm faptul că avem de a face cu fișele unei conferințe publice dedicate nu numai lui Barcianu ci și principiilor herbartiene ale educației religioase. În ultimele 3 file nu mai vorbim de fapt despre contribuția lui Barcianu cât de forța centrifugă a principiilor lui Herbart în practica pedagogic- catehetică a Sibiului academic (n. NC).

¹⁵ Ne referim aici la Istoria Filosofiei după Dr. Otto Siebert, revizuită și întregită, Sibiu, 1943, XVI+ 452 p.

Vlădica dr. Partenie Ciopron pe frontiera de vest la Satu Mare (fotografii inedite)

Colonel (rtg.) dr. Constantin MOȘINCAT

Vlădica general dr. Partenie Ciopron, într-o vizită pe frontiera de vest, pe vremea când aici se construia linia fortificată¹, care a fost dublată de biserici², a ajuns și la Satu Mare. Acolo a fost bine primit de autoritățile locale, de slujitorii bisericii (al doilea din dreapta pr. Rudjea), și militarii din garnizoană. În lipsa mărturiilor scrise, presupun că generalul de lângă Vlădica armatei, să fie Papadopol, comandantul Garnizoanei. Nu știm. Dar știm că în 26 octombrie 1937, de sărbătoarea Sfântului Mare Mucenic Dimitrie, Episcopul Nicolae (al Oradiei), în fruntea unui impresionant sobor format din 36 de preoți, a săvârșit serviciul religios, urmat de sfințirea temeliei primei biserici ortodoxe din orașul Satu Mare. Înainte de ceremonialul sfințirii temeliei catedralei, P.S. Dr. Nicolae Popovici a săvârșit rânduiala numirii și prezentării părintelui protopop profesor Ioan Rujdea (al doilea din dreapta pe rândul 2). Catedrala, care s-a ridicat la peste 12 milioane, a fost deschisă pe 29 iunie 1940. A fost păstorită în perioada 1940-1944, după cedarea temporară a Ardealului, sub ocupație Hortistă, de pr. Teodor Rusu. Protopopiatul Ortodox Satu Mare se desființează în această perioadă, și rămâne preot paroh Teodor Rusu, până în anul 1944. În colecția acestuia de fotografii am găsit și aceste inedite mărturii (puse la dispoziție de fiul acestuia pr.

Dorel Octavian Rusu – fost protopop de Oradea – cu scop de valorificare istoric, științific și cultural). În imaginea alăturată avem fotografia Episcopului Partenie Ciopron, coborând din

catedrala Ortodoxă din Satu Mare, pe scara improvizată a șantierului (1937-1939). Nu avem informații exacte despre vizita făcută pe frontiera de Vest de către Vlădica armatei, dar presupunem că s-a făcut în perioada 1938-1939, când biserica-catedrală a fost ridicată și acoperită, conform istoricului acesteia prezentat de dr. Daniela Bălu.

Multe întâmplări, cu valoare simbolică și cu mare încărcătură patriotică, au rămas necunoscute datorită faptului că pe aceste mărturii fotografice, de pildă, nu există nici o însemnare. Doar simpla

asociere și unele detalii ne conduc cercetarea spre anume date relevante. Cum este cazul și acestei fotografii în care recunoaștem figurile Ep. Dr. Nicolae Popovici, al Oradei și Ep. Vasile Stan al Maramureșului³, care ar putea fi la masa de după înscăunarea lui Vasile Stan?! Am alăturat o altă fotografie, a generalului Georgescu P. Ion, care pare a însoți la masă și pe cei doi episcopi. Acesta era comandant al Diviziei 20 Târgu Mureș, trupe dislocate pe frontiera de vest și pentru a bara Poarta Someșului.

Col. Georgescu P. Ion

?, dr. N. Popovici(Oradea), dr. Vasile Stan(Maramureș)

Pe episcopul Nicolae al Oradei, regele Carol al II-lea îl considera, alături de oștire și școală, cea mai de căpetenie putere a românismului, iar Episcopiiile de la graniță niște „cetăți de care trebuie să se spargă valurile dușmane. Ești ostaș al Domnului, dar să nu uiți niciodată că ești acolo și ostaș al neamului tău”⁴. În legătură cu fotografia de mai sus, probabil de la Recepția de la Cercul Militar al celor 200 de reprezentanți participanți, a treilea ierarh e posibil să fie Arhimandritul Eugeniu Suceveanu, delegat de Mitropolitul Bucovinei Visarion Puiu al Cernăuților, pentru evenimentul înființării Episcopiei Maramureșului din 15 octombrie 1939. A urmat la cuvânt, după cuvântul înaltelor fețe bisericești, generalul Georgescu P. Ion, comandantul Diviziei 20 Infanterie, care se găsea, cu unitatea sa din Târgu Mureș, dislocat pe frontieră, la Seini, cel care, pentru a-și îmbărbăta soldații, avea să ridice un monument viu lui Eminescu.

O experiență, trăită cu maximă intensitate, i-a avut în prim plan pe ostașii diviziei mureșene. De la 17 martie 1939, generalul Georgescu P. Ion se

găsea cu Divizia 20 Infanterie (Târgu Mureș) în Poarta Someșului, la început cu misiunea de a acoperi frontiera de nord (Tisa) și nord-vest a țării (defileul Someșului), apoi așezat cu fața la vest, pentru a organiza apărarea din Poarta Someșului, sprijinit pe munții Bâcului și ai Gutinului. Evenimentul se petrecea în zilele când Cehoslovacia fusese invadată de germani și unguri. Acolo, pe zonă, lucrările de fortificație au fost ocupate de trupele mobilizate, care au continuat organizarea terenului. În 1939, împlinindu-se 50 de ani de la moartea lui Eminescu, generalul a hotărât ca, în amintirea lui și în fața centrului de rezistență, să ridice un monument viu, scriind literele numelui Eminescu cu 10.000 de brazi. Concomitent cu execuția lucrării se făceau și pregătiri pentru momentul inaugural. Când pregătirile au fost terminate, scria generalul Georgescu P. Ion⁵, a adunat oamenii companiei centrului de rezistență, pe care din aceea zi îi trecea de la facerea tranșeelor pentru apărare la aceea a unei tranșee mai puternice, care „este și rămâne cea mai strașnică fortificație ce puteam ridica acolo, și dincolo chiar de existența

însăși a neamului amenințat atunci. Acolo, pe acel ieșind al culmii Gutinului, stând în repaus și privind cu toții Țara lui Dragoș, îndreptați îndeosebi cu fața spre Apus, am pus să se cânte pe versurile lui Eminescu și să se spună poezii. Poeziile făceau să clocotească și să răsune în noi mândria și dragostea de Neam și Țară, ori să ne trezească sentimentele țării din sufletele noastre”. În esență, pe lângă mărturia de primă mână, despre acest monument viu închinat Luceafărului, generalul, în scrisoarea sa, cerea sprijin pentru a-și revedea opera, căci o parte din averea sa morală a îngropat-o odată cu brazii în pădurea Eminescu⁶.

Și mulți alți vorbitori care au omagiat biserica și armata. Fortificarea frontierelor „va fi cel mai înălțător prilej pentru afirmarea solidarității naționale”, spune Gheorghe Tătărescu, care îndrepta acest apel către toate conștiințele românești.

O misiune aparte revenea Episcopului Armatei Partenie Ciopron⁷, cel care era conducătorul sufletesc

al oștirii, acela care, în timpul războiului, pe front, a învățat bucuria și suferința soldatului. La investirea sa, regele preciza: „Nu ești episcop ca ceilalți, nu ești Episcop cu eparhie, ci unul în a cărei grijă țara a pus întărirea sufletească a acelor care cu piepturile lor sunt chemați să apere hotarele țării”⁸. Față de această misiune, tânărul episcop al armatei se angaja să slujească precum o făcuse pe front, a alunga cu arma pe dușman. De aici înainte, cu arma „cuvântului evanghelic – secundat de preoții militari – voi predica ostașilor români, de la un capăt la altul al țării: credința în Dumnezeu, credință și supunere Regelui, iubirea de patrie, disciplină necondiționată”.

Încrederea și marea responsabilitate care revenea episcopilor din eparhiile de la marginea țării, precum aceea de fortificare morală a poporului, era dificilă datorită lipsurilor materiale de tot felul. Dintre toate, lipsa bisericilor era cel mai adesea resimțită, în special a celor ortodoxe. Din păcate, situația financiară a bugetului statului din acea perioadă nu permitea alocarea fondurilor

pentru noi zidiri. Dar perspicacitatea și râvna noilor episcopi a dus la formarea și crearea unei conștiințe naționale favorabile pentru fortificarea morală, spirituală și de apărare a hotarelor României Mari.

Eparhiile de pe frontiera de Vest a României au creat o stare complementară, la brâul de piatră și fier, - după cum numise primul ministru Gheorghe Tătărescu cazematele liniei fortificate a frontului de vest, - menite a păzi în contra dușmanilor din afară. Pentru ca **forturile celui de-al doilea brâu**, al eparhiilor de la graniță, să devină sistem operativ, la acea adevărată „*linie Maginot*” românească, președintele Frăției Ortodoxe Române Sextil Pușcariu, cerea guvernului „să ridice cât mai neîntârziat și ultimul fort care ne lipsește încă în Apus și pe care îl cerem de atâția ani: Episcopia de Timișoara”, acel scut de apărare națională pe granița de vest. Legătura spirituală și trăinicia lucrărilor de fortificații era condiționată de asanarea zonei de acele minorități, care dominau numeric și care nu manifestau loialitate față de regimul românesc. Săpate în pământ, prin iscusința inginerilor, **cazematele**, „ne vor apăra cu adevărat numai atunci când în dosul lor nu se găsesc oameni fără legătură cu acest pământ”.

Pe o adâncime de câțiva zeci de kilometri, **brâul de piatră și fier** va trebui evacuat de orice minoritar, iar în locul lor trebuie aduși „coloniști români ortodocși”. Într-o asemenea împrejurare, construirea de biserici în coloniile românești înființate în lungul graniței de apus era o necesitate. Semnificativă, în acest sens, este scrisoarea preotului paroh Florian Bereteanu, din colonia Regina Maria - (astăzi, Avram Iancu) - , care constatase decăderea morală a moșilor săi, datorită lipsei bisericii, a celor trimiși de statul român să facă dintr-un „simplu hotar despărțitor, graniță de suflete înspre vestul revizionist”. Dându-și seama că ridicarea unei biserici în colonia care purta frumosul nume de Regina Maria prezenta un interes național și ortodox și văzând cum turlele bisericilor din comunele vecine (maghiare) se înălțau sfidând parcă sărăcia bieților coloniști români, 1.300 de suflete, siliți să-și facă rugăciunea într-o modestă și neîncăpătoare casă închiriată, s-au decis să-și îndrepte apelul către inimile milostive. Pentru a-i face pe coloniști folositori scopului național, părintele intervenea pe lângă episcopii de Oradea, Arad, Cluj și Caransebeș în sprijinirea colectării sumelor necesare ridicării unei biserici de piatră, în care să

poată primi mângâierea sufletească necesară și credința eroică a strămoșilor⁹. Pentru a suplini

lipsa fondurilor adunate, ban cu ban, preotul a angajat în regie proprie unele lucrări.

Încadrat de un grup de ofițeri și subofițeri (B. Geniu din Satu Mare?) – Vlădica dr. Partenie Ciopron

Este un fapt sigur că, în acțiunea strategică a Bisericii Ortodoxe Române, pentru afirmarea ei ca biserică națională, au fost concentrate toate forțele pentru cuprinderea și pregătirea național spirituală și morală a credincioșilor. În acest scop s-au mobilizat toate resursele materiale și financiare și, prin acțiuni misionare și pastorale, românii au fost convinși că obolul pentru crucea neamului, de a zidi biserici, pentru slava lui Dumnezeu și a lor, nu va fi un demers zadarnic. Această practică bisericească avusese sprijinul statului, mai ales după ce înalți prelați fuseseră desemnați a conduce

ministere: patriarhul Miron, ca prim ministru, Nicolae, al Clujului, ca ministru la Culte și Arte. La Cluj, Timișoara, Arad, Satu Mare și Oradea (deși s-au strâns fonduri, începând cu luna decembrie 1937, nu s-a putut ridica proiectata Catedrală a Soarelui, datorită cedărilor teritoriale în urma Dictatului de la Viena, din 30 august 1940), adică pe lungimea frontierei de Vest a României, s-au zidit impresionante Catedrale ortodoxe. Când să fi fost patriarhul Miron Cristea la Satu Mare?!

Patriarhul Miron Cristea și Nicola Titulescu la Satu Mare

Nicolae Bălan (al Clujului) la Satu Mare, cu pr. Rujdea și pr. T. Rusu

Note

1. Vezi Col. dr. Constantin Moșincat, *Cazemata, Sistemul românesc de fortificații (1937-1940)*, Editura Tipo MC, Oradea, 2021
2. Idem, *Biserica ca al doilea brâu de fortificații*, editura Trira, Oradea, 2018
3. Vezi Constantin Moșincat, *Politica de apărare a vestului României (1930-1940)*, Ed. Tipo MC, Oradea, 2007
4. Carol al II-lea, *Cuvântare la investirea noilor episcopi*, București, 2 iunie 1936, în *Cuvântările regelui ...*, p.131
5. A.M.R., *fond Direcția Superioară Politică a Armatei*, dos. 8736, f.169-172. Scrisoarea înregistrată la Direcția Secretariat a Ministerului Forțelor Armate sub numărul 101.165/20 iunie 1955. Generalul Georgescu Pion s-a născut la 25 decembrie 1883 în comuna Zănoaga, județul Romanai. A parcurs treptele ierarhiei militare de la gradul de sublocotenent-1906, la general de brigadă-1935. Ca profesor și comandant al Școlii Militare de Ofițeri de artilerie (1922-1928), a redactat ample cursuri, de artilerie și armament, foarte apreciate. Despre subiect vezi: dr. Aurel Pentelescu, Constantin Moșincat, Pădurea Eminescu – centru de rezistență spirituală, în *Revista Unu*, 1993, nr. 51, Oradea.
6. În anul când generalul se interesa de centrul său de rezistență (1955), din el mai rămăseseră câteva sute de brazi, o parte s-au uscat, nefiind în perioada horthystă îngrijiți, peste ei au crescut mesteceni, care au păstrat conturul, de aproape deslușindu-se foarte clar, iar de la 10 km, după cum raporta maiorul Uba Traian, (trimis la fața locului pentru verificări, în 1955), se vedea înscrisul, numai când soarele lumina dealul. Din cuvânt lipseau literele "CU". Întreaga istorisire a generalului în: Constantin Moșincat, *Sfânta datorie...*, p. 157-172
7. Episcopul dr. Partenie Ciopron (1896-1980) ales, hirotonit și investit în fruntea Episcopiei Armatei a fost un noroc pentru preoțimea militară. Păstorind Episcopia Armatei, în scurt timp, cu râvnă, pricepere și tenacitate de invidiat, i-a refăcut autoritatea și stima în conștiința organelor de conducere ale Oștirii. La 30 septembrie 1937, episcopul dr. Partenie Ciopron împlinea 41 de ani. Cu cinci zile înainte, același an, fusese hirotonit arhieru, în seama Episcopiei Armatei, în paraclisul Palatului patriarhal din București. Sf. Sinod l-a ales, la 17 iunie 1937, ca episcop al Armatei, în competiția cu arhimandritul Iuliu Scriban și preotul Anton Angelescu din Brăila. Potrivit legii, Ministerul Apărării Naționale l-a recomandat Suveranului României pentru investire. Partenie Ciopron, în perioada 1916-1921, satisfăcuse stagiul militar pe front și fusese rănit, la 29 iulie 1917, în bătălia de la Cașin-Oituz. Vezi volumul omagial la 125 de ani de la naștere, semnat de Aurel Pentelescu, Ionuț-Constantin Petcu, *Episcopul dr. Partenie Ciopron (1896-1980)*, Ed. Graph, Buzău, 2021)
8. Carol al II-lea, *Cuvântare la investirea Prea Sfințitului Dr. Partenie Ciopron, Episcop al armatei*, Sinaia 8 octombrie 1937, în *Cuvântările regelui ...*, p.274
9. Vezi Constantin Moșincat, *Rădulești. Plugari la datorie*, ed. Tipo MC, Oradea, 2023, în curs de apariție

Sărbătoarea Fiii Satului Tătărești, ediția a 8-a – 2023, o reușită

Colonel (r) Voicu ȘICHET

Nu am prea făcut-o până acum, deși Asociația Fiii Satului Tătărești funcționează și activează legal din 2016, avându-mă pe mine președinte și pe părintele paroh Florin Libotean secretar, dar activitățile desfășurate în acest an, cu prilejul celei de-a 8-a ediții a Sărbătorii Fiii Satului Tătărești, chiar merită a fi consemnate în paginile acestei reviste. De ce? Pentru că, în contextual vremurilor pe care le trăim, când societatea se îndepărtează de cultură, de tradiții, de morala creștină și de tot ceea ce înseamnă „viața tihnită de la țară”, să încerci să reînvi, să readuci în actualitate și să promovezi realizările înaintașilor, să-i omagiezi prin manifestări culturale alături de importante personalități ale culturii din zilele noastre, poate constitui, dintr-un anumit punct de vedere, un act, dacă nu de eroism pur, măcar de devotament, dăruire și sacrificiu pentru comunitate. Pe cei care se grăbesc să mă acuze de lipsă de modestie îi rog să rețină că cele scrise mai sus nu sunt spre lauda mea, ci a părintelui Florin Libotean, cel care, alături de regretatul meu frate Vasile, a venit cu ideea înființării asociației, fiind în acești ani sufletul și motorul ei. Inițiatorul, dar și organizatorul atâtor activități derulate de noi în acești ani. Faptul că în acest an a avut loc a 8-a ediție a sărbătorii este în primul rând meritul părintelui Florin, desigur avându-mă pe mine și pe alți câțiva alături. Iar conținutul acestor sărbători a fost de la an la an mai dinamic, mai complex, încercând să depășim și să îmbunătățim primele ediții, care s-au mărginit, în principal, la organizarea balului și a unui spectacol susținut cu precădere de către fii ai satului. Am încercat să aducem în prim plan cultura, tradițiile, respectul față de înaintași. Așa se face că la precedentele 2 ediții au avut loc lansări de carte, cu invitații de calibru din cultura sătmăreană, iar acum am deschis o bibliotecă sătească și am acordat un nume căminului cultural din localitate. De fapt, numele căminului a fost atribuit prin hotărâre a Consiliului local Viile Satu Mare, la propunerea

noastră.

Dar, să vedem mai în detaliu ce s-a întâmplat la Tătărești în zilele de 2 și 3 septembrie 2023. La fel ca în anii precedenți, activitățile derulate sub genericul Sărbătoarea Fiii Satului Tătărești a debutat cu organizarea unui campionat de minifotbal, de această dată participând 4 echipe, care au jucat fiecare cu fiecare, primelor 3 acordându-li-se diplome și cupe din partea asociației noastre. Mulțumim Agenției Județene pentru Tineret și Sport Satu Mare, în special domnului Mihai Stan, pentru sprijinul acordat prin asigurarea cupelor! După încheierea competiției, organizatorii au asigurat competitorilor și susținătorilor acestora prilejul de a „chibița” pe marginea rezultatelor la un pahar de vorbă și voie bună.

La ora 16.00 a avut loc inaugurarea Bibliotecii sătești „Nicolae Iorga” Tătărești, care a constat într-un TeDeum și sfințirea lăcașului de către părintele Florin Libotean, în prezența invitaților (pe care o să-i prezint mai jos), a sătenilor și a fiilor satului. La final, tot părintele Florin a susținut un scurt discurs privind însemnătatea momentului, aducând mulțumiri tuturor celor implicați în ducerea la bun sfârșit a proiectului. Dar, cum s-a născut ideea acestui proiect și cum s-a realizat el?!

În urmă cu vreo 2 ani, primarul comunei Viile Satu Mare, Szucs Szabolcs, ne-a cerut să propunem un nume pentru căminul cultural, pe care să-l atribuie prin HCL. L-am propus pe învățătorul Octavian I. Pop pentru meritele sale în formarea corului din Tătărești în anii de după Marea Unire din 1 Decembrie 1918. Lucrurile au târăganat, inclusiv datorită unor discuții pe marginea acestui subiect între consilierii locali, astfel că s-a ajuns în anul de grație 2023 cu problema nerezolvată. În primăvară, odată cu lansarea programului de finanțare nerambursabilă de către Consiliul Județean Satu Mare – Domeniul Cultură, conform Legii 350 din 2005, ne-am pus întrebarea, împreună cu

părintele Florin, ce activitate culturală să organizăm, în afara spectacolului tradițional de muzică populară?! Căutând printre documente și cărți, în special cu privire la Octavian I. Pop (pentru că de el voiam să legăm evenimentul), ne-a sărit în ochi faptul că în urmă cu exact 100 de ani se înființa o bibliotecă sătească la Tătărești, ai cărei artizani locali erau tocmai învățătorul nostru și părintele paroh de la acea vreme, Emilian Ghitta. Și atunci ne-am zis, hai să reînființăm biblioteca, tot cu numele marelui Nicolae Iorga, dar și să finalizăm demersurile cu atribuirea unui nume căminului, sens în care am solicitat aprobarea colegilor din asociație. Bine, bine, dar dacă în privința atribuirii numelui era doar o problemă birocratică ce ținea de primărie și consiliul local, cu biblioteca era altceva. În primul rând, unde o amenajăm, apoi de unde cărți?! Ne-am adus aminte că în sat, înainte de 1990 exista, ca în aproape toate satele din România, o Cooperativă Agricolă de Producție, al cărei fost sediu central era chiar în centru, lângă căminul cultural, școală, parc, monument, magazin alimentar, iar acum stă aproape nefolosit, dar și într-o stare destul de avansată de degradare. Ca urmare, l-am abordat din nou pe primarul comunei să ne dea nouă în folosință partea de clădire neutilizată, pentru a amenaja o bibliotecă, lucru cu care a fost de acord, însă fără a ne acorda sprijin, cel puțin în acest an, pentru reabilitarea clădirii. Am fost de acord și așa, considerând că este un început fără de care proiectul nostru nu poate fi realizat. Astfel, cu greu, prin eforturi personale, în special ale părintelui Florin și a încă câtorva, s-a reușit reabilitarea cât de cât a unei încăperi. Apoi, am luat legătura cu instituțiile de cultură pretabile a ne ajuta cu un fond de carte rezonabil, cel puțin pentru început.

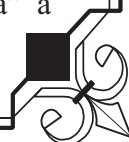
Astfel, la solicitarea noastră, conducerile bibliotecilor județene Satu Mare și Maramureș, precum și a Muzeului Județean Mare, prin bunăvoința și implicarea doamnei director adjunct Paula Horotan, a domnului manager dr. Teodor Ardelean, respectiv a doamnei director dr. Daniela Bălu, biblioteca noastră a fost înzestrată cu câteva sute de volume, unele foarte valoroase și de interes contemporan. Mai mult, printr-un contract de parteneriat, Biblioteca Județeană Satu Mare ne-a asigurat și rafturile necesare aranjării acestora în spațiul destinat. Totodată, mai mulți locuitori și fii ai satului au donat cărți din

bibliotecile proprii, acest proces urmând a continua și în viitor. Așa s-a reușit ca la data și ora stabilite lăcașul noii biblioteci să arate destul de bine, după cum se poate vedea în fotografia atașată (pag. 41). Nutrim speranța ca în anul viitor Primăria și Consiliul local Viile Satu Mare să reabiliteze întreaga clădire, pentru a putea amenaja un spațiu mult mai generos și mai aproape de ceea ce necesită o bibliotecă, astfel încât să o putem și face funcțională, în beneficiul tătăreștenilor, și nu numai.

Pentru o cât mai bună și completă informare publică, am editat și o broșură, 500 de exemplare, care să fie distribuită invitaților și participanților la sărbătoare, dar și să fie difuzată în alte medii de interes, precum și să „funcționeze” în viitor ca o carte de vizită, un ghid al Tătăreștiului, în cele 16 pagini fiind cuprinse date și informații de interes despre trecutul localității, a edificiilor de educație și cultură, dar și despre Asociația Fiii Satului Tătărești.

A urmat Simpozionul „Educație prin cultură – Lumină pentru suflet”, moderat de subsemnatul și având ca invitați 4 specialiști în ale bibliotecii și bibliofiliei, dr. Teodor Ardelean – managerul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” din Baia Mare, Paula Horotan – director adjunct al Bibliotecii Județene Satu Mare, istoricul dr. Viorel Câmpean, un prieten al Tătăreștiului, dar mai ales al cărții, precum și un erudit fiu al satului, conf. univ. dr. Lucian Turcu de la facultatea de istorie a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, care, din motive obiective, nu a putut fi prezent fizic la eveniment, dar ne-a trimis un frumos text pe care l-am prezentat eu participanților. Înaintea acestora a susținut un scurt discurs și doamna Dariana Săsărman-Țou – managerul Bibliotecii Județene Satu Mare, care ne-a onorat cu prezența „pe ultima sută”, inclusiv ca reprezentant al Consiliului Județean Satu Mare. Toate luările de cuvânt pot fi lecturate în paginile acestui număr. Face excepție expozeul domnului director Teodor Ardelean, care a vorbit liber, ca de obicei, fără text pregătit. Prezentăm însă o sinteză a întregii manifestări de suflet din 2 septembrie, semnată de colegul domniei sale, col. (r) dr. Ioan Gogotă.

După încheierea acestui „regal” de pledoarie pentru lectură și cunoaștere prin lectură, a urmat un altul, al muzicii corale. Protagonisti au fost preoții ce alcătuiesc Corala „Armonia” a

Protopopiatului Ortodox Român Satu Mare, dirijat cu deosebit profesionalism și talent de către părintele Florin Libotean – parohul Tătăreștiului, avându-l în componență și pe părintele protopop Ioan Socolan. Peste o jumătate de oră de muzică corală cu specific religios, popular și patriotic, timp în care nu puțini au fost ochii ce s-au umezit...

După ce invitații și preoții au participat la o scurtă agapă creștinească, au început să sosească participanții la Balul Fiilor Satului Tătărești, în total circa 60 de persoane, care au petrecut până târziu după miezul nopții. Muzica și voia bună au fost întreținute de Adi de la Satu Mare, iar bucatele au fost asigurate de doamna Maria Petric din Bicău. De altfel, Adi a asigurat și sonorizarea la simpozion și la spectacolul de a doua zi, iar doamna Maria a ospătat invitații și artiștii, atât sâmbătă cât și duminică.

A doua zi, de la ora 10.00, s-a săvârșit Sf. Liturghie, la biserica Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil din Tătărești, alături de părintele Florin Libotean slujind părintele Radu Șimonca de la Catedrala Adormirea Maicii Domnului din Satu Mare, a cărui preoteasă, Anca Șimonca - profesoară de limba română la Școala Gimnazială „Mircea Eliade”, are ambii părinți din Tătărești, și părintele Ciprian Bozga de la Parohia Ciupereni, originar și el din Tătărești. La final, s-a ridicat un parastas pentru toți tătărăștenii adormiți întru Domnul.

Ziua și întreaga sărbătoare s-a încheiat cu Spectacolul de muzică populară, desfășurat, în prezența unui public destul de numeros, pe scena Căminului cultural „Octavian I. Pop” din Tătărești, deși în curtea școlii, prin grija Primăriei Viile Satu Mare, era instalată scena, dar prognoza arătând ploaie, nu am riscat... Ținând cont de programul încărcat al unora dintre protagoniști, spectacolul a început în forță prin evoluția splendidă a membrilor Ansamblului folcloric „Cununița năzdrăvană”, coordonați de distinsse doamne ale cântecului codrenesc din Sătmăr, Leontina Dorca și Maria Carmen Sas, care, de altfel, au interpretat și ele câteva cântece. Tot în cadrul programului pregătit de acestea a evoluat și nepoata mea, Alina Pop Șichet, care a preluat ulterior și prerogativele de prezentator. A urmat actorul băimărean Sorin Tănase, care a binedispus asistența prin glumele și bancurile care i-au adus notorietate în toată țara.

Spectacolul a continuat cu minirecitalurile doamnei Georgiana Gordea-Ciobanu și Ansamblul folcloric al palatului Copiilor Satu Mare, Hermina Marc Iluți și Rafila Bărbos, încheindu-se prin evoluția trupei lui Adi de la Satu Mare.

În cadrul unei scurte pauze între evoluțiile artiștilor, au fost decernate cupele celor 3 echipe premiate la campionatul de minifotbal, precum și diplomele aniversare pentru locuitori și fii ai satului care în acest an au împlinit vârste de peste 60 de ani, multiplu de 5. De asemenea, am acordat două diplome de merit pentru doctorul Struță-Roas Sergiu Coriolan, care se achită cu mult profesionalism, atașament și dăruire de sănătatea tătărăștenilor în calitatea sa de medic de familie pentru majoritatea sătenilor, precum și pentru paraclisierul Varna Alexandru, care slujește biserica de 25 de ani.

În cele ce urmează, nu înainte de a mulțumi tuturor invitaților, artiștilor și colegilor implicați în organizarea sărbătorii, inclusiv și mai ales Consiliului Județean Satu Mare pentru sprijinul financiar acordat, redau în esență cele spuse de mine în cadrul simpozionului, îndemnându-vă să lecturați în continuare discursurile susținute de invitații noștri:

De ce o bibliotecă sătească la Tătărești?!

Este o întrebare pe care mulți, foarte probabil, și-o pun.

Sincer, și eu am avut și am momente în care mă întreb: De ce? Pare, la prima vedere, oarecum illogic, ca, într-o lume care a luat-o pe arătură, de-a curmezișul, „cherestul peste legheleu că-i ma chezelem un pic”, sau în orice alt mod doriți să catalogați societatea actuală, românească în primul rând, într-un sat îmbătrânit, să înființezi o bibliotecă. Pentru cine? Pentru ce?

În primul rând pentru tineri, mai ales pentru copii. Știm că era internetului, a telefoanelor deștepte și a tabletelor a acaparat piața, dar nu se compară cititul pe aceste ustensile cu cel clasic, pe foaia de hârtie, pentru că, nu-i așa Vorba volant, scripta manent. Ce e scris, tipărit, rămâne, atât pe hârtie cât și în mintea celui avid de cunoaștere și instruire.

Apoi, și generația mai matură, chiar de vârsta a treia, are nevoie de carte. Eu chiar le recomand ca, în loc să butoneze toată ziua pe telecomanda televizorului, mai bine să răsfoiască o carte! Chiar dacă școala precară făcută în

pruncie și vederea slăbită nu-i ajută să citească cu rapiditate, tot e mai bine decât să-ți omori nervii cu toate scandalurile și ororile prezentate la TV. Lecturarea unui text frumos, optimist, o poezie, o rugăciune, o poveste de viață plină de învățăminte sunt mult mai de folos decât ura, încrâncenarea și bălăcăreala zilnică din media. Sunt de folos în liniștirea sufletului, a spiritului și, mai ales, în pregătirea pentru marea trecere. Va fi mult mai plăcut Domnului să ne găsească la finalul călătoriei noastre pământene cu o carte în mână, indiferent de conținutul ei, bineînțeles, eliminând cele imorale, indecente etc., decât înjurând și blestemând pe unul și pe altul care-și etalează „calitățile” politice pe micul ecran.

Pentru ce? Pentru că, la ora actuală, se discută despre 2 perspective sumbre, rezultate din intențiile așa-zis reformiste al guvernanților în cea ce privește educația și cultura la români:

1. Desființarea școlii primare din Tătărești, astfel că biblioteca va veni în sprijinul copiilor prin punerea la dispoziție a lecturilor necesare în procesul educativ. Ne putem gândi, din această perspectivă, și la preluarea cărților necesare de la biblioteca școlară, câtă o mai fi ea, să rămână în sat, la îndemâna elevilor de aici.

2. Se discută și despre desființarea sau comasarea bibliotecilor publice, cele ce funcționează acum, cât de cât rezonabil, sub patronajul primăriilor. Dacă acest lucru va deveni realitate, o bibliotecă sătească, privată, poate constitui o alternativă, iar exemplul dat de Tătărești poate fi urmat și de alții.

3. În plus, am vorbit cu părintele să încercăm să organizăm periodic, dacă s-ar putea săptămânal, o oră de lectură cu elevii și tinerii din sat, pentru a-i atrage spre carte, să le deschidem apetitul pentru citit, pentru că marii savanți, filozofi, oameni de cultură care au contribuit la progresul omenirii, inclusiv Nicolae Iorga și Octavian I. Pop, au avut la bază LECTURA! Aceasta le-a îmbogățit bagajul de cunoștințe, dar le-a și deschis perspective spre noi orizonturi de cunoaștere. Nu spun că vom avea parte de așa ceva, dar dacă o astfel de activitate va întoarce 2-3, poate mai mulți tineri, de la apucăturile nesănătoase, necreștine și imorale spre o viață cumpătată, bazată pe muncă, cinste și corectitudine, înseamnă că am realizat ceva. DOAMNE AJUTĂ!

4. Și, nu în ultimul rând, să-i dăm o utilitate acestei clădiri, fost sediul al CAP. Suntem doar la început, spațiul nu este foarte propice unui astfel de demers, dar sperăm că, în timp, cu sprijinul Primăriei și Consiliului local Viile Satu Mare, lucrurile vor sta altfel într-un viitor nu prea îndepărtat. Desigur, volumele primite până acum și cele care vor mai intra în custodia noastră vor trebui sortate, ordonate pe categorii, sens în care vom avea nevoie de sprijinul Bibliotecii Județene Satu Mare, în speță de specialiștii săi, pentru a pune „treaba pe roate”. Profit de prezența celor două distinse doamne din conducerea bibliotecii sătmărene, pentru a le solicita de pe acum sprijinul profesional și calificat necesar!

O altă întrebare care se poate pune este: De ce biblioteca sătească din Tătărești trebuie să poarte numele marelui om de cultură și istoric desăvârșit al neamului românesc, Nicolae Iorga?!

Răspunsul simplu ar fi: pentru că așa au numit-o înaintașii noștri în urmă cu 100 de ani. Biblioteca sătească „Nicolae Iorga” din Tătărești a fost înființată în mai 1923 în cadrul unui amplu program național inițiat de marele nostru învățat – convins fiind că doar ridicarea prin educație și cultură a țărănimii putea duce la propășirea

Asociația „Fiii Satului Tătărești”,
în colaborare cu
Primăria și Consiliul Local Viile Satu Mare
și Parohia Ortodoxă Română Tătărești,
cu sprijinul financiar al
Consiliului Județean Satu Mare

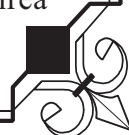

100 de ani de la înființarea Bibliotecii sătești
„Nicolae Iorga” din Tătărești

EDUCAȚIE PRIN CULTURĂ -
LUMINĂ PENTRU SUFLET

1923-2023

neamului românesc, idee preluată de intelectualitatea sătmăreană, inclusiv de cea din Tătărești, așa după cum reiese din materialul publicat în broșura editată cu acest prilej și din articolul prietenului nostru dr. Viorel Câmpean.

Dar, pentru ca generația actuală și cea viitoare a Tătăreștilui, și nu numai, să înțeleagă mai bine de ce noua/vechea bibliotecă poartă numele lui Nicolae Iorga, o să schițez, în continuare, un succint portret al acestuia, datele și informațiile fiind culese de pe Wikipedia.

Nicolae Iorga, istoric, profesor universitar, enciclopedist, poet, dramaturg, critic literar, memorialist, gazetar, publicist, om politic, membru titular al Academiei Române, s-a născut la 5 iunie 1871, în Botoșani, și a decedat, de fapt a fost ucis, la 27 noiembrie 1940, lângă Strejnic, județul Prahova. Savant de renume mondial, a avut o activitate științifică prodigioasă, fiind autorul a 1.003 volume, 12.755 articole și studii, 4.963 recenzii. Iorga este cel mai prolific istoric al românilor, autor a numeroase sinteze, culminate cu *Istoria Românilor* în 10 volume, pentru care a fost numit pe bună dreptate cel mai mare istoric și savant al României din toate timpurile. Personalitate care a creat școală și a dat direcție culturii naționale, s-a implicat activ în viața social-politică a țării sale. S-a ambiționat nu doar să scrie istorie, ci să și facă istorie, într-o epocă de renaștere națională. Se spune despre Napoleon că obișnuia să facă mai multe lucruri deodată. Eu cred că Iorga l-a depășit, la cât a scris și realizat în viață. Însă, deosebirea esențială constă în faptul că savantul nostru s-a ostenit pentru știință, cultură, istorie, umanitate, pe când marele împărat francez și-a dedicat mare parte din viață războiului care, acum și atunci, curmă vieți, aduce jale și durere în inimile celor ce-și pierd ființele dragi pe câmpurile de luptă.

Personalitate marcantă a culturii noastre naționale, despre Nicolae Iorga și grandioasele sale înfăptuiri nu se poate vorbi decât la superlativ, însă în politică s-a dovedit că nu sunt îndeajuns corectitudinea, entuziasmul și credibilitatea personală. El nu a fost un doctrinar sau ideolog politic. N-a fost preocupat în alcătuirea unor programe de guvernare, ale căror idei să înflăcăreze și să coaguleze forțele unui popor. Realitatea politică și socială a acelei epoci s-a dovedit implacabilă cu personalitatea savantului, astfel că a sfârșit nedrept și tragic,

ciuruit de gloanțe, la margine de drum, într-o societate care nu a înțeles să aprecieze și să respecte valorile sale. Ceea ce, din păcate, se mai întâmplă și azi, însă, din fericire, nu se merge chiar atât de departe...

Tânărul Nicolae era de o precocitate ieșită din comun, aptitudinile sale de savant relevându-se încă de mic copil. La vârsta fragedă de șase ani, urmând școala lui Marghian Folescu, citea în original literatură franceză. Este absolvent al cursului secundar de la Liceul din Botoșani și Liceul Național din Iași, apoi, în numai un an, termină studiile și la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Iași (1889), cu diploma *magna cum laude*. Studiile superioare și le desăvârșește în străinătate, la Înalta Școală de Științe Politice din Paris (1892), apoi la Berlin și Leipzig, unde și-a luat doctoratul în filosofie (1893).

La vârsta de numai 23 de ani, Nicolae Iorga devine profesor suplinitor, apoi, din 1895, este titular la catedra de Istorie a Facultății de Litere și Filosofie a Universității din Iași. De numele său se leagă fondarea Institutului de Studii Sud-Est Europene (1914), al Institutului de Studii Bizantine, al Institutului de Istorie Universală. Pe 1 noiembrie 1928 este ales decan al Facultății de Litere și Filosofie, iar anul următor, pe 1 martie, este ales rector al Universității București. Din 1919 devine președinte al Comisiei Monumentelor Istorice, iar din 1924 ține cursuri de vară la Vălenii de Munte.

Datorită activității sale prodigioase pentru dezvoltarea culturii românești, Iorga este ales membru titular al Academiei Române pe 26 mai 1910, iar în perioada 1924 - 1927, este președinte al Secțiunii de Istorie a Academiei.

A conferențiat în marile universități ale lumii și a fost ales membru a zeci de academii și instituții specifice de peste hotare (Paris, Roma, Oxford, Lisabona, Stockholm, Praga, Aleger, Santiago de Chile etc.). Totodată, a înființat instituții românești în străinătate, precum Școala Română de la Paris (1926), Casa Română de la Fontenay-aux-Rosses, Casa Română din Veneția și altele.

A fost un creator de publicații științifice și culturale. Cea mai importantă este revista *Sămănătorul*, apărută la București între 2 decembrie 1901 și 27 iunie 1910. Aceasta a jucat un rol important în viața literară a vremii și a

constituit catalizatorul pentru înființarea curentului ideologic și literar care i-a purtat numele - „Semănătorismul”. Acest curent, promovat de colaboratorii revistei și teoretizat de Nicolae Iorga, susținea, în special prin intermediul paginilor revistei, valorile naționale tradiționale și folclorice, necesitatea culturalizării țărânimii etc. „Semănătorul” a publicat numeroase texte folclorice, documente istorice, pagini inedite din opera lui Mihai Eminescu, precum și comentarii privind clasicii literaturii române, traduceri din literatura universală etc. Printre colaboratorii săi s-au numărat George Coșbuc, Alexandru Vlahuță, Ștefan Octavian Iosif și multe alte personalități din literatura română a epocii. Probabil că această latură a prodigioasei sale activități, aplecarea spre educarea și culturalizarea țărânimii române, i-a determinat pe inițiatorii înființării bibliotecii sătești de la Tătărești, în urmă cu 100 de ani, să-i atribuie acesteia numele marelui savant. Oricum, Nicolae Iorga promovase un amplu program de înființare de biblioteci sătești, inclusiv biblioteca din Tătărești a fost un produs al acestui program.

Numărându-se printre marii gazetari ai vremii, la 10 mai 1906 a fondat cotidianul „Neamul Românesc”, care a devenit oficios al formațiunii sale politice. Împreună cu un grup de profesori, fizicieni și alți oameni de știință a ajutat la pornirea mișcării de cercetași din România și la dezvoltarea organizației „Cercetașii României”.

Opera sa istorică vastă cuprinde numeroase domenii: monografiile de orașe, de domnii, de familii, istoria bisericii, a armatei, comerțului, literaturii, tipăriturilor, a călătorilor în străinătate etc. Câteva din publicațiile mai importante: „*Studii și documente cu privire la istoria românilor*”, în 25 volume (1901 - 1913), „*Istoria Imperiului Otoman*” în 5 volume (apărută în limba germană, 1908 - 1913), „*Istoria românilor*” în 10 volume (1936 - 1939). Totodată, a scris poezii, drame istorice („*Învierea lui Ștefan cel Mare*”, „*Tudor Vladimirescu*”, „*Doamna lui Eremia*”, „*Sfântul Francisc din Asisi*” și altele), volume memorialistice („*Oameni cari au fost*”, „*O viață de om, așa cum a fost*”, „*Supt trei regi. Istorie a unei lupte pentru un ideal moral și național*”).

Naționalist moderat și apărător al tradiționalismului rural, Nicolae Iorga a considerat că trebuie să se implice activ în viața

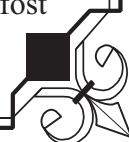
socială și politică a României. Pe 23 aprilie 1910, împreună cu Alexandru C. Cuza, a fondat Partidul Naționalist-Democrat. Acesta nu a avut o bază electorală de masă. Era perceput ca o formațiune personală a mentorului său, la care au aderat „învățăcei” ai săi. Iorga însuși nu a fost preocupat să dea partidului său o extindere deosebită. Întrebat ce reprezintă formațiunea sa politică, savantul a răspuns: „Paltonul, pălăria și bastonul meu sunt partidul”! PND reprezenta interesele unei părți ale intelectualității cu convingeri democratice, precum și a unor categorii ale micii burghezii rurale și urbane. Un accent deosebit se punea pe culturalizarea maselor și pe factorul moral, considerat de Nicolae Iorga ca decisiv pentru evoluția României. În programul partidului erau înscrise deziderate ca exproprierea tuturor moșiiilor mai mari de 100 de hectare, impozit progresiv pe venit, descentralizarea administrativă, lărgirea dreptului de vot și asupra femeilor.

După Marea Unire, Iorga a avut o contribuție importantă la formarea Blocului Parlamentar pe 25 noiembrie 1919. Acesta a fost o coaliție politică alcătuită din mai multe partide cu scopul de a forma o majoritate parlamentară în susținerea noului guvern, deoarece în alegerile parlamentare din 2 - 8 noiembrie 1919 (primele alegeri pe baza votului universal), nici un partid politic nu obținuse o majoritate parlamentară. Conform algoritmului, savantul a primit funcția de președinte al Adunării Deputaților, însă lipsa de unitate politică a formațiunilor a permis destabilizarea guvernării condusă de Alexandru Vaida-Voevod (PNR), iar Ionel Brătianu, președintele PNL, cel care domina scena politică cu autoritate, a acționat pentru formarea unui nou cabinet condus de generalul Alexandru Averescu (PP), personalitatea politică cea mai populară din epocă.

Au urmat apoi alte divizări și fuziuni de partide, Iorga încercând să păstreze o linie naționalist moderată, ocupând pentru scurte perioade de timp diferite funcții guvernamentale, inclusiv de președinte al Consiliului de miniștri.

În contextul politic al anului 1940, prin intrarea la guvernare, sub regimul Antonescu, a Gărzii de Fier, Nicolae Iorga este ucis de către membri fanatici ai acestei formațiuni, la vârsta de doar 69 de ani.

În arhiva personală a lui Dudu Velicu, fost

angajat al Serviciului Special de Informații, în cadrul Secției de cenzură a presei și corespondenței, a fost găsit un text care relatează în detaliu momentul asasinării. În ziua de 27 noiembrie 1940, profesorul se găsea în biroul său din vila de la Sinaia, unde lucra. La ora 17:30, ușa de la camera doamnei Ecaterina Iorga s-a deschis și 3 persoane au barat ușa, iar alte 4 persoane se găseau în camera alăturată. Doamna Iorga s-a ridicat impresionată de la locul său și a întrebat: „Cine sunteți?” Unul din acești indivizi a răspuns: „Poliția legionară a capitalei. Am venit să-l luăm pe domnul profesor Iorga la București, pentru un interogatoriu”. În vestibul, profesorul s-a îmbrăcat și în timp ce voia să-și pună galoșii observă că unul din cei 7 indivizi se uita curios la el. Iorga i-a spus soției sale să aibă grijă de notele de la istorie universală, la care tocmai lucra în acel moment. În drum spre mașină, grupul s-a întâlnit cu domnișoara Alina Iorga, fiica savantului, care auzind de la tatăl său că merge la București pentru un interogatoriu, a

cerut să meargă și ea. Însă unul din cei 7 i-a răspuns că nu are loc în mașină. Profesorul a fost așezat în față împreună cu șoferul și un alt individ. Cei care au rămas jos au salutat pe cei care au plecat cu salutul legionar. Autoturismul cu care a fost transportat avea numărul de înmatriculare 6211 B.R., iar din verificările efectuate de poliție a rezultat că era proprietatea Institutului Național al Cooperăției.

A doua zi, 28 noiembrie 1940, corpul profesorului Iorga a fost găsit împușcat într-un șanț, „pe șoseaua Ploiești-Strejnic, cam la 1 km de Strejnic, pe partea dreaptă a șoselei, pe miriște, la o distanță de 15 m de șosea”, de către gardianul public Petre Zamfir, aflat în serviciu la Chestura orașului Ploiești. Lângă cadavru s-au găsit nouă tuburi de cartușe, dintre care șapte de calibrul 7,65, iar două de calibrul 6,35. Avea 69 de ani. Potrivit afirmațiilor unor personalități istorice, „a fost cea mai odioasă crimă de la tăierea capului lui Miron Costin înapoi”.

„A construi o bibliotecă înseamnă a crea o viață”

Dariana SĂSĂRMAN-ȚOU,
Manager, Biblioteca Județeană Satu Mare

Preacucernice părinte, distinse doamne, stimați domni, dragi fii ai satului Tătărești,

Am primit cu mare bucurie invitația organizatorilor acestei sărbători și suntem onorați să ne aflăm în mijlocul dvs.!

Alături de mine este prezentă d-na Paula Horotan, directorul adjunct al Bibliotecii Județene Satu Mare, dar și colegul nostru, Viorel Câmpean, doctor în istorie, unul dintre cei mai harnici și mai prolifici cercetători ai istoriei locale, fascinat de studiul biografiei marilor cărturari care și-au adus contribuția la dezvoltarea culturală și spirituală a locuitorilor ținuturilor sătmărene și nu numai.

Bucuria noastră este dublată de participarea la evenimentul prilejuit de inaugurarea Bibliotecii sătești „Nicolae Iorga”, un lăcaș de cultură căruia îi dorim viață lungă, să se bucure de prezența și aprecierea tuturor membrilor comunității.

Îi felicităm pe inițiatorii ideii de a înființa o bibliotecă în mijlocul unei comunități rurale. În aceste vremuri tulburi, când asistăm neputincioși la fenomenul desființării bibliotecilor publice și școlare, mai cu seamă în mediul rural și mic urban, este o adevărată sărbătoare a sufletului să vedem cum, o asociație, o mână de oameni acționează contrar „trendului” național și au nebunescul curaj de a înființa o bibliotecă.

Nădăjduim ca acest început să fie unul de bun augur, iar în viitorul apropiat să primim vestea că mica bibliotecă sătească de acum va crește, se va dezvolta și că îi va fi atribuit un spațiu mai generos, pe măsura emblematicii personalități a culturii naționale căreia îi poartă numele: Nicolae Iorga.

Fără tăgadă că instituția de rang județean a cărții sătmărene va contribui la creșterea și dezvoltarea acestei biblioteci și va susține orice demers care va conduce la consolidarea unei comunități puternice și informate, la formarea unei noi generații de copii și tineri pentru care spațiul bibliotecii ar putea deveni a doua lor casă.

Parafrazându-l pe scriitorul și jurnalistul argentinian contemporan Carlos María Domínguez, împărtășim și noi convingerea că – citez: „A construi o bibliotecă înseamnă a crea o viață. Biblioteca nu va fi niciodată o colecție întâmplătoare de cărți.” – am încheiat citatul. Așadar, ideea care a dat viață acestei biblioteci va avea puterea de a transcende din nebulie și hazard într-o frumoasă realizare.

Vă mulțumim pentru cinstea pe care ne-ați făcut-o invitându-ne la sărbătoarea dvs., pentru bucuria reîntâlnirii cu oameni dragi, pentru onoranta misiune de a contribui la întemeierea unei biblioteci în comunitatea Tătărești!

Educația și Cultura ne smulge din negura ignoranței

**Paula-Maria HOROTAN,
Director adjunct, Biblioteca Județeană Satu Mare**

În după-amiaza zilei de sâmbătă, 2 septembrie 2023, o frumoasă zi de debut autumnal, alături de alți oaspeți de seamă și de numeroși fii ai satului Tătărești, o delegație a Bibliotecii Județene Satu Mare a participat la o înălțătoare sărbătoare de suflet a comunității. Delegația a fost condusă de d-na Dariana Săsărman-Țou, managerul instituției, careia i s-au alăturat Paula-Maria Horotan (director adjunct) și dr. Viorel Câmpean.

În suta activităților cuprinse în calendarul evenimentului Sărbătoarea „Fiii Satului Tătărești”, un loc de cinste i-a revenit momentului inaugural al noii Bibliotecii sătești „Nicolae Iorga”, dar și sfințirii plăcii cu noua denumire a Căminului cultural „Octavian I. Pop”. Biblioteca Județeană Satu Mare a sprijinit reînființarea bibliotecii, contribuind cu un număr considerabil de cărți dar și cu rafturi care să servească orânduirii, dezvoltării, depozitării și păstrării colecției astfel constituite.

Simpozionul „Educația prin cultură – Lumină pentru suflet” care a urmat acestor momente a reprezentat, pentru cei aflați la onoranta masă de prezidiu, prilej de evocare a celor două personalități marcante care au influențat viața și activitatea culturală a Tătăreștiului: Nicolae Iorga – fiind patronul spiritual al primei bibliotecii sătești, înființată cu un veac în urmă, precum și Octavian I. Pop, inimosul și neobositul învățător căruia, printre multe alte realizări pe tărâm cultural, îi revine și meritul de a fi pus bazele acestei bibliotecii, alături de preotul satului din acea vreme, Emilian Ghitta.

Tema ofertantă a simpozionului le-a permis invitaților să evidențieze și mai mult firele care conectează educația, cultura și spiritualitatea, cele mai prețioase trei valori care ar trebui să ne definească pe noi, ca oameni.

În continuare voi reda materialul pregătit și prezentat de mine în fața participanților la acest frumos eveniment de suflet al tătărăștenilor:

„(...) Vă mărturisesc faptul că tema simpozionului de astăzi, „Educația prin cultură – Lumină pentru suflet”, este una foarte frumoasă și ofertantă, dându-mi posibilitatea de a încadra biblioteca în centrul instituțiilor care, zi de zi, oferă educație prin cultură și aduc lumina și bucuria cunoașterii în sufletele și conștiința celor care se lasă seduși de simplitatea gestului de a intra într-o bibliotecă, de fireasca îndeletnicire de a deschide o carte, de bucuria descoperirii, prin lectură și studiu, a unor noi sensuri și învățăminte.

Există numeroase studii și articole despre cărți, biblioteci și bibliotecari, despre evoluția și însemnătatea pe care aceste obiecte, instituții și acești profesioniști și-au dovedit-o pe parcursul zbruciumatelor veacuri și milenii de istorie. Nu ne propunem să parcurgem aici o cronologie a evenimentelor care au influențat evoluția cărții și a bibliotecilor, cu toate că, pentru copii și tineri, ar putea fi o materie de studiu la școală. Timpul, însă, ne este potrivit pentru un asemenea demers, așa că ne vom rezuma la trecerea în revistă a provocărilor la care bibliotecile trebuie să răspundă în societatea actuală.

„Într-o lume aflată într-o atât de rapidă și profundă schimbare, omul se confruntă cu provocări multiple, care îl fac să-și pună întrebări. Pasivitatea, resemnarea, confortul, rezistența la schimbare nu mai sunt o opțiune. Vrem, nu vrem, trebuie să devenim exploratori curajoși și curioși, care descoperă și construiesc o lume nouă a bibliotecilor. În viteza cu care se produc schimbările, nu e timp să se instaleze obișnuința – care adeseori relaxează vigilența și creează iluzia de funcționalitate.

Astăzi, ce nu merge este vizibil imediat. Este un proces de evoluție care generează

inspirație și inovație. Încet, dar sigur, omul înțelege răspunderea pe care o are atunci când creează și construiește. Nu mai e loc de fatalism. E vremea conștiinței de sine.” Aceste cuvinte prefațează un amplu articol semnat de colega noastră de breaslă, bibliograf Elena Zanet, și publicat pe pagina web a Bibliotecii Județene „Gheorghe Asachi” Iași.

În contextul politic și economic actual, uriașa provocare la care marea majoritate a bibliotecilor publice din România trebuie să-i facă față este aceea de a continua să existe ca entități de sine stătătoare, de a continua să-și păstreze identitatea, specificul și să-și exercite rolul și menirea pentru care au fost înființate, apoi dezvoltate și recunoscute în mentalul colectiv drept spații neutre și adecvate, în care libertatea de cunoaștere este cel mai bun mijloc de a conduce la reflecții critice și inovatoare.

De la stimularea creației literare și curiozității în rândul copiilor, către furnizarea informației la cererea tinerilor și studenților care doresc să devină experți și să susțină marile descoperiri științifice ale lumii, toate sunt indispensabile progresului. De asemenea, bibliotecile sunt gardienii trecutului prin faptul că gestionează, tezaurizează, valorifică și promovează colecții rare de cărți, documente inedite, manuscrise, incunabule, toate acestea fiind definitorii pentru perioadele istorice cărora le aparțin. De aici rezultă două responsabilități uriașe ale bibliotecii contemporane: una care trebuie să răspundă permanent diverselor interese ale comunității contemporane, printre care și nevoia de educație prin cultură, iar cea de-a doua, poate și mai provocatoare, de a păstra și conserva colecții de documente vechi și foarte valoroase, de a descifra și valorifica, prin studii și cercetări conținutul și mesajele acestor documente și de a disemina rezultatele cercetărilor.

Elitele culturale și cele academice se dovedesc a fi foarte interesate de rezultatele cercetării colecțiilor de documente vechi și rare, mai cu seamă ale celor care alcătuiesc patrimoniul cultural național mobil. Marea provocare a specialiștilor în bibliofilie este aceea de a pătrunde și în alte medii sociale și profesionale, în școli și universități de profil, în preocupările dascălimii, care, la rândul-i, să-i motiveze pe elevi

și studenți să caute și să viziteze marile biblioteci și poate chiar să ia în considerare opțiunea de a urma o carieră profesională în domeniul bibliofiliei.

O definiție acceptată și asumată în mediile profesionale susține că biblioteca publică joacă un rol vital în comunitățile deservite, fiind principala instituție care oferă servicii de informare și documentare sub diverse forme și în contexte diferite. Astfel, aceasta contribuie la dezvoltarea personală a utilizatorilor prin educația formală, prin educația pe tot parcursul vieții, prin activitățile desfășurate după încheierea orelor de școală, prin cultura informației, activități de petrecere a timpului liber. Un alt aspect acoperit de către biblioteca publică este legat de coeziunea socială, spațiul instituției transformându-se într-un loc al întâlnirii și un centru pentru dezvoltarea comunitară. Identitatea culturală și locală reprezintă aspecte cu un impact semnificativ asupra comunității și care trebuie să fie popularizate prin intermediul bibliotecii publice. Imaginația și creativitatea dezvoltă interesul publicului pentru activitățile culturale. Toate acestea demonstrează că biblioteca publică deține un rol social special în comunitate, iar serviciile oferite de către aceasta sunt axate pe îndeplinirea acestui rol.

De aici transcende atât **funcția culturală**, cât și cea **educațională** a instituției bibliotecare.

Funcția de educație se poate aplica tuturor activităților culturale, deoarece, în societățile democratice, misiunea acestora este să stimuleze participarea socială și să antreneze constructiv cetățenii. Educarea creativității și spiritului inovativ este o altă misiune importantă. Apoi se adaugă și componenta activităților formale și informale de specializare a profesiilor creative sau prin identificarea în cadrul învățământului vocațional a celor care pot contribui la dezvoltarea și diversificarea formelor de expresie culturală. „Educația culturală include toate activitățile culturale, care pun în dialog profesioniști, amatori practicanți și cetățeni participativi/consumatori.

Funcția de educare este prezentă în absolut toate sectoarele de activitate care generează bunuri culturale și este subliniată în misiunile instituțiilor publice de cultură.

Aurel Filimon, folclorist, arheolog, istoric, etnograf și conducător de instituții, născut în comuna Monor, județul Bistrița-Năsăud, cărturar erudit, care a fost și bibliotecar, apoi a condus destinele Bibliotecii Orășenești din Târgu-Mureș, între 1922 și 1940, susține că – citez: „Bibliotecile ca manifestări sunt produse ale unor profunde necesități culturale ale popoarelor de elită care, la rândul lor, constituie cele mai puternice și indispensabile instrumente pentru înaintarea și răspândirea culturii care, la rândul ei, a dat dovadă că temelia de existență a unui neam și țară este nu numai prosperitatea economică, ci și lumina pe care o dă cultura...”.

Cultura are funcții sociale de netăgăduit, contribuind la prezervarea identității naționale, la formarea conștiințelor civice și la educarea cetățenilor. Cultura este singurul domeniu de acțiune la nivelul conștiințelor indivizilor, ajutându-i să se integreze în comunități, să contribuie la construcția unei națiuni, dă sens existenței, motivează și validează participarea socială.

Și tot despre cultură, în două replici memorabile. Și una și alta datează din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, doar că venind – cum e și firesc – din tabere adverse. Dacă le evoc, aici și acum, este că mi se par simptomatice pentru felul de a gândi nu doar al unor oameni de stat, ci și al celor care activează în domeniul cultural.

Prima replică îi aparține lui Hermann Wilhelm Goering, cel de-al doilea om, după Adolf Hitler, în ierarhia Partidului național-socialist și a celui de-al Treilea Reich. Citez: „Când aud cuvântul cultură, pun mâna pe armă”.

Cea de-a doua replică i se datorează premierului britanic Winston Churchill. Regatul Unit se afla în plin război, al Doilea Mondial, context în care, prezentându-i-se, în cadrul ședinței Guvernului, bugetul anual, constată că la cultură nu a fost alocată nici măcar o liră sterlină. Viitorul laureat al Premiului Nobel pentru Literatură s-a uitat urât la funcționarii de la ministerul de finanțe cerându-le explicații. „Suntem în război”, s-au apărat aceștia, motivând nealocarea nici măcar a unei lire pentru cultură. „Și atunci, pentru ce luptăm?!”, a replicat

Churchill.

În România anului 2023 tocmai se prevede o reformă, evident prin comasarea instituțiilor de cultură. „Două-în-Una”, „Trei-în-Una” sau poate „Patru-în-Una” pare să fie formula pentru viitoarea instituție de cultură de rang județean ce va rezulta în urma comasării, ceea ce presupune că în persoana viitorului deținător al funcției de conducător, trebuie să-și dea întâlnire Managerul, Omul de Cultură, Omul de Carte, Omul de Arte, Organizatorul de spectacole... De nu s-ar afla, printre aceștia, și „omul cu arma”; de-ar fi să fie doar cel cu apărarea, căci – de bună seamă – „pentru ce luptăm?”.

...Și, dacă tot am pus în aceeași ecuație „arma” și „cultura”, trebuie amintit, încă o dată în plus, că ponderea cheltuielilor din Bugetul de stat care au fost alocate Ministerului Culturii a avut o scădere constantă în perioada 2017–2020 de la 0,41% la 0,18%. Cheltuielile publice generale din UE pentru „recreere, cultură și religie” s-au ridicat la 162 de mld. euro sau 1,2% din PIB, în 2019.

Media europeană a cheltuielilor pentru cultură pe locuitor se situează la cca 110 euro. Focalizând însă pe zona Europei de Est, media cheltuielilor pentru cultură pe locuitor este în jur de 50 de euro. În România, nivelul sumelor alocate pentru cultură este aproximativ o treime din media europeană, adică 36,7 euro, și cu peste 10 euro mai mic decât media Europei de Est.

Și, ca să încheiem într-o notă optimistă, dacă cultura este „ridicarea omului deasupra stării naturale prin dezvoltarea și exercitarea puterilor sale spirituale și morale”, „Biblioteca este templul învățaturii, iar învățătura a eliberat mai mulți oameni decât toate războaiele din istorie”, după cum apreciază Carl Thomas Rowan, reputat scriitor și jurnalist american al secolului trecut.

Permiteți-mi să-l citez pe actorul și interpretul Tudor Chirilă și să reproduc un îndemn pentru tânăra generație: „Scopul vostru trebuie să fie cunoașterea. Cu cât veți ști mai multe, cu atât veți fi mai înalți. Orice carte citită, orice lecție învățată, se vor așeza sub voi și vă vor ridica deasupra celorlalți. Veți domina cu mintea. Nu e nimic mai frumos decât asta!”

Comunitatea din Tătărești și-a adus aminte, după 100 de ani, de o mare sărbătoare a satului și de învățătorul Octavian I. Popp

Dr. Viorel CÂMPEAN

Se spune, adeseori pe drept cuvânt, că recunoștința este o floare rară. Dar, deși este din ce în ce mai rară, este totuși foarte prețioasă. Despre un exemplu de recunoștință dorim să vorbim în cele ce urmează.

O mare însemnătate pentru evoluția educației și culturii, dar și a corurilor din satele sătmărene, și aici ne referim, cel puțin, la Lipău și Tătărești, a avut învățătorul Octavian I. Pop (Popp). Noi am subliniat importanța sa pentru Tătărești într-un demers monografic ceva mai vechi^[1], acum am reușit să conturăm mai bine portretul său.

Era originar din Aștileu^[2], județul Cluj, și a absolvit Preparandia orădeană în anul școlar 1909/1910^[3]. Documentele precizează că, în timpul anilor de studiu la Oradea, aparținea de Dieceza Lugojului, probabil familia sa mutându-se în părțile bănățene, ori, obținându-se de la această episcopie o bursă școlară^[4].

A fost învățător la Lipău, înainte de începerea primei conflagrații mondiale, acolo a și debutat de altfel în profesie, în anul 1910. A reușit să întemeieze în acest sat de pe valea Someșului „cel mai bun cor din județ” din acea perioadă.

Într-adevăr, în anul 1913, la concursul corurilor desfășurat la Mădăras, formațiunea plugarilor din Lipău a ocupat locul I, catalogat ca un „cor bine instruit, dispunând de un material vocal foarte prețios, îndeosebi soprane excelente”, care a cântat *La râul Vavilonului* (pe 8 voci, de Gavriil Musicescu), *La șezătoare* (de Tiberiu Brediceanu) și *Pui de lei* (de Ion Vidu)^[5].

A fost înrolat în „Marele Război”, mai întâi pe frontul din Galiția. Știm acest lucru dintr-o

scrisoare adresată parohului de atunci al Lipăului, George Selăgian^[6], expediată în 30 octombrie 1915, de către săteanul Vasile Buda. Reproducem câteva rânduri din această epistolă, pentru ca să avem în față ororile primei conflagrații mondiale: „Iubite părinte sufletesc! Acum mă înaintez ca și o oaie pierdură de turma sa, fiind pierdut de trei luni de zile, și în ziua de astăzi m-am aflat ca să-mi caut păstorul meu. O Doamne! Părinte, împrăștiate sunt oile pentru care trebuie să răspunzi la judecată. Acum, în 30 octombrie, m-am întâlnit cu învățătorul nostru, Octavian, și 3 zile am fost laolaltă. Când ne-am întâlnit nici nu ne-am cunoscut unul pe celălalt până ce am început vorbele laolaltă; și ne-am aflat, că el este Octavian Pop și eu Vasile Buda – așa ni s-a mutat^[7] portul și fața”^[8].

Cel puțin între anii 1917-1919 a fost în lagăr, în Siberia (la Votin, probabil). Știm acest lucru și din folclorul cules de la camarazii săi de suferință, originari din jurul Clujului și de la cei bănățeni.

După ce se întorsese din război, dascălul și-a găsit o catedră mai atrăgătoare, probabil. Astfel, pleacă din Lipău, nu foarte departe, la Tătărești. Sătenii din Lipău erau supărați pe el deoarece în anii cât fusese prizonier în Rusia, la Votin, ei îi dăduseră (probabil familiei) leafă regulată^[9].

A avut rezultate bune și cu corul din Tătărești, după venirea sa în acest sat de la poalele Codrului, petrecută în anul 1921. În luna mai a anului 1921 corul reușește performanța de a câștiga un concurs desfășurat la Satu Mare, deși a avut în față formațiile corale din Ardușat, Finteușu Mare și Seini, vestite pentru talentul lor^[10]. Valoarea corului a făcut ca formația să fie solicitată în toamna târzie a anului 1922 la înmormântarea „Leului de la Șișești”, dr. Vasile Lucaciu.

S-a numărat printre colaboratorii, alături de Darius Pop, ai publicației dascălilor transilvăneni, „Învățătorul”^[11].

În luna mai a anului 1923 a avut loc o mare

serbare la Tătărești, prilejuită de înființarea unei biblioteci, prin intermediul Comitetului pentru bibliotecă populare. Profesorul Botez a făcut propunerea, primită cu entuziasm de cei prezenți, ca biblioteca să poarte numele marelui învățat, Nicolae Iorga. Reproducem, din ziarul „Satu Mare”, această știre despre activitatea culturală și religioasă de la Tătărești, la care și-au dat mâna preotul Emilian Ghitta^[12] și învățătorul satului, Octavian I. Pop. Putem spune că Biserica și Școala încă lucrau împreună ogorul cultural, deși învățământul fusese deja trecut la Stat:

„Manifestațiuni culturale în județ. Serbările din Tătărești.

Duminică 13 Maiu, comitetul bibliotecilor populare din Sătmar a înființat în satul Tătărești o bibliotecă. Cu acest prilej, școala de arte și meserii a făcut o excursiune și a organizat o serbare.

Dimineața elevii școlii și Comitetul bibliotecilor au luat parte la serviciul divin din biserica satului. Inimosul învăț. Oct. Pop – ca întotdeauna – a fost și de data aceasta la înălțime. Corul pregătit și condus de dsa a executat admirabil toate cântările bisericesti.

După terminarea serviciului, dl. Director al școlii de meserii salută cu cuvinte de bună întâlnire pe săteni.

Dl. prof. Ștefaniu rostește o cuvântare, arătând scopul venirii oaspeților în comună și rostul bibliotecilor populare, invitând pe oameni să ia parte la serbarea ce va avea loc în curtea școlii primare.

La ora 2 începe serbare. Elevii școlii de arte și meserii au cântat mai multe cântece, au recitat câteva anecdote și au jucat admirabil piesa de teatru a lui Negruzzi, *Cârlanii*.

Vorbește din nou dl. Ștefaniu arătând greutățile prin care trecem azi și că singura scăpare nu este decât în învățătura de carte. Învățătura

de carte va fi arma cu care se vor bate mâine neamurile. Să ne pregătim deci această armă pentru ca la nevoie să ne putem folosi de ea.

Vorbește dl. Oct. Pop, învățătorul satului care îndeamnă pe locuitori s-asculte și să urmeze sfaturile primite. Dl. prof. Botez arată îndemnul din care comitetul bibliotecilor a pornit la muncă. El vine de la marele învățat al neamului *N. Iorga* și a găsit în sufletele noastre destulă dragoste pentru ca să-l urmăm.

Și drept semn de recunoștință pentru acest mare învățat propune ca biblioteca din acest sat să-i poarte numele. Adunarea primește cu bucurie propunerea.

La urmă încheie seria cuvântărilor Preotul satului, d. Ghita, care aduce mulțumiri comitetului și-l asigură că ceea ce s'a făcut azi va urma drumul cel bun^[13].

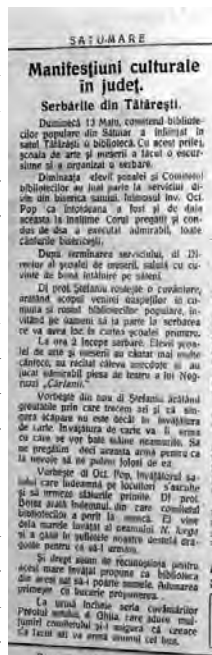
În 1924 corului din Tătărești i se decernează steagul de fruntaș pe județ și locul I. Activitatea culturală a învățătorului Octavian I. Pop a fost încununată cu organizarea horelor, care se țineau în șurile localnicilor mai înstăriți, dansurile fiind în special: *Bătuta*, *Învârtita*, *Ardeleanca* și *Bătrâneasca*^[14].

Probabil că încă din 1924 s-a transferat la Cluj, unde deja în iulie se anunța în presă că la biserica greco-catolică a fost înființat un cor format din 50 de persoane sub conducerea lui Octavian I. Pop^[15].

În 1926 conducea corul de la Biserica „Sf. Treime”^[16]. Peste trei ani, în 1929, era director la Școala Primară de Stat nr. 7 din Cluj, unde de asemenea s-a implicat în organizarea unui concert „Clasico-folkloric”, găzduit de Teatrul Maghiar din localitate. Dar iată ce remarcă, aceeași presă din Cluj: „Întreg programul a fost admirabil compus și executat, datorită râvnei și destoiniciei dlui director Pop, care este un pricepul aranjator de astfel de plăcute reprezentații cu caracter național. Remarcăm ca pe «un fenomen artistic predarea unei operete de elevi ai școlii primare»”^[17].

A recidivat cu acest tip de muzică, realizând, în 1933 opereta pentru școlari *Busuioc și nintă creată*^[18].

În 21 august 1932 a dirijat corul mixt care a înfrumusețat liturghia pontificală oficiată de către P.S. Sa Iuliu Hossu, cu ocazia preluării Bisericii Universității din Cluj.

Corul mixt Octavian I. Pop, care a cântat prima liturghie românească pontificată de P. S. S. Dr. Iulia Hossu, cu ocazia preluării bisericii „Universităţii” din Cluj în 21 Aug. 1932

A publicat la Cluj, unde era director școlar, cartea *Colecție de doine și colinzi culese și prelucrate pentru cor*^[19]. Județul Satu Mare era reprezentat prin mai multe doine^[20]. O colecție pe care, cu siguranță, a realizat-o de-a lungul mai multor ani. Cronologic vorbind, se întinde cu antologarea textelor, din anul 1896 (*Masă rotilată*, culeasă de la Anuța Felecan de 96 de ani din Aștileu Mare) până în anul apariției volumului, 1932, când sunt datate mai multe texte (*Dinspre răsărit răsare*, *Tot p-ângă drum*, *Prinsei patru boi la jug*).

Volumul are un motto inspirat din scrierile românești despre „Doină”, atribuit de către autor sau de către editor poetului nostru național:

„Doină zic, doină șoptesc,
Tot cu doina viețuiesc,
Doină zic, doină suspin,
Tot cu doina mă mai țin”.

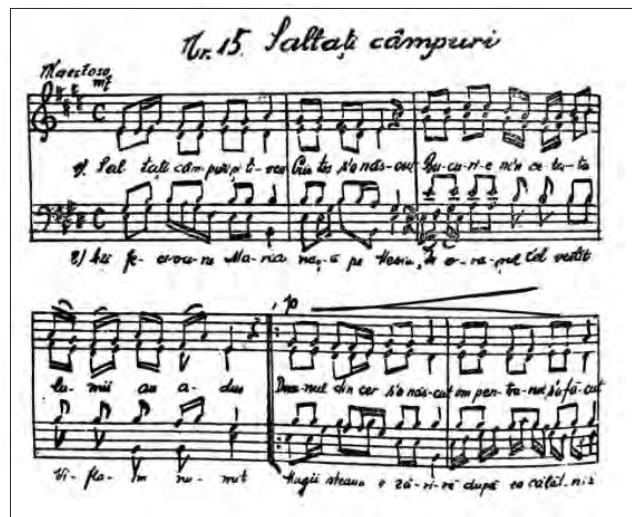
În conținutul volumului remarcăm o „Doină din jurul Beiușului”, care a fost notată în anul 1910 de la elevul pe atunci, Aloisie L. Tăutu^[21].

„Doină din Sătmar” a fost notată de la dr. C. Ghita în anul 1922 la Tătărești.

Apoi, în cuprinsul culegerii aflăm și colinda „Săltați câmpuri”, cântată și astăzi în toate satele Sătmarului. Aceasta, precum și o altă colindă, „Veniți credincioșii”, au fost culese de la Lipău (Lipoveni, în anul apariției culegerii), în anul 1910, respectiv 1911.

a corurilor țărănești. Motivele folcloristice din ele sunt neuitate, alese cu deosebit gust”, și se mai anunța că autorul lucra „la o piesă populară muzicală în 3 acte, cu cântece, dansuri și coruri, denotând calități care îl îndreptățesc să sperăm că piesa va fi reprezentată la Opera Română din Cluj”. Cele patru compoziții noi erau: *Ciopâstracul*, *La Ilie-a lui Matei*, *Măi Ioane măi*, *Juvaere false*^[26].

Tot în vara aceluși an, prof. Mihai Gr. Poslușnicu, directorul revistei botoșănene „Armonia” (considerată a fi fost „o tribună a nevoilor învățământului muzical”)^[27], se exprima în termeni elogioși despre noua apariție: „Colecția de doine și colinde, volumul amplificat din a 2-a ediție, e, în adevăr, o revelație în valorificarea caracterului specific al cântecului popular, al doinei noastre. Elanul pe care, în ultimul timp, compozitorii noștri autorizați îl desfășoară științific, în utilizarea melosului național, prin fanteziile componistice, ce le oferă sistemele contrapunctice sau fugare, duce la ignorarea, împăinjinirea frumuseții ce caracterizează, cu deosebire, melodismul popular. De aceea numai în asemenea condițiuni de armonizare, creația anonimă a cântului popular rămâne intactă, plastică și ușor înțeleasă. Lucrarea dlui Octavian I. Pop se prezintă ca o operă ce stă alături de meritele folcloriștilor noștri, alături de toți acei cari au valorificat, cum se cuvine, coral sau orchestral, mărgăritarul românesc centralizat în cântecul străbun al neamului”^[28].

În 1934, la Teatrul Național din Cluj, a fost organizat Festivalul Școlilor Primare. Corul condus de către Octavian I. Pop a fost foarte apreciat, datorită faptului că a interpretat cu „drăgălășie” atât *Imnul ASTREI* cât și *Sus opincă*^[29].

Prin 1935, în repertoriul corului învățătorilor sătmăreni „Doina sătmăreană”, figura și piesa „Ciopâstracul”, care-i aparținea, după cum am văzut^[30].

Nu avem certitudinea că prin 1935 s-a transferat în București. Dar, bănuim acest lucru, pentru că la sfârșitul aceluși an era dirijorul corului de la biserica Sf. Ioan Botezătorul, unde paroh era părintele Vasile Ionescu. A dirijat acolo corul cu ocazia unei aniversări a Unirii Ardealului cu Țara, eveniment la care a fost prezent și Gala Galaction. Corul a interpretat doine și colinde de Crăciun, dar și imnul religios *Slavă întru cei de sus*, autor

fiind Octavian I. Pop^[31].

În luna decembrie a anului 1936 lucra deja în București, la Gimnaziul de Fete „Ecaterina Teodoriu” și la Școala Primară de Fete nr. 31 „Floreasca”, căci corurile conduse de un învățător-dirijor cu numele Octavian Popp, au obținut premii la Concursul de datini strămoșești organizat de către cotidianul „Universul” la Ateneul Român^[32].

Se pare că în 1938 era inspector școlar în Capitala țării. A realizat o feerie muzicală, intitulată *Pe un picior de plai*. Punerea în scenă a însemnat mobilizarea a 500 de interpreți, copii de la școlile primare bucureștene, dar și artiști consacrați^[33].

Din păcate, în anul 1938 se opresc informațiile noastre despre Octavian I. Pop. Dicționarele alocate folcloriștilor nu îl cuprind, dar, trecerea lui prin viață nu a rămas neobservată, prin acea culegere realizată în două ediții, dar și prin anii petrecuți în cele două sate sătmărene, Lipău și Tătărești, precum și în cele două mari orașe ale țării.

Tătăreștiul, care nu l-a uitat niciodată, i-a cinstit și anul acesta așa cum se cuvine memoria, cu prilejul centenarului înființării acelei bibliotecii care a purtat numele marelui nostru istoric. Putem spune că în 2 septembrie 2023 (în cuprinsul acestui număr al revistei puteți citi o amplă relatare de la eveniment) a fost reînființată Biblioteca „Nicolae Iorga” din Tătărești. Tot de atunci, căminul cultural din localitate^[34] poartă numele vrednicului învățător Octavian I. Pop. Comunitatea din Tătărești, cu cei doi principali susținători ai memoriei culturale locale, părintele Florin Libotean și col. (r) Voicu Șichet, merită apreciați pentru această floare a recunoștinței, așezată în memoria celui care a fost învățătorul Octavian I. Pop.

Note

1. Viorel Câmpean, Voicu Șichet, *200 de ani de la zidirea Bisericii din Tătărești. Omagiu slujitorilor și credincioșilor săi*, Baia Mare, 2014, pp. 99-103.
2. Azi comuna Așchileu, jud. Cluj, are în componență localitățile Așchileu Mare (reședința), Așchileu Mic Cristorel, Dorna și Fodora. https://ro.wikipedia.org/wiki/Comuna_A%C8%99chileu,_Cluj
3. Vasile Bolca, *Școala Normală Română Unită din Oradea 1784-1934*, Oradea, 1934, p. 236.
4. *Schematismus Venerabilis Cleri Magno-Varadinensis Graeci-Ritus Catholicorum ad annum Jesu Christi 1909, a restaurata autem sacra cum sancta romana ecclesia unione anno 209*, Nagyvárad (Oradea), 1909, p. 296.
5. Valentin Băințan, *Arta corală din Maramureș*, Baia Mare, 1982, p. 94.
6. *George Selăgian* (1857-1933) Preot greco-catolic, s-a născut la Măriuş. A urmat studiile liceale la Beiuș, iar pe cele teologice la Ungvár. După căsătoria cu Elena Fărcaș, a fost hirotonit în 1884. A slujit în parohiile Betfia (jud. Bihor) și Minișul de Sus (jud. Arad). Din 1904 până în 1908 a fost paroh în Rușeni. Din 1909 până în 1932 a slujit în parohia Lipău. Aici a activat în cadrul desp. Sătmăr-Ugocea al „Astrei”. În 8 noiembrie 1918 a organizat Consiliul Național Român și Garda Națională Română din comună. S-a remarcat prin șezătorile organizate în scopul culturalizării sătenilor. A trecut la cele veșnice în Beiuș, unde și-a petrecut ultimele luni din viață.
7. Aici în sensul de schimbare, transformare.
8. Augustin Țărău, „Cu moartea pre moarte călcând”. *Românii din vestul Transilvaniei în anii Primului Război Mondial. Documente*, Vol. I., „De la prăbușirea lumii vechi...”, București, 2018, p. 624.
9. Alin Pop, *Lipău, la șase secole de atestare*, Satu Mare, 2009, p. 146.
10. Valentin Băințan, *op. cit.*, pp. 62, 335.
11. „Învățătorul”, Cluj, an II, nr. 3, februarie 1921, p. 2.
12. *Emilian Gitta (Ghitta)* (1899-1972). Preot greco-catolic, s-a născut la Gerăușa. A urmat gimnaziul la Beiuș, iar teologia a studiat-o vreme de doi ani la Oradea, apoi la Blaj. A fost căsătorit cu Delia Sălăgean. Hirotonit în 1922, a slujit la începutul preoției în parohia unde tocmai repausase părintele său, Corneliu Gitta, Tătărești, vreme de 3 ani, adică până în 1925. Se pare că a slujit apoi, până în 1926 și la Ardud. Din 1926 a slujit în parohia Culciu Mare. A participat cu avânt la viața culturală a parohiei organizând numeroase șezători. În 1952 slujea încă la Culciu Mare și Cărășeu. A fost arestat în 14 februarie a acestui an, cu lotul Episcopiei de Maramureș. A trecut prin lagărele de muncă de la Galeș și Peninsula.
13. „Satu Mare”, Satu Mare, an V, nr. 38, 16 mai 1923.
14. „Tătărești” – Pliant editat de către Direcția pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național a Județului Satu Mare, 2011, pp. 3-4.
15. „Rampa”, București, anul 7, nr. 2073, 24 septembrie 1924, p. 2.
16. „Patria”, Cluj, an VIII, nr. 64, 21 martie 1926, p. 3.
17. „Patria”, Cluj, an XI, nr. 96, 4 mai 1929, p. 7.
18. „Patria”, Cluj, an XV, nr. 248, 12 noiembrie 1933, p. 2.
19. Mulțumim și pe această cale dlui. conf. univ. dr. Lucian Turcu, „nepot” al satului Tătărești, pentru că ne-a facilitat „întâlnirea” cu antologia, domnia sa expediindu-ne, cu promptitudine, o copie a exemplarului antologiei, aflat în colecțiile B.C.U. „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca.
20. „Satu Mare”, Satu Mare, an XIV, nr. 46, 30 octombrie 1932, p. 3.
21. *dr. Aloisie Ludovic Tăutu* (1895-1981). Preot greco-catolic celib, profesor, publicist, traducător. Din 1937 a fost consilier ecleziastic al Legației române de la Vatican. A slujit la biserica română unită din Roma, stabilindu-se pentru tot restul vieții acolo.
22. „Universul”, București, anul 49, nr. 268, 29 septembrie 1932, p. 2.
23. „Gazeta ilustrată”, Cluj, an I, nr. 1, octombrie 1932, p. 16. Din acest articol am reprodus și singura fotografie cu Octavian I. Pop și cea cu corul mixt din Clujul anului 1932.
24. „Patria”, Cluj, an XV, nr. 81, 12 aprilie 1933, p. 2.
25. „Patria”, Cluj, an XV, nr. 28, 8 februarie 1933, p. 2.
26. „Patria”, Cluj, an XV, nr. 152, 16 iulie 1933, p. 3.
27. <http://dspace.bcu-iasi.ro/static/web/viewer.htm>
28. „Patria”, Cluj, an XV, nr. 130, 18 iunie 1933, p. 2.
29. „Patria”, Cluj, an XVI, nr. 113, 20 mai 1934, p. 3.
30. Valentin Băințan, *Arta corală din Maramureș*, Baia Mare, 1982, p. 64.
31. „Curentul”, București, anul 8, nr. 2814, 3 decembrie 1935, p. 3.
32. „Universul”, București, anul 53, nr. 357, 29 decembrie 1936, p. 5.
33. „Curentul”, București, anul 11, nr. 3714, 6 iunie 1938, p. 2.
34. Viorel Câmpean, *Căminul cultural din Tătărești va purta numele lui Octavian I. Pop, un învățător merituos*, „Informația zilei”, Satu Mare, an XXXI, nr. 9136, 26 august 2023, p. 8.

Cărțile și amintirile. Gânduri la inaugurarea bibliotecii satești din Tătărești.

Conf. univ. dr. Lucian TURCU

Precucernici părinți, Distinse oficialități, Dragi consăteni,

Cu părere de rău, anul acesta nu pot fi prezent decât cu sufletul alături de Dvs. Dar sufletul meu se veselește știind că de azi înainte satul nostru cu adevărat se îmbogățește. Că ce altceva aduce o bibliotecă locului și oamenilor care o primesc în mijlocul lor decât bogăție? Nu mă gândesc, în primul rând, la bogăția materială (deși nici aceasta nu este exclusă), ci la cea intelectuală și spirituală. Și ce poate fi mai nobil și mai frumos decât să-ți luminezi mintea, să-ți sculptezi sufletul și să te împărtășești din înțelepciunea cuprinsă în paginile cărților mai vechi sau mai noi?

Pentru mulți, poate părea un gest necugetat înființarea unei bibliotecii satești. Mai ales în zilele de astăzi când satele sunt tot mai împuținate de cei pe care odinioară îi puteam zări pe ulițe sau trudind pe câmpuri. Asta din pricină că unii dintre ei – și nu sunt puțini – au ales să se înstrăineze de locurile în care s-au născut și au crescut, iar pe alții nu-i mai putem găsi, oricât i-am căuta, acolo unde-i știam de-o viață, ci doar în cimitire. Am putea zice că speranța și viitorul sunt tinerii, dar nici aceștia, dacă nu sunt plecați peste mări și țări, nu văd în carte și în învățătură un dar, ci o obligație. O obligație de care caută să se despovăreze cât mai rapid. Așa se face că ajungem iarăși și iarăși la cei pe care-i știm și-i iubim pentru că sunt oameni de neclintit și de nădejde. Mai ales în aceste vremuri de deznădejde pe care le trăim. Mă refer la bătrânii noștri – atâția câți mai sunt – la bunicii și la străbunicii noștri. Încă o dată se adevărește zicala: „Cine n-are bătrâni să-și cumpere!”.

M-ați putea întreba, pe bună dreptate, ce să caute cei mai în vârstă dintre ai noștri într-o bibliotecă? Ce folos ar mai avea ei, de vreme ce greutatea trupului și adesea durerile sufletului pe mulți îi copleșesc? Ce avantaj ar avea un spațiu al cărții pentru aceia pe care viața i-a învățat multe, chiar și fără carte fiind? Iar răspunsul vine de la sine: dacă nu vor citi, măcar vor povesti! Iar povestea înseamnă, așa cum știm, nu numai

împărtășire din cele bune sau mai puțin bune ale vieții, ci înseamnă comuniune. Vor putea povesti bunicii noștri despre lumea bunicilor și a străbunicilor lor, amintindu-și de vremurile în care auzeau sau poate chiar au cunoscut pe unii consăteni care „au trecut oceanul pe punte” (adică au călătorit cu vaporul) pentru a ajunge pe tărâm american, în căutarea unui trai mai bun. Sau ar putea să povestească despre vremurile de război, despre ce au auzit sau trăit în al doilea război mondial, despre cei plecați pe front, despre viața mizeră și plină de lipsuri pe care au dus-o atunci și pe care nu o vor uita câte zile vor avea. Sau ar putea să-și amintească câteva versuri din imnul regal, învățat dacă nu la școală, măcar fredonat – chiar și în taină – de părinții lor care au mai prins vremurile în care țara avea un rege drept conducător. Sau ar putea să povestească de copilăria lor, de mersul la școală și scrisul pe tăblițe, despre dascălii care chiar dacă au fost mai aspri au vrut să facă din ei oameni. Sau ar putea povesti de vremurile peștitului, ale îndrăgostelii lor, de nunțile la care se veseleau până-n zori cântând romane și alte cântece de demult în căminul și șatra devenite neîncăpătoare pentru cât de mulți erau. Sau ar putea să-și amintească de colectivizare, de cotele și normele pe care fiecare dintre ei le avea de realizat, de teama de Miliție și de Securitate, de vremurile în care știrile la televizor nu erau ca astăzi – neîntrerupte – ci durau doar câteva ore aflând din ele doar ceea ce trebuiau să afle. Sau ar putea povesti despre obiceiurile și datinile străvechi, despre umblatul la cucuțat, despre Stea și Viflaim, despre colindatul la neamuri și la vecini, despre udatul fetelor în ziua de Sânzâiene, despre pelerinajele pe care mulți dintre ei le-au făcut pe jos, zile la rând, cântând pricesne, prin arșiță sau ploi, de Sfântă Mărie Mare la vreo mănăstire mai apropiată sau mai îndepărtată. Sau ar putea povesti despre copiii și nepoții lor, de care – cu siguranță – sunt mândri și care le sunt sprijin și mângâiere bătrâneților lor. Și câte și mai câte n-ar putea să-și amintească și să povestească, viața lor fiind de-a dreptul de poveste, iar poveștile lor

lesne ar putea deveni cărți de învățătură pentru mulți. Iată că rostul unei biblioteci nu se rezumă doar la a-i învăța și lumina pe cei tineri, ci și la a-i aduna și a-i asculta pe cei bătrâni, luând aminte la povețele lor și la pilda vieții lor.

Dar spațiul care va deservi biblioteca satească din Tătărești nu este unul oarecare pentru mine. Ca fost sediu CAP, acolo știam că lucrează „mămuca-șefă” adică bunica mea care a activat în acea clădire în calitate de contabil-șef vreme de mai bine de 40 de ani. Copilărind aici, era pentru mine o plăcere și, de ce să nu recunosc?, și o mândrie să o vizitez „la sediu” pe bunica, așezându-mă la mașina de scris sau notând pe vreo notă contabilă anulată câte ceva din ce-mi trecea prin mintea mea de copil. Bunica Maria, căci despre ea e vorba, mi-a servit de exemplu. Exemplu că învățătura și cartea nu au omorât pe nimeni; din contră, le-au făcut viața mai ușoară, luminându-le mintea și înnobilându-le sufletul. Iar pentru că povestea – spuneam mai sus – are darul nu numai de a uni, ci uneori chiar de a uimi oamenii, vă voi spune în continuare

povestea mea, mărturisindu-vă că habar nu aveam că atunci când îmi vizitam bunica la locul de muncă treceam de fiecare dată printr-un birou în care îl salutam, printre alții, pe bunicul soției mele (băciucu' Valerașu Pițoaii). Așadar, bunicii noștri au fost colegi de serviciu în clădirea în care de astăzi funcționează biblioteca satească, iar doi nepoți de-ai lor au devenit o familie, cunoscându-se nu la Tătărești, ci la Cluj, mai precis la Universitate. Se adeverește încă o dată cât de necunoscute și pline de binecuvântări sunt căile Domnului!

„Viața nu înseamnă a trăi ci a ști pentru ce trăiești” spunea cândva patronul spiritual al acestui nou și binevenit așezământ cultural, marele istoric Nicolae Iorga. Și câtă dreptate avea! Iar cărțile ne pot fi buni călăuzitori în a deprinde rostul vieții noastre. De aceea merită să le citim și să le prețuim. Pentru ca știind pentru ce trăim să avem la bătrânețe ce să povestim iar povestea aceasta să ne facă cinste nouă și celor de după noi. Vă mulțumesc!

***Simpozionul științific interjudețean
„Educație prin cultură – Lumină pentru suflet”,
la 100 de ani de la înființarea
Bibliotecii Sătești „Nicolae Iorga”
– 2 septembrie 2023, Tătărești, județul Satu Mare***

**Colonel (r) dr. Ioan GOGOTĂ,
Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare**

În perioada 2 – 3 septembrie 2023, a avut loc ediția a VIII-a a sărbătorii „Fiii Satului Tătărești”, sub auspiciile Asociației „Fiii Satului Tătărești”, în colaborare cu Primăria și Consiliul Local Viile Satu Mare și Parohia Ortodoxă Română Tătărești, cu sprijinul financiar al Consiliului Județean Satu Mare, eveniment desfășurat în prezența mai multor *membri ai administrației județene și municipale din Satu Mare, a unor oameni de cultură, specialiști de frunte din cadrul Direcției Județene pentru Cultură Satu Mare, Primăriei și Consiliului Local Viile Satu Mare, Muzeului Județean Satu Mare, Parohiei Ortodoxe Române Tătărești, Bibliotecii Județene Satu Mare, Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare, unii dintre aceștia marcând prin cuvântul lor importanța acestei manifestări culturale de excepție.*

Inițiativa „Asociația Fiii Satului

Tătărești” a fost reflectată în promovarea imaginii satului Tătărești, comuna Viile Satu Mare, dar și în desfășurarea mai multor activități sportive și recreative a căror menire a fost să readucă și să păstreze în memoria colectivă valori autentice. Cu această ocazie, biblioteca¹ înființată în primăvara anului 1923 și ctitorită de Nicolae Iorga, a primit numele ilustrului om de cultură *Biblioteca Sătească „Nicolae Iorga”*.

Consecință a unei excelente colaborări dintre Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” din Baia Mare (ca partener, *reprezentată de dr. Teodor Ardelean, manager și dr. Ioan Gogota, bibliotecar*), Biblioteca Județeană Satu Mare (reprezentată de *Dariana Săsărman Țou, manager, Horotan Paula Maria, director adjunct și dr. Viorel Câmpean*), respectiv Asociația „Fiii Satului Tătărești”, a avut loc și *Simpozionul interjudețean Educație prin cultură – Lumină*

pentru suflet, la 100 de ani de la înființarea Bibliotecii Sătești „Nicolae Iorga” și atribuirea numelui dascălului „Octavian I. Pop” – vechiului cămin cultural din Tătărești.

Moderatorul evenimentului a fost colonel (r) Voicu Șichef², care a expus motivele care au stat la baza atribuirii numelor celor două instituții (cu sedii distincte), a prezentat lista de invitați cu comunicări științifice, programul manifestărilor și volumele „Parohia Ortodoxă Română Tătărești între trecut și prezent – studiu monografic” — autor pr. Florin Libotean și „Cântări pentru ultimul drum – volumul II” — autor Voicu Șichef, în care se reiterează rolul și locul Bisericii Ortodoxe Române în promovarea și ocrotirea culturii, subliniindu-se că biserica a promovat învățământul superior și academic, a pus pentru prima dată, prin slujitorii săi, creionul în mâinile copiilor învățându-i tainele scrisului și a luptat pentru identitatea culturală și națională a poporului român.

De asemenea, a ținut să sublinieze că suntem martorii unor momente de anvergură națională, înălțătoare, alese cu grijă și profesionalism de către organizatori pentru că alocuțiunile exprimate vor fi de înaltă ținută intelectuală, literară, istorică și patriotică și vor crea un prilej de satisfacție pentru fiecare dintre cei prezenți.

Fiind invitat să-și expună un punct de vedere, dr. Teodor Ardelean, a ținut o adevărată pledoarie pentru lectură reamintind celor prezenți că participă la momente de renaștere culturală care necesită o abordare integrală a patrimoniului „adevărat zăcământ de identitate”, temelie a reînvierii vieții cultural-artistice a comunității locale. În acest sens, s-a declarat profund marcat de amploarea manifestărilor culturale, religioase, sportive și recreative ale „Asociației Fiii Satului Tătărești”, în vederea promovării imaginii satului, menite a readuce și păstra în memoria colectivă valori autentice ale trecutului, conectându-se totodată la realitățile prezentului. Toate aceste încercări sunt menite să reînvie localitatea îmbătrânită, să pună în valoare legătura dintre locuitorii actuali și fiii satului, pentru că, atunci când religia, cultura și administrația fac front comun, visurile devin realitate, iar construcția este mai durabilă.

Această manifestare este o importantă realizare a celor care promovează cunoașterea ca atribut fundamental al vieții unei comunități

locale. Plecând de la aforismul latinesc „Homo doctus in se semper divitias habet” („Omul învățat are întotdeauna averea cu el”), vorbitorul a amintit că problemele satului sunt atât de complexe încât chiar și a le inventaria, a le pune într-o evidență, a le așeza într-o rază de lumină dintr-o parte sau din alta, reprezintă o contribuție. Fiind părtașă la aceste manifestări de mare anvergură culturală, Biblioteca județeană „Petre Dulfu” Baia Mare prin reprezentantul legal, Teodor Ardelean, director și Meda Gogotă, director economic, a donat Bibliotecii Sătești „Nicolae Iorga” Tătărești, un număr de 200 cărți, în valoare de 4.707,30 lei, care nu constituie bunuri de patrimoniu și provin din donații și sponsorizări în cărți sau bani de la instituții diverse, aspect readus în discuție și de Voicu Șichef.

Istoria nu trebuie uitată, ea fiind cea care ne conferă identitate, țel și speranță, iar atribuirea de către Primăria și Consiliul Local Viile Satu Mare, bibliotecii din localitatea Tătărești, a numelui Nicolae Iorga³ reprezintă model de comemorare și recunoaștere a unei mari personalități care și-a iubit țara și poporul și care și acuma după mai bine de un secol, ține trează conștiința fiecărui român, oriunde s-ar afla, oriunde ar trăi și ar munci. Jules Michelet, istoric francez afirma: „Românul își iubește țara cu o dragoste încăpăținată față de trecut și, în același timp, cu o duioasă dragoste față de nenorocita lui țară pe care o iubește cu atât mai mult, cu cât este mai nenorocită”.

Despre Voicu Șichef vorbitorul a făcut cunoscut că este un suflet frumos pentru că frumosul este Dumnezeu Însuși. Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare promovează o atitudine constructivă, care, coroborată cu promptitudinea și continuitatea prestării serviciilor publice de către bibliotecari, asigură păstrarea nealterată a mesajului și a mărturiilor care sunt de natură să contribuie la conservarea moștenirii culturale a neamului. Asemeni tuturor instituțiilor deținătoare de bunuri cultural-artistice Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare deține în colecțiile sale enciclopedice peste 720.000 de cărți, periodice, colecții speciale, resurse electronice etc. (mai precis, 740.000 unități de bibliotecă, dintre care aproape 700.000 cărți și 41.000 sunt publicații seriale). În calitate de director/manager al Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare,

dr. Teodor Ardelean a înființat 15 biblioteci în străinătate și 10 colțuri maramureșene în întreaga lume.

Despre rolul și locul unei biblioteci comunale în rândurile comunității au vorbit Dariana Săsărman Țou și Horotan Paula Maria, care au amintit că acțiunile bibliotecarilor pot fi rezumate astfel: „slujitorii de ieri, suntem de azi și vom fi și de mâine”, iar bibliotecile sunt locurile unde oamenii lucrează, unde se învață, iar viitorul comunității locale depinde de viitorul bibliotecilor publice în care este necesar să se investească continuu, pentru că biblioteca este cea care încearcă să întoarcă generația copiilor de azi de la tastatură la carte. Totodată, biblioteca este cea care asigură legătura indisolubilă cu școala și creionează o adevărată stare de spirit, fiind asimilată ca un „paradis al credinței și vocației”, care tinde să devină a treia casă, fiind principalul factor declanșator de minți și cugete, căutări și dăruiri care servesc comunitățile locale fiind „o condiție și nu o anexă a învățământului”.

Dariana Săsărman Țou și-a concentrat discursul pe necesitatea găsirii resurselor financiare pentru donații de cărți către bibliotecile comunale, pentru că „noi, cinstim pe toți cei care au intrat cu sufletul în marele sanctuar al națiunii române, pentru că așa suna și deviza pașoptistă „națiunea este sufletul unui popor, iar unitatea este chezașia lui”, sens în care a menționat că anterior a facilitat o donație importantă de cărți bibliotecii care poartă numele ilustrului înaintaș.

Despre Simpozionului interjudețean Educație prin cultură – Lumină pentru suflet, la 100 de ani de la înființarea Bibliotecii Sătești „Nicolae Iorga”, a vorbit Horotan Paula Maria și dr. Viorel Câmpeanu care au amintit că, atât Nicolae Iorga, cât și Octavian I. Pop sunt printre

cei care au cunoscut bine viața și istoria poporului român din acest colț de țară, și au înțeles că între multe daruri moștenite de la eroii-înaintași, în patrimoniul spiritual al neamului românesc, noi, cei de azi „trebuie să ne cunoaștem istoria fiind că fără istorie nu vom avea prezent”.

Fidel cauzei naționale, Voicu Șichet cu un înalt simț patriotic care definește, atât de frumos patriotismul existent în sufletul fiecăruia dintre noi și care reflectă respectul pentru înaintașii care au creat România, este cel care construiește fapte mărețe, durabile în timp și spațiu. În calitate de redactor coordonator al revistei „Eroii Neamului” — publicație editată cu sprijinul Consiliului Județean Satu Mare (prima apariție editorială în 1996), ofițerul promovează valori perene, de mare importanță, precum identitatea națională a tuturor românilor.

De asemenea, în cadrul evenimentului, Corala „Armonia” a Protopopiatului Ortodox Român – dirijor preotul paroh Florin Libotean, a prezenta un bogat concert interpretând lucrări din sfera muzicală populară sau cu influențe religioase, dar și patriotice.

În ultima zi a avut loc și un program artistic susținut de cântăreți de muzică populară care și-au încântat auditoriu cu repertoriu din zonă Maramureșului și Sătmarului.

Evenimentul cultural derulat aici este, în sine, unul de excepție, o sărbătoare și o redeschidere a unei pagini de istorie trecută și recentă. Parafrazându-l pe Nicolae Iorga care spunea că „acel popor care nu își cunoaște istoria este ca un copil care nu își cunoaște părinții”, ce s-a făcut la Tătărești este un important semn de adâncă recunoștință pentru că dacă ne cunoaștem istoria, eroii, tradiția, ne facem mai sociabili, mai altruști, mai iubitori de om și viață.

Note

1. Biblioteca provine de la termenii grecești „bibilon” - „carte” și „theke” - dulap, dar are înțelesul și de instituție de cultură cu funcționalități privind colectarea, depozitarea și teaurizarea culturii și civilizației umane în scopul sprijinirii procesului de cunoaștere.
2. Voicu Șichet s-a născut în 14 iunie 1961 la Satu Mare. A urmat cursurile primare și secundare la Tătărești. Clasele liceale le-a urmat la Liceul „Mihai Eminescu” din Satu Mare. În 1986 a început cursurile Școlii de Ofițeri a Ministerului de Interne de la Băneasa. A lucrat în cadrul Serviciului Român de Informații până în octombrie 2006.
3. Nicolae Iorga (născut Nicu N. Iorga la 6 iunie 1871, Botoșani– d. 27 noiembrie 1940, Strejnic, județul Prahova) **istoric, critic literar, documentarist, dramaturg, poet, enciclopedist, memorialist, ministru, parlamentar, prim-ministru, profesor universitar și academician român - Wikipedia**

Programul Comemorarea Eroilor Neamului în județul Satu Mare - prezentarea sintetică a ultimelor evenimente și opinii personale -

În cadrul Programul Comemorarea Eroilor Neamului în județul Satu Mare, coordonat de Instituția Prefectului județul Satu Mare, au avut loc cinci etape după apariția numărului 55, precedent, al revistei Eroii Neamului.

Astfel, în această perioadă au avut loc evenimente la morminte de război în zilele de: 6 iunie 2023 - Sărăuad, Cehal și Cean; 8 septembrie 2023 - Tiream, Ghenci și Căuaș; 14 septembrie - Sânmiclăuș, Moftinu Mic, Pișcari, Terebești și Gelu; 18 septembrie - Urziceni și Ciumești și 21 septembrie - Supuru de Sus, Hurezu Mare și

Colonel (r) ing. Ștefan COȘARCA

Babța. (n.r.: Despre prima etapă, cea din 6 iunie 2023, am amintit pe scurt în numărul precedent).

Participanții la evenimente și-au manifestat grațitudinea față de 115 eroi militari români cunoscuți și 37 necunoscuți, căzuți în Cel de-al Doilea Război Mondial, la 18 morminte de război situate în cimitire, pe dealuri, în păduri, lângă drumuri și în curți de biserici, din 11 u.a.t. – uri, respectiv 16 localități.

Analizând în ansamblu, la activități au participat toți primarii din cele 11 u.a.t. –uri, rezerviști militari din M.A.I., M.Ap.N. și S.R.I., preoți militari, domnul prefect/ reprezentanți ai

Cehal - 6 iunie

Cean - 6 iunie

Sărăuad - 6 iunie

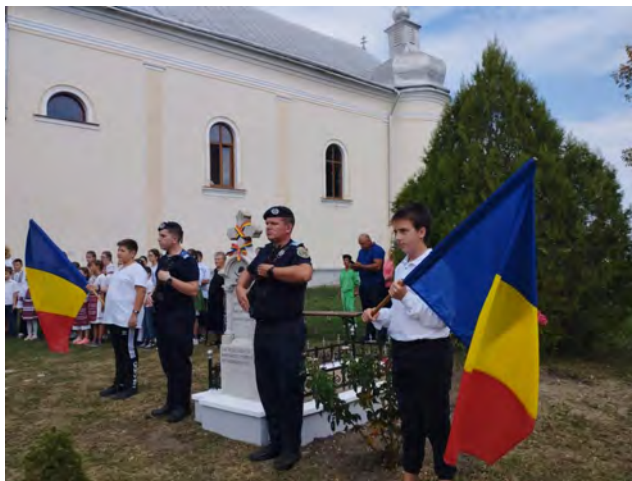
Tîream - 8 septembrie

Ghenci - 8 septembrie

Căuaş - 8 septembrie

Pişcari - 14 septembrie

Terebeşti - 14 septembrie

Gelu - 14 septembrie

Instituției Prefectului județul Satu Mare și ai Consiliului Județean Satu Mare, Centrului Militar Județean Satu Mare, Direcției Județene pentru Cultură Satu Mare, Muzeului Județean Satu Mare, Direcției Regionale de Informații Maramureș, Serviciului de Telecomunicații Speciale, Inspectoratului pentru Situații de Urgență „Someș” al Județului Satu Mare, Inspectoratului de Poliție Județean Satu Mare, Inspectoratului de Jandarmi Județean Satu Mare, Serviciului Teritorial Satu Mare din cadrul Inspectoratului Teritorial al Poliției de Frontieră, Penitenciarului Satu Mare, Batalionului 52 de Geniu Tisa, Structurii pentru Probleme Speciale Satu Mare, UM 01824F Tășnad, Ansamblurilor folclorice tășnădene; Asociațiilor Unirea 2009 Carei, preoți parohi locali, localnici, oficiali din comune, elevi și cadre didactice, ș.a.

Toate cele 18 ceremoniale de comemorare s-au derulat conform Protocolului: 1. Intonarea Imnului Național; 2. Prezentarea activității și participanților precum și menționarea eroilor cunoscuți sau necunoscuți înmormânați în acel loc; 3. Oficierea serviciului religios; 4. Audiția marșului „Drum bun”; 5. Luări de cuvânt/alocuțiuni; 6. Moment artistic; 7. Depuneri de coroane și jerbe de flori, pe fundalul sonor al Imnului Eroilor; 8. Audiția acordurilor piesei Liniștea – Silenzio.

Acolo unde erau înmormânați, alături de militarii români, și militari străini (germani și sovietici) ne-am arătat respectul și față de jertfa acestora.

Garda la morminte a fost asigurată de către militarii de la Inspectoratul de Jandarmi Județean Satu Mare și de la UM 01824F Tășnad.

Ceremonialele religioase au fost oficiate de către preoții militari din Garnizoana Satu Mare împreună cu preoții parohi ortodocși și greco-catolici din localitățile respective și învecinate.

Opinii personale

1. După activitățile din 6 iunie a.c. din Sărăuad, Cehal și Cean am conștientizat că în acest Program, subsumat obiectivelor lui, acum un an de zile știam ceva, că azi știm mai multe decât ieri și că mâine vom ști mai multe decât azi! Tot în acea zi, domnul primar Gheorghe Jurchiș a reiterat promisiunea că, până anul viitor, când se vor împlini 80 de ani de la luptele din octombrie 1944, autoritățile locale din Cehal vor reabilita

mormântul comun de război din locul numit „La motoare”.

La Sărăuad, grupul de elevi din Ansamblul folcloric tășnădean a avut o prestație de înalt nivel, impresionând audiența prin repertoriu și prin frumosul port popular îmbrăcat.

Ca și o participare inedită a fost remarcată prezența la Sărăuad și Cean a unui grup consistent de rezerviști din cadrul Sucursalei Bihor a A.C.M.R.R. din S.R.I., în frunte cu președintele și vicepreședintele acesteia, domnul col.(r) Ioan Petrean și domnul col.(r) Marius Iova.

2. După activitățile din 8 septembrie a.c. din Tiream (trei morminte), Ghenci și Căuș am spus că fără ceremonialul religios de pomenire și rugăciune în memoria eroilor militari, evenimentele noastre nu ar fi complete, indiferent câte imnuri și marșuri am intona, drept pentru care aduc mulțumiri preoților și părintelui protopop ortodox Florian Mocan, ce cu modestie și discreție și-au adus prinosul.

Pentru a ieși din rutina Programului, colegii de Echipă au acceptat propunerea ca rolul de speaker să fie asigurat și de către alții, sens în care domnul col. (r) Iosif Pordea, președintele Filialei Satu Mare a A.N.C.M.R.R. din M.A.I. a prestat cu brio această sarcină în 8 septembrie a.c..

3. La activitățile din 14 septembrie a.c. de la Sânmiclăuș, Moftinu Mic, Pișcari, Terebești și Gelu am rămas în memorie cu aprecierile privind organizarea evenimentelor, venite din partea domnului lt. colonel Gheorghe Balazs, comandantul Garnizoanei Satu Mare. Tot acesta a adresat un mesaj copiilor de la Școala Gimnazială din Terebești, care au dovedit că își cunosc și cântă cu mândrie Imnul național, de la început la sfârșit, și i-a învățat salutul militar, exersat regulamentar de aceștia pe parcursul ceremonialelor din ziua aceea. Dacă copiii din comuna Terebești au excelat pe latura muzicală, cei din comuna Moftin, de la Școala Gimnazială Mihai Viteazu, ne-au încântat și ei cu cântecele patriotice și, mai ales, ne-au surprins prin modul în care au recitat poeziile: liber, artistic, cu nuanțe și inflexiuni vocale, transmițând emoții vii auditoriului. În mod cert, evenimentele de comemorare din 14 septembrie își datorează, în principal, reușita modului în care copiii de la cele două școli gimnaziale au prezentat scurtele

programe artistice. Și aici trebuie relevată contribuția celor fără de a căror îndrumare nimic nu se întâmpla așa cum am avut șansa să percepem nemijlocit, la fața locului: doamna profesoară Czaheri Idiko și domnul profesor Vlad Pașca în Moftin și doamna bibliotecară Czegenyi Monica în Terebești.

Rolul de speaker a fost împărțit între mine și domnul col. Cristian Silaghi de la Inspectoratul de Jandarmi Județean Satu Mare.

4. După activitățile din 18 septembrie a.c. de la Urziceni și Ciumești mi-am spus că ar trebui să știm, cel puțin noi rezerviștii militari, faptul că eroii militari români căzuți în județul Satu Mare provin, în procent de peste 95%, din Muntenia, Oltenia, Dobrogea și Moldova. Ar trebui să ne dezmeticim din amorțeală și să facem mai mulți dintre noi aceste pelerinaje la mormintele militarilor români. Pentru că nu are cine să meargă la ele!

Militarii români căzuți în cele două războaie mondiale și îngropați în pământ sătmărean sunt înaintașii noștri profesionali așa cum părinții și bunicii noștri, îngropați în același pământ sătmărean, sunt înaintașii noștri naturali. Nici fără unii, nici fără alții, noi rezerviștii și cei activi nu ajungeam să fim militari ai Forțelor Armate ale României. Să ne manifestăm recunoștința față de ambele categorii de înaintași/strămoși! Atât cât ne îndeamnă cei șapte ani de acasă, cât ne lasă problemele de sănătate sau cele zilnice și afacerile.

Rolul de speaker a fost prestat cu brio de către partenerul nostru din Program, Mihai Mocan, de la Muzeul Județean Satu Mare.

5. După activitățile din 21 septembrie de la Supuru de Sus, Hurezu Mare și Babța, două lucruri sunt demne de menționat, care se subscriu obiectivelor Programului nostru comun: osteneala părintelui Gheorghe Dat din Supuru de Jos, care a identificat la fața locului, în Cimitirul din Supuru de Jos, mormântul de război al soldatului Ion Putină (din Plopeni – Constanța) și efortul domnului primar Sergiu Petrică Crișan de a demara reabilitarea mormântului comun de război din Cimitirul localității Racova, al subofițerului instructor Vasile Cimbru și soldatului Vasile Rusu (din Soveja Covurlui). Există promisiunea că, până anul viitor, când se vor împlini 80 de ani de la luptele de eliberare ale Ardealului de Nord, cele două morminte, crezute

dispărute până nu demult, aflate în evidențele Oficiului Național pentru Cultul Eroilor București, vor fi restaurate și reabilite.

Domnul col. (r) Florin Secuianu, secretarul Filialei Satu Mare a A.N.C.M.R.R. din M.A.I., a înmânat domnului primar Sergiu Petrică Crișan Brevetul și Semnul onorific „Membru de onoare” din partea acestei asociații.

În premieră, în 21 septembrie a.c., domnul col. (r) Gheorghe Strâmb, prim - vicepreședinte al Filialei Satu Mare a A.N.C.M.R.R. din M.A.I. a prestat cu brio sarcina de speaker la aceste trei evenimente, transmițând mesaje pertinente către autoritățile locale și participanți.

Concluzionând, azi pot afirma că numărul persoanelor prezente la activitățile din Programul de comemorare în anul 2023 a fost sensibil mai mic față de cel din anul anterior, la toate categoriile de participanți (oficiali de la județ, rezerviști, localnici) și la aproape toate evenimentele din acest an. Comasarea multor activități în aceeași zi, drept urmare a doleanțelor receptate anul trecut, nu este benefică nici primarilor, nici asociațiilor de rezerviști și, implicit, nici sustenabilității Programului, în condițiile în care, cei care au lansat „proponeri de reformă” nu participă niciodată la evenimente.

Din consultarea și receptarea opiniilor primarilor care ne-au fost gazde bune în anul 2023, rezultă că marea majoritate a acestora își doresc sincer continuarea acestui Program și în 2024, în actualul format, respectiv sub patronajul Prefecturii și cu implicarea nemijlocită a Asociațiilor de rezerviști militari. Majoritatea primarilor consideră că trecerea în sarcina primăriilor a responsabilității organizării evenimentelor de comemorare din Program (o altă propunere de reformă) ar risca diluarea și dispariția acestor activități.

Asta nu înseamnă că Programul trebuie să rămână „înghețat” pe actualul Regulament. Sunt binevenite orice propuneri de la cei care participă la activități, care simt spiritual Programului și doresc să se implice și în viitor. Doar pe considerentul schimbării este superfluu să implementezi măsuri gândite/propuse de cei care nu au participat la nici un eveniment de comemorare din Program și nici nu au intenția să o facă. Este autodetonant!

Sîmniclăuș - 14 septembrie

Moftinu Mic - 14 septembrie

Urziceni - 17 septembrie

Ciumești - 17 septembrie

Supuru de Sus - 21 septembrie

Babța - 21 septembrie

Documente vechi de limbă română din Sătmar (II)

Dr. Viorel CIUBOTĂ

Pe verso-ul adresei din 19 ianuarie 1777 sunt mai multe notări interesante efectuate de protopopul din Carei, care ne ajută să reconstituim o mică parte din viața parohiilor românești din secolul al XVIII-lea, precum și limbajul folosit de oamenii acelor timpuri.

„La /Prea Cinstitul P[ărinte] Protopop Alexie / să se dea / În ceas fericit/ Acelui din Iontrul scrisă umilită scrisoare:/ în Carăi./ C[instiților] preuți popa Gheorghe din Giungiu și popa Ștefan din Supuru de Sus / a se da în degrabă./

„Cinstiți părinți din Giungiu și Supuru de Sus despre această întâmpinare făcă velateș pă limba ungurească cât de curând, ca să se se poată trimite la mine în Carei, apoi în Muncaci se comităluește.

În Carei în 27 ianuarii 1777.

Popa Alexie parohuș vicaruș de la Carei m. p.”

„Noi adevărat aia vru a merge să facem arătare după porunca aceasta a Domnului Vicariușului nostru dară n-au trimis altă poruncă ca c[instiții] preoți din Hurez și din Supuru de Jos să meargă amândoi de față înainte P[rea] C[institului] Domn Arhidiacon cu carte ce am scrisă eu în Hurez înainte tuturor făcându-să care s-au întâmplat la sfada c[instiților] preoți.

Dat... 1777.

Popdan Ghiorghe parohuș de Giungi.

Prea Cinstit Domn Arhidiacon mie prea ales patron!

Mai în cea săptămână adecă în 17 ianuarie precum și alte zile, ști diavolul Surmului au surmuluit și între noi doi preuți vrajbă și rușine, adecă între mine cu parohușul popa Ioan din Hurez, care vrajbă și rușine s-au ațâțat dintru aceasta că văzându-mă acești preoți vecini ai mei, precum P[ărintele] Popa Gheorghe din Giungi și Păr[intele] Popa Ion din Hurez ca să priimit din cea parte și țiu Parohie bună, tot au îmblat pizmuindu-mi și pe afuriș săpând supt mine, până

când mi-au mai făcut urăciune mai la toți Parohienii miei și încă P[ărintele] Popa Ion și de față, la masa me mi-au aruncat că sfinție sa di Popă din Mungacs eu vinitură și a lui masă din mai nainte de cât a me, și el di-a vre m-a țipa din Parohie, carele cuvinte su mult li-am răbdat până amu, iară la mai sus numita zi, s-au văjit așe di-am mers la un fecior ce am în Racova ca să-l ieu la niște frați ai mei și voind să tremiț și ... scrisă ungurește l-am chiebat la scriitoriu în Hurezi și scriindu-mi carte șpanul cel D[om]nesc acolo am adusu puține băutură ș-am băut, din care sumenindu-mă hăt bine, m-am arăduit să mergem acasă adecă mie viindu-mi în fire de cuvintele lui Popa Ion am mers acolo la casa S[finției] Sale și din spatele calului am strigat acasă-i Părintele? Preoteasa au răspuns nu-i acasă, eu am zis iată cum și cum m-au purtat și s-au lăudat mai înainte de aceste, dară âmi spune că nu-i om de omenie și băsăduind eu aceste diacul di acolo auzind nu-i s-au părut ce m-au chiebat la sine și așe zăcându-mă acole iată sosește Popa Ion mânios. Întrebă ce cotune au îmblat pe la casa me și cine-s aceia, noi cu toții am răspuns nu știm, n-am auzit și văzundu că aruncă mie, am spus că am fost eu și așe am prins la besădi și am sărit la olaltă și m-au trântit jos, șau prins a mă bate ș-a mă zmulge. Feciorul meu fiind acole m-au văzut ce pățesc, s-au sculat și au prins pe Popa Ion frumos în brațe, rugându-l cinstite părinte nu faceți așe că nu-i mândru lucru, că sânteți preoți și S[finția] ta ești treaz, tatăl meu îi bat și l-au scos afară și încă odat l-au scos afară, au și fugit la clopot și l-au bătut feră oamenii și feciorul meu băsăduind la olaltă nici a samă luându-mă eu fiind băut m-am dus către Popa Ion zicând: Părinte nu-s tâlhariu eu, nu alărmezui satul, atunci m-au prins și m-au aruncat către un mormânt, ș-au suit pe mine și m-au zmucit de barbă, ș-am strigat atunci: vină feciorul meu, nu mă lăsa că doare. Mai apoi au vinit și m-au apărat amu cum m-au putut că și satul s-au fost detărind pe el gândind că doară are voe să bată pe Popa.

Vrajbă au cuntinat, popa să mă prinză și

pe feciorul meu, pe mine nu m-au prins sătenii dară pre fecior după cuntinimănt l-au prins și mie mi-au luat calul...

Așe pe mine m-au dus acasă ghialog după ce m-am stărnit din somn a doua zi m-am aflat rușinat, bătut, zmulș și încă și fără cal și iacă mai tare spăriat și din ce n-au fost, mi-am cotat oameni de omenie și m-am dus acolo în Hurezi ș-am ispitit lucrul și după cum au spus oamenii di-acolo am înțales că așe-i precum aice am scris și m-am rugat de pace ce a cere și cum m-a ertat: Pe ce s[ute] de florinți, ce 100, ce 8? Până când m-am spăriat de această gloabă mare, apoi l-am lăsat și alți oameni rugându-l apoi au lăsat pe 20 de florinți să-i ducă și nepricepându-mă ce lucrez i-am fost dus odată și nu i-au luat, ce m-au învărtit cu alte besezi și atâta m-am supărat și rușinat cât alta n-am știut ce să fac, că greșala me înainte me iaste și păcatul meu îl cunosc și pentru aceia am vinit să-l vestesc dinainte Pre Cinstitului Domn și să-mi ceiu ertăciuni și ajutor împotriva pizmașilor și de greșelele mele îmi bănuesc. Ca și cu greșala au căzut aceasta pe mine ticălosul din pentru mai mare îndreptare cum s-au întâmplat vrajba, mă rog cu mare smerenie și-mi ceiu valatide la Pre Cinstitul Domn și supt aceste recomandându-mă întru tot de bine voitoriu fiu greșit și întru H[ri]s[tos] frate rămân

A pre Cinstitului Domn Arhidiacon
Popa Dănilă paroh

Supurului de Jos m[anu] p[ropria]
[verso:] La Prea Cinstitul Domn Arhidiacon/
Smerită Inștanție

Cine este arhidiaconul căruia i se adresează în 1777 preotul Dănilă Popp din Supuru de Jos cerându-i sprijinul și bunăvoința? Cercetând puținele documente rămase din această perioadă, mai ales însemnările pe cărțile bisericești, aflăm că în anul 1775 arhidiacon al părților sătmărene era Dimitrie Ivașcu, o personalitate extraordinară a românilor din acea epocă, născut în leud, județul Maramureș, într-o veche familie nobiliară datând din 1427. În anul 1767 a terminat teologia la Eger, fiind numit preot la parohia Satu Mare, alături de preotul titular Bileczky. Aici el a deschis o Școală Teologică menită să pregătească candidații de preoți, care funcționează doar doi ani; Ivașcu fiind nevoit să plece din oraș la Turț din cauza noului preot Mihail Volosinovszky, numit odată cu moartea lui Bileczky. La Turț, această

academie a funcționat până în anul 1779, când a fost mutată la Ujgorod de către episcopul Andrei Bacinszky. S-au păstrat trei cataloage ale Școlii de la Turț, pentru anii 1772, 1774 și 1776, din care rezultă că sute de tineri au studiat aici pentru a deveni preoți sau învățători. Școala a avut un așa de bun renume încât în anul 1799 apare menționată într-o geografie a Ungariei, unde se menționează la localitatea Turț „...aici mai înainte era un profesor român și numeroși studenți care se pregăteau pentru preoție.”¹

În perioada de după anul 1770, Ivașcu a fost numit și arhidiacon al Sătmarului, rămânând în continuare și preot la Turț, fiind mutat și el în 1779, odată cu școala, la Ujgorod, unde este numit canonic și profesor la Seminarul din Ujgorod pentru studenții români. Mai predă doar doi ani, fiind apoi înlocuit de Toma Hajnal.²

Se păstrează mai multe însemnări pe cărți vechi românești care ne vorbesc despre arhidiaconul Dimitrie Ivașco. Astfel, pe un Apostol de la Blaj, din 1767, apare notat: „...arhiereu Muncaciului Andrei Bacenschi, arhidiacon Dimitrie Ivașco”. Pe un Pentecostarion, Blaj, 1768, se notează „...arhiereu catedrii Muncaciului Andrei Bacinschi, general vicaroș Andrei Vetki (Zsetkei n.n.), arhidiacon Dimitrie Ivașco, vicearhidiacon Mihail Volosinschi, 1778 mai 30.” Pe un Strastnic, Blaj, 1773, apare „...Andrei Bacinschi, vicaroș, arhidiacon Dimitrie Ivașco 10 mai 1780...” Și, în fine, pe un Triodion, Blaj, 1771 apare „... arhiereul catedrei Muncaciului Andrei Bacinschi și ghenear vicaroș Andrei Jitchei (Zsetkei n.n.), arhidiacon Dimitrie Ivașco și vicaroș a 6 soboară George Covaci (avea sediul la Carei n.n.), vițarhidiacon Mihail Voloșinovschi...martie 11 1780.”³

Ce se întâmplă cu ceilalți protagoniști ai conflictului din 1777? Toma Balya apare într-o însemnare din anul 1781 pe un Penticostarion, Râmnic, 1743 din care rezultă că în 1781 era deja mutat la Supuru de Jos și numit protopop al Codrului: „, Aciasta sfântă carte o a dat pomană protopopul de la Supurul de Jos, Bale Tămaș în biserica de la Tătărești și în hramul arhanghelului Mihail și Gavril ...fiul părintelui mai sus numit al protopopului, care a slujit în biserica de Tătărești în 38 ani și s-a răposat aicie. S-a scris în 1 zi a lui Iunie 1781.”⁴ Dintr-o altă însemnare care provine din Săliște, județul Maramureș, aflăm că pe tata protopopului îl

chema Ion Bale: „Eu Bale Grigorie din Săliște din parte cărților ce mi s-au venit de la tatăl meu popa Ion din Tătărești, această Ocitelă o dau în beserecă din Săliște pomană și cine o va clăti să fie anatema, 1777.”⁵

Deci, ce rezultă din aceste două însemnări? Cândva, în perioada 1777 și 1781, preotul din Tătărești a fost numit preot și protopop în Supuru de Jos. Noi credem că încă în anul 1777, preotul Dănilă Pop a fost destituit și poate chiar scos din preoție, pentru că numele lui nu-l mai întâlnim în documentele episcopiei de

Mukacevo. Probabil că a trecut în Ardeal, cum de altfel au mai procedat și alți preoți de-a lungul vremii.

Ce este foarte interesant este faptul că nici pe Ioan Boitor, preotul din Hurez, celălalt protagonist al bății, nu-l mai întâlnim în tabelul preoților pe anul 1782, ceea ce ne duce la presupunerea că ori a murit, ori și el a fost destituit din postul de preot. La Hurez îl întâlnim, în anul 1782, pe Iosif Dunka, iar numele lui Ioan Boitor nu apare în nici o parohie sătmăreană.

Note

1. Vályi András, *Magyar országnak leírása*, vol. III, Buda, 1799, p. 538.
2. Viorel Ciubotă, *Dimitrie Ivașco un cărturar român puțin cunoscut*, în „Gabriel Ștrempel la 80 de ani...o viață închinată cărții”, Editura Muzeului Sătmărean, Satu Mare, 2006, p. 146-153.
3. Aurel Socolan, *Circulația cărții românești până la 1850 în județul Maramureș*, Editura Montessori, Baia Mare, 2005, p. P. 167-168.
4. Dariu Pop, *Mărturii strămoșești*, Satu Mare, 1938, p. 89.
5. A. Socolan, *op. cit.*, p. 168.

Nu-s vinovat față de țara mea

Andrei CIURUNGA

La ora când cobor, legat în fiare,
să-mi ispășesc osânda cea mai grea,
cu fruntea-n slavă, strig din închisoare:
– Nu-s vinovat față de țara mea!

Nu-s vinovat că i-am iubit lumina
curată cum în suflet mi-a pătruns,
nici că vrăjmașii i-au prădat grădina
și că sutașii coasta i-au străpuns.

Nu-s vinovat că-mi place să se prindă
rotundă, ca o țară, hora-n prag,
nici că am primit colindători în tindă,
cum din bunic în tată mi-a fost drag.

Nu-s vinovat că toamnele mi-s pline
cu tot belșugul de la vin la grâu,
nici c-am primit la praznic pe oricine,
cât m-am știut cu cheile la brâu.

Nu-s vinovat c-am îndârjit șacalii
și c-am răcnit cu sufletul durut
că nu dau un Ceahlău pe toți Uralii
și că urăsc hotarul de la Prut.

Dac-am strigat că haitele ne fură
adâncul, codrul, cerul – stea cu stea –
și sfânta noastră pâine de la gură,
nu-s vinovat față de țara mea.

De-aceea, când cobor legat în fiare,
împovărat de-osânda cea mai grea,
cu fruntea-n slavă, strig din închisoare:
– Nu-s vinovat față de țara mea!

Colonelul Traian Moșoiu în Bătălia de la Sibiu (septembrie 1916)

Ing. ec. Cristian MAREȘ

Una dintre cele mai importante personalități militare românești, pe nedrept trecută într-un con de umbră, a fost generalul Traian Moșoiu (1868-1932), fiu al meleagurilor brănene, născut la 2 iulie 1868 la Tohanul Nou, plasa Bran. În perioada interbelică s-a scris destul de mult despre faptele sale de arme în Războiul de Întregire (1916-1919), dar după venirea regimului comunist, în 1945, personalitatea sa a fost uitată, de fapt ignorată, mai cu seamă din cauza rolului său decisiv în războiul româno-ungar din 1919, când armata română întărită cu divizii de voluntari ardeleni a răsturnat regimul comunist al lui Béla Kuhn instaurat în Ungaria și a impus cu forța armelor hotărârea de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918. Generalul Traian Moșoiu a condus trupele din Transilvania până la 12 aprilie 1919, când comanda a fost preluată de generalul Gheorghe Mărdărescu, dar rolul său în acest război a fost decisiv, comandând o mare parte din trupele române și fiind comandantul forței de izbire care a ruinat ofensiva maghiară din 20 iulie 1919 și conducând contraofensiva prin care românii au trecut Tisa și au ocupat Budapesta la 4 august 1919.

Era de așteptat ca istoriografia comunistă să îl ignore pentru rolul său în stârpirea focarului bolșevic apărut în centrul Europei, fapt care a amânat căderea regiunii central-europene în robia comunistă pentru 26 de ani, de aceea generalul Traian Moșoiu a fost practic scos din istorie.

Dar, nici după 1989 românii nu s-au grăbit să-și recupereze memoria istorică, aceasta s-a făcut treptat, după mai bine de patru decenii și jumătate de negare și uitare. Iar ceea ce s-a realizat a fost în mare parte rezultatul eforturilor unor particulari, sau asociații create și în acest scop. În recuperarea memoriei celui care a fost marele general Traian Moșoiu, un rol important l-au avut cei din zona în care s-a născut, brănenii, cum ar fi Asociația „Fiii și Prietenii Branului” care, în 2008, a editat și publicat o carte dedicată acestui general.

Totuși, în toate lucrările apărute după 1990 se insistă foarte mult pe rolul avut de acesta în războiul din 1919 contra Ungariei bolșevice, un rol determinant și decisiv, respectiv apogeul carierei sale militare, războiul care a dus la ocuparea capitalei inamicului de veacuri. Este oarecum

firesc, fiind vorba de partea recuperată din istoria ascunsă nouă de noaptea totalitară comunistă.

Dar se uită un aspect important, de fapt mai multe aspecte esențiale din cariera militară a lui Traian Moșoiu. În goana după recuperarea războiului din 1919, se uită rolul și meritele avute de Traian Moșoiu în timpul Războiului de Întregire dintre 1916-1918, fără de care nu ar fi ajuns niciodată să comande întregul dispozitiv al trupelor române ce au intrat în Transilvania la sfârșitul lui 1918, și nici rolul esențial în războiul din 1919 contra Ungariei. Orice om cu discernământ s-ar putea întreba cum generalul Moșoiu a ajuns ca în 1919 să comande întregul front de vest, din Transilvania, și ulterior, după ce i s-a impus de sus un superior, să comande Grupul de Manevră care va da lovitura decisivă în contraofensiva din iulie, și să fie același nebosit comandant din teren care să asigure victoria armatei române într-una dintre cele mai de succes campanii ale sale. Avea sprijin politic sau era vorba de meritele anterioare, prin succesele pe câmpurile de luptă din războiul mondial?! Desigur, în cazul generalului Traian Moșoiu a fost vorba de meritele sale anterioare, de comandant al unei divizii supranumite „Divizia de Fier” și multe altele. Competența și profesionalismul dovedit pe câmpul de luptă îl vor aduce în postura de lider militar incontestabil în timpul războiului româno-ungar din 1919.

Dar cum a ajuns până aici, care au fost meritele sale pe câmpurile de luptă din războiul mondial care i-a făcut pe superiorii săi, respectiv generalul Constantin Prezan, viitor mareșal, la acea dată șef al Marelui Cartier General, să îl numească pe generalul Traian Moșoiu în această importantă poziție, să îi dea încrederea deplină?

Ori, articolul de față încearcă să facă lumină asupra acestor aspecte, tratate foarte superficial de istoriografia postdecembristă. De fapt, acest articol se concentrează doar asupra unui episod inițial, dar extrem de important, poate una din primele cărămizi puse la baza soclului pe care s-a ridicat legenda generalului Moșoiu. Este vorba de Bătălia de la Sibiu.

Până la data începerii acestei bătălii, Traian Moșoiu are următorul parcurs profesional. „După

absolvirea Liceului Andrei Șaguna din Brașov, face studii militare la Viena și urcă pe rând toate treptele militare: 1889 absolvent al școlii de ofițeri cu grad de sublocotenent, 1893 recunoscut ca sublocotenent în armata română, mai 1894 locotenent, 28 noiembrie 1900 căpitan, 1 iulie 1909 maior, 1 octombrie 1913 locotenent-colonel^[1], 1916 colonel.^[2]

Funcțiile ocupate: „1913 Comandant al Regimentului 30 Muscel, 1914 Comandant al Regimentului 7 Vânători, 1916 Comandant al Detașamentului Lotru, apoi al Brigăzilor 3 și 26 Infanterie”.^[3] Trebuie menționat faptul că, deși și-a început activitatea militară în armata austro-ungară, absolvind aici școala militară de ofițeri, din sentimente patriotice, în 1891 trece în România unde primește cetățenia română și îi este recunoscut gradul de sublocotenent cu care este încadrat în armata română.^[4]

Unul dintre numeroasele astfel de cazuri, cel mai cunoscut fiind cel al generalului Ioan Dragalina (1860-1916), eroul de la Jiu, care și el trece în România în 1887 (cu patru ani înaintea lui Moșoiu), unde îi este recunoscut gradul de sublocotenent din armata austro-ungară și încadrat în armata română, parcurgând toate etapele până la gradul de general, fiind unul dintre eroii români ai războiului, la fel ca și Traian Moșoiu.

Începutul războiului României (14/27 august 1916) îl găsește pe colonelul Traian Moșoiu comandant al Regimentului 2 Vâlcea, din compunerea Brigăzii 3 Infanterie (comandant colonel Dumitriu Sava), ce mai cuprindea și Regimentul 26 Rovine, aflat sub comanda colonelului Stavrache Nicolae. Brigada făcea parte din Divizia 2 Infanterie (comandant General de brigadă Manolescu Constantin, șef de stat major Maior Lăzărescu Constantin) ce mai cuprindea Brigada 4 Infanterie, Brigada 32 Infanterie, Brigada 2 Artilerie și Regimentul 5 Vânători.^[5]

La data de 12/25 septembrie 1916, cu o zi înaintea declanșării Bătăliei de la Sibiu, colonelul Traian Moșoiu conducea Brigada 3 Infanterie formată din Regimentul 2 Infanterie (maior Mitrescu Constantin) și Regimentul 42 Infanterie (locotenent-colonel Dumitrescu Apostol) din cadrul Diviziei 23 Infanterie (general de brigadă Katriș Matei) din Corpul I Armată (general de divizie Popovici Ioan), parte din Armata I condusă de general de divizie Ion Culcer.^[6]

La această dată, Divizia 23 Infanterie se afla pe front la aripa stângă a dispozitivului Corpului I Armată român. În această poziție se afla colonelul

Traian Moșoiu la începutul Bătăliei de la Sibiu.

Înainte de a prezenta foarte pe scurt bătălia și a evidenția rolul colonelului Traian Moșoiu în această aprigă confruntare, al cărei rezultat a fost de o importanță covârșitoare în evoluția ulterioară a războiului pentru România, aș vrea să menționez și principala sursă a acestui demers de recuperare a faptelor de arme ale lui Traian Moșoiu. Desigur, toată lumea știe că am pierdut Bătălia de la Sibiu, dar sunt anumite fapte de arme, istorice, care mai nuanțează acest deznodământ, din păcate prea puțin studiate sau scoase în evidență. Bătălia de la Sibiu a fost o înfrângere pentru români, dar putea fi un dezastru, după cum a început și s-a desfășurat. Faptul că a fost numai o înfrângere, și nu un dezastru pregătit de generalul Erich von Falkenhayn, care ar fi însemnat scoaterea României din război încă din 1916, se datorează unui singur om, colonelul ardelean Traian Moșoiu. Și nu o spun eu, ci una dintre cele mai importante personalități ale istoriei militare românești, generalul Constantin Pantazi.

Constantin Pantazi (1888-1958), mort în detenție în închisoarea comunistă de la Râmnicu Sărat, a fost o personalitate importantă în armata română. A participat în campania din Bulgaria (1913), în timpul primului război mondial a luptat ca ofițer în Regimentul Vânătorilor de Munte la Oituz, fapte pentru care este decorat cu Ordinul Mihai Viteazu^[7]. În guvernul Ion Antonescu este numit ministru de război. A fost condamnat la moarte și în drum spre locul de execuție, i s-a comutat pedeapsa în muncă silnică pe viață. În închisoare, în prima parte, profitând de un regim mai lejer, gardienii fiind din vechiul regim, reușește să își scrie memoriile pe care le transmite familiei, au apărut după 1990.^[8]

Constantin Pantazi, colonel în 1932, publică în Revista România Militară, numărul din octombrie, cu continuare în numărul din noiembrie-decembrie, un articol dedicat Bătăliei de la Sibiu, în care evidențiază rolul avut de colonelul Traian Moșoiu în această bătălie. Poate nu întâmplător, acest număr al revistei apare în același an în care moare generalul Traian Moșoiu, la 15 august 1932.

Mi s-a părut relevant faptul că în alte lucrări apărute ulterior, fie în perioada comunistă sau postdecembristă, rolul colonelului Traian Moșoiu în această bătălie nu este deloc scos în evidență, chiar participarea sa este în cel mai fericit caz doar amintită, dar fără a scoate în față aspectele pe care colonelul Constantin Pantazi le remarcă ca fiind de primă importanță.

Un aspect demn de menționat, după campania dezastruoasă din 1916, cadrele superioare ale armatei române s-au priment, a fost făcută o curățenie generală sub oblăduirea Misiunii Franceze din România condusă de generalul Berthelot. Ori, incompetenții de la conducerea unităților au fost în cea mai mare parte eliminați, competenții care au dovedit aptitudini de lideri militari au fost promovați, fără această primenire a cadrelor nu am fi avut victoriile din 1917 de la Mărăști, Oituz și Mărășești.

Ori, Traian Moșoiu, devenit general la 1 octombrie 1917, nu putea fi promovat fără importante merite pe câmpul de luptă. Printre puținele mărturii ale rolului său important în războiul mondial, respectiv în Bătălia de la Sibiu, articolul colonelului, la acea vreme, Constantin Pantazi, mi se pare foarte relevant.^[9]

Bătălia de la Sibiu. Preliminarii.

România a intrat în război la data de 14/27 august 1916 trecând Carpații prin 17 trecători, cu trei armate, Armata de Nord, Armata a II-a și Armata I. Armata a III-a făcea siguranța Dunării și a sudului Dobrogei, a Cadrilaterului obținut în urma Păcii de la București din 1913, în urma Campaniei din Bulgaria din al Doilea Război Balcanic. Armata I, din care făcea parte regimentul condus de colonelul Traian Moșoiu, acționa ofensiv la nordul Olteniei, între Dunăre și Munții Făgăraș. După primele succese generale în ofensiva din Transilvania, a urmat înfrângerea de la Turtucaia, în fața trupelor bulgaro-germane la sud de Dunăre. Marele Cartier General ia decizia greșită de a opri ofensiva din Transilvania pentru a-i putea combate pe bulgari, luând unități de la trupele în ofensivă pentru a le duce la sud. Această oprire a ofensivei în Transilvania decisă de Marele Cartier General a avut consecințe deosebit de grave privind desfășurarea ulterioară a ostilităților pe frontul românesc.

De cealaltă parte, generalul Erich von Falkenhayn, fost șef al statului major german până la intrarea României în război, destituit pentru că nu a prevăzut tocmai această evoluție a războiului mondial, și trimis în Transilvania pentru a forma Armata a IX-a Germană, cu care să lupte tocmai pentru a se răzbuna contra românilor care i-au adus pierderea funcției, el fiind înlocuit de cuplul Hindenburg-Ludendorff, învingătorii de pe frontul de est în Bătălia de la Tannenberg. Ori, generalul Falkenhayn era dornic de revanșă, pentru a-și răzbuna căderea din postul de șef al statului major german. La fel și comandamentul german, ce dorea

să pedepsească exemplar România pentru sfidarea ce a făcut-o, chiar dacă era condusă de un rege de origine germană, din familia Hohenzollern.

În total, Puterile Centrale au dislocat de pe alte fronturi, inclusiv cel francez, pe frontul român un total de 42 divizii și jumătate, dintre care 8 de cavalerie,^[10] și au suspendat toate ofensivele de pe celelalte fronturi, astfel putem spune că intrarea României în război a salvat inclusiv Verdunul. Numai în cursul lunii septembrie, în Transilvania au sosit cam 22 de trenuri pe zi aducând echivalentul a douăsprezece divizii de pe fronturile italian, rusec și occidental.^[11] Printre acestea se afla și Corpul Alpin, adus de pe frontul francez, unitate de elită pentru războiul montan care a luptat în Italia, Serbia și în Franța, la Verdun.^[12]

Von Falkenhayn știe că ofensiva română a fost stopată și decide să dea lovituri succesive asupra forțelor române ce ieșiseră din trecători, dar nu se închegaseră într-un front unitar. Spre exemplu, nu se realizase legătura între armatele I și a II-a, aceasta din urmă își avea aripa stângă la Făgăraș, aripa dreaptă a Armatei I fiind la Avrig, la 50 de kilometri. Față de Corpul Jiu, Corpul Olt se afla la 60 de kilometri.

Ca și o operațiune preliminară, von Falkenhayn atacă în Valea Jiului, împingând Divizia 11 până la frontieră și astfel izolând mai mult poziția Corpului Olt. Apoi concentrează trupe în fața Corpului Olt, dispus în formă de arc de cerc în fața trecătorii Turnu Roșu de pe Valea Oltului, cu extremele sprijinite pe munți. Pozițiile române treceau pe la nord de Sibiu, dar orașul nu fusese ocupat de armata română, o mare greșală.

În fața celor două divizii române (13 și 23 Inf) și o brigadă de cavalerie (Bg 1 Călărași, colonel Marcel Olteanu), Armata a 9-a germană concentrase următoarele trupe: Grupul general Staabs, format din Divizia 187 Infanterie germană (mai puțin un batalion) și Divizia 87 Honvezi austro-ungară; Corpul de Cavalerie al generalului von Schmettow, cu Diviziile Cavalerie germană și 1 Cavalerie austro-ungară; Corpul Alpin, 9 batalioane.

La acestea li se mai adaugă Divizia 76 rezervă și Divizia 81 Infanterie, prima ca rezervă la Mediaș și a doua în drum spre câmpul de luptă.

Disproporția este foarte mare în privința unităților de infanterie angajate, 35 batalioane germane contra 25 române, cum batalioanele române aveau un număr mai mare de soldați (750-800 față de 600), putem concluziona că numărul de combatanți era aproximativ egal, în jur de 20.000. La cavalerie, superioritatea germană era netă, 29

Imaginea 1: Schița 1, din *România Militară*, anul LXIX, nr. 10 octombrie 1932, Statul Major al Armatei, București, 1932, p. 68.

escadroane față de 8 române, dar cea mai importantă în condițiile războiului modern era superioritatea puterii de foc germane față de cea română: mitraliere, proporție 84% germane, 16% române; baterii ușoare de artilerie, 64% germane, 36% române; baterii grele 85% față de 15%.^[13] Planul era de a învâli larg cu Corpul Alpin, prin munți, ca să cadă pe linia de comunicații din Valea Oltului, în timp ce trupele noastre erau fixate prin atacuri puternice pe front de cele două grupuri.

Von Falkenhayn spunea: „Dacă această operațiune reușea, atunci rezultatul trebuia să fie distrugerea inamicului. Chiar dacă nu reușea complet, era de presupus că această acțiune a Corpului Alpin obliga pe români să retragă din bazinul Sibiului mult mai multe forțe pentru a se apăra împotriva acestei trupe de munte atât de excelente, acționând pe o direcție atât de primejdioasă pentru ei, decât dacă ar fi fost cazul să se apere contra unui atac în câmpie.”^[14]

Chiar în această fază premergătoare a bătăliei, când von Falkenhayn își concentrează forțele, colonelul Traian Moșoiu dă dovadă de mult profesionalism care lipsea multor comandanți români în acea fază a războiului. Simte că în fața pozițiilor sale, asupra cărora va cădea ulterior lovitură principală a inamicului, se petrece ceva, așa că ordonă o recunoaștere în direcția Orlat la 7 septembrie, informațiile aduse confirmă prezența unui regiment german din Divizia 187, întreaga divizie fiind în curs de sosire în zonă. Armata I consideră informația neverosimilă. Colonelul Traian Moșoiu ordonă o recunoaștere ofensivă de tăria unei companii pe Dealul Curmătura –

Muntele Ardeiu, unde întâlnește trupe alpine germane. Și această informație este transmisă pe lanțul ierarhic, dar Corpul de Armată român consideră și această informație fantezistă.^[15]

Din păcate, toate aceste informații se vor dovedi corecte. Mai mult, ca să ne dăm seama cum funcționa pe atunci comandamentul armatei române și cum acționa în cazul unor inițiative ale comandanților de front, după aceste două recunoașteri ofensive, comandantul Diviziei 23 Infanterie cere trimiterea în fața Curții Marțiale a colonelului Traian Moșoiu, comandantul Brigăzii 3 Infanterie. Comandamentul Corpului 1 Armată înaintează raportul pe lanțul ierarhic, cerând a fi dat în judecata Curții Marțiale și comandantul Diviziei 23 Infanterie.^[16] Desfășurarea ulterioară a evenimentelor a făcut demersul fără sens.

Bătălia de la Sibiu. Rolul colonelului Moșoiu.

De la bun început vreau să menționez faptul că Bătălia de la Sibiu este una foarte complexă, cu acțiuni tactice pe mai multe fronturi și direcții, iar spațiul nu ne permite să facem o descriere completă asupra acesteia. Cei interesați o pot studia căutând sursele de la notele de la subsol sau prezente în bibliografie.

Mă voi concentra mai mult pe frontul Brigăzii 3 Infanterie, condusă de colonelul Traian Moșoiu, parte a Diviziei 23 Infanterie.

Concepția de atac a generalului Falkenhayn, unul dintre cei mai străluciți generali ai vremii, consta în învâluirea executată de Corpul Alpin, plecat cu câteva zile mai devreme, care traversează

Munții Cibin și este gata să atace în trecătoarea Turnu Roșu, tăind retragerea și liniile de comunicații ale Diviziilor 13 și 23 române, desfășurate în evantai la ieșirea din nordul trecătorii, în vecinătatea Sibiului, de ambele părți. Efortul principal al atacului trebuia făcut asupra aripii extreme stânga a unității române, respectiv Brigada 3 Infanterie a colonelului Moșoiu. Pentru siguranța loviturii, Falkenhayn a prevăzut, în afara Corpului Alpin care învăluia larg, prin munți, întregul dispozitiv românesc, și o unitate din Divizia 187 Infanterie germană care să învăluie flancul stâng extrem al Brigăzii 3, pentru a o putea scoate din luptă, în timp ce atacul principal se dădea pe frontul acestei brigăzi, fixând-o ca să nu poată manevra. Având în vedere disproporția de forțe angajate și tehnica militară net superioară cantitativ și calitativ, plus manevra strălucită, mai ales asupra Brigăzii 3 Infanterie, oricine ar fi putut spune că această brigadă era condamnată încă din faza inițială a ofensivei. Dar Brigada 3 Infanterie avea un comandant destoinic care nu și-a pierdut capul, spre deosebire de unii superiori ai săi, și a reacționat prompt, cu vitejie, făcându-l pe comandantul ei să devină prin propriile merite și calități una din personalitățile de seamă ale istoriei noastre militare.

13 septembrie 1916^[17]

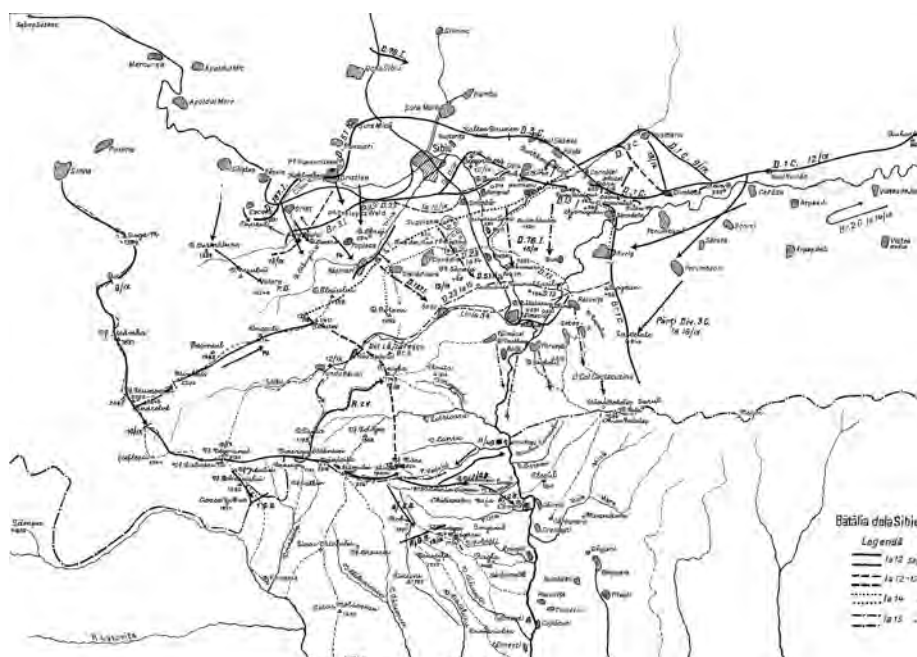
Corpul Alpin pune stăpânire pe trecătoare dar, din fericire, locotenent-colonel Popescu Toma, subșef de stat major la Corpul 1 Armată, întorcându-se cu ordine de la Armată, găsește

blocată trecătoarea la Căineni. Strânge 7 țărani din zonă, îi înarmează cu arme austriece de captură și îi pune în dispozitiv, aceștia execută foc câteva ore din mai multe poziții câștigând timp până ce Popescu revine cu două companii și jumătate de la Voineasa care ocupă poziții în tranșee și reușesc să mențină calea deschisă, în ciuda efortului Corpului Alpin de a o tăia.

Ordinul lui Falkenhayn, după un bombardament de artilerie, este de a ataca cu efortul principal Brigada 3 Infanterie, asupra căreia se îndreaptă întreaga Divizie 187, precum și dreapta Diviziei 51 Honvezi, cu efortul principal, o divizie și jumătate contra unei brigăzi române. Atacul asupra brigăzii este concentric, pe trei coloane, cu scopul de a rupe apărarea brigăzii colonelului Moșoiu.

Dar rezultatele, în seara zilei de 13 septembrie, sunt următoarele:

„Dreapta Diviziei 187 a fost oprită de batalionul de la dealul Valare și dealul Ursului, a cărui baterie de munte, intrând în acțiune, a respins net atacul dreptei Diviziei 187. Stânga Diviziei 187 a fost oprită în fața dealului Cioara de batalionul din Brigada 3 Infanterie, care se afla în acel punct. Pantele dealului Cioara au făcut posibilă întrebuințarea în bune condițiuni a grenadelor căpitan Stavopol. Dreapta Diviziei 51 Honvezi atacă foarte slab, în direcția Brigăzii 3 Infanterie, pe dealul Obreja. După ce cucerește Dreispitzvald, efortul principal al Diviziei 51 Honvezi se îndreaptă asupra Dealului Obreja, unde se afla un batalion din Brigada 3 Infanterie.

Imaginea 2: Bătălia de la Sibiu din Dabija, G. A., gen., Armata română în războiul mondial (1916-1918), Editura I. G. Hertz, București, 1934, vol. II, hartă anexă.

Comandantul batalionului ordonă un contraatac de companii care are ca efect împrăștierea Diviziei 51 Honvezi.^{»[18]}

„Tot șocul loviturii a fost aplicat pe frontul Brigăzii a 3-a Infanterie, care a ținut pe loc, în tot cursul zilei de 13 septembrie, cu 4 batalioane și 2 baterii, atacul a 14 batalioane și 28 baterii. (Efortul principal al Diviziei 187 germană și dreptei Diviziei 51 Honvezi).^{»[19]}

De partea cealaltă, generalul Falkenhayn, despre prima zi a atacului, spune în memoriile sale:

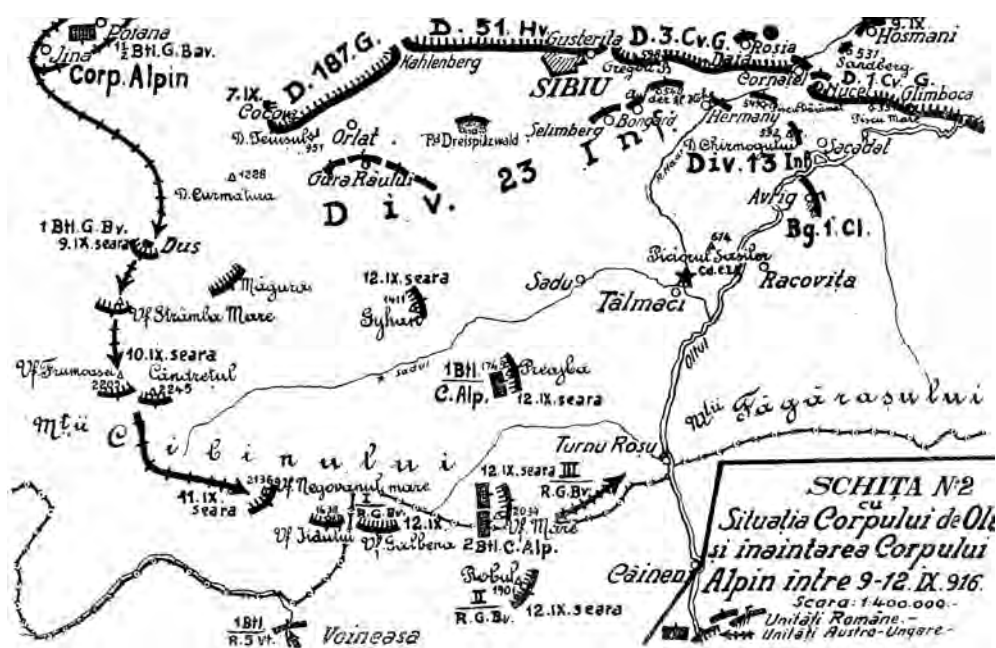
„Atacul, pe care l-am urmărit metodic de pe culmea nord de Orlat, a început în mod metodic, Corpul 39 rezervă s-a lovit însă pretutindeni de poziții apărate cu îndârjire. Divizia 187 Infanterie, unitatea de efort, s-a cramponat pe înălțimile vecine Gura Râului și Poplaca, care au fost cucerite până seara. Inamicul s-a menținut însă pe pozițiile sale puternice, pe dealul Cioara și Valare.(1346). Divizia 51 Honvezi nu a putut înainta, deoarece aștepta să i se deschidă drumul de Divizia 187 Infanterie. (...) Am apreciat că motivul principal al întârzierii mișcării Corpului 39 rezervă stă în împrăștierea prea mare a artileriei sale, care a provocat neutilizarea eficace a focului său. Am ordonat imediat Corpului de armată să înlăture cât mai grabnic, în cel mai rău caz până mâine, această greșală. Intervenția mea a reușit și răsplata a venit cu prisosință.^{»[20]}

Ținând cont de evoluția luptelor, ultima afirmație este mai mult decât discutabilă. Dar, oricum, reiese faptul că asaltul din prima zi a fost un eșec pentru germani pe direcția lor principală de

atac, în fața brigăzii colonelului Moșoiu.

Dar trebuie înțeles, memoriile oricăror comandanți sau participanți în războaie au doza lor de subiectivism. Din diferite motive, cele mai multe țin de orgoliul personal sau pentru a justifica unele decizii discutabile care au dus la un rezultat sau altul. După câte am observat, memoriile generalilor germani despre primul război mondial abundă de acest subiectivism, prin prisma felului în care s-a terminat războiul, ei încercând să rămână în memoria contemporanilor și a urmașilor ca și cei care au făcut tot posibilul pentru victorie, dar alte evenimente i-au împiedicat să o obțină. Să nu uităm că aceste memorii au apărut într-o Germanie plină de frământări politice și sociale, în plină criză economică, perioadă în care militarii acuzau pumnalul în spate care a încheiat războiul în defavoarea lor, deși ei ar fi putut să îl câștige. În acest context trebuiesc judecate și memoriile lui Erich Ludendorff, dar și ale lui Erwin Rommel.

Ar mai trebui lămurit un lucru, cititorul care lecturează continuarea acestui articol, care se referă strict la acțiunile Brigăzii 3 Infanterie, s-ar putea întreba cum de am pierdut Bătălia de la Sibiu. Dar această bătălie nu se rezumă doar la acțiunile de pe frontul Brigăzii 3, iar faptul că această brigadă s-a comportat extraordinar în ciuda superiorității numerice și tehnice este meritul ostașilor ce au făcut parte din această brigadă, dar mai cu seamă comandantului ei, colonelul Traian Moșoiu, care a știut să îi motiveze, să îi conducă în luptă, să îi energizeze și să îi pună la treabă pe subordonații din comandament și de pe front, să

Imaginea 3: Schița 2, din România Militară, anul LXIX, nr. 10 octombrie 1932, Statul Major al Armatei, București, 1932, p. 78.

știe unde să atace și unde să se apere, când să atace și când să se replieze, care a știut să conducă o parte a unei mari bătălii fără să își piardă sângele rece, să se bată atunci când totul părea pierdut și să scoată maximum din orice situație ce părea fără șanse.

Dar Bătălia de la Sibiu s-a desfășurat și pe alte fronturi, nu numai cel al Brigăzii 3 Infanterie, iar deznodământul se cunoaște. O întrebare ar fi, dacă am fi avut la nivelul fiecărei divizii sau corp de armată câte un Traian Moșoiu, rezultatul campaniei din 1916 ar fi putut fi diferit?! Considerăm că răspunsul ar putea fi pozitiv, având în vedere primenirea ce s-a făcut până în primăvara lui 1917, când mulți comandanți care nu s-au ridicat la înălțimea cerinței au fost înlocuiți cu alții, de rang inferior, care s-au dovedit capabili. Asta, plus instruirea și înzestrarea superioară a armatei, datorate Misiunii Militare Franceze, ne-au adus marile victorii din vara lui 1917, de la Mărăști, Oituz și Mărășești.

Oricum, din faptul că generalul Erich von Falkenhayn, comandantul Armatei a 9-a germane și al întregului dispozitiv germano-austro-ungar din Transilvania este în prima linie și urmărește cu îngrijorare desfășurarea bătăliei, ne dăm seama de importanța acestei bătălii pentru Puterile Centrale. În schimb, generalii români comandanți de divizii și corp de armată rămân în spate, la comandamentele lor, fără să ia pulsul bătăliei. Excepția notabilă este colonelul Traian Moșoiu, aflat în prima linie cu Brigada a 3-a Infanterie, dirijând lupta și rezistența încâpățanată a acestei brigăzi.

Fără exagerare, putem spune că în Bătălia de la Sibiu colonelul Traian Moșoiu s-a confruntat direct cu generalul Erich von Falkenhayn, comandantul Armatei a 9-a și unul dintre cei mai capabili generali germani ai timpului.

Iar profesionalismul dovedit în Bătălia de la Sibiu, chiar dacă a fost pierdută, îl va avansa pe merit pe colonelul Traian Moșoiu spre funcții și responsabilități superioare, până la poziția avută în războiul din 1919.

14 septembrie 1916

În zorii zilei atacul german este reluat de Divizia 187 pe direcția Poplaca-Rășinari și de dreapta Diviziei 51 Honvezi spre Dealul Obrejii, asupra Brigăzii 3. Toate atacurile sunt respinse. Stânga Diviziei 51 Honvezi, în cooperare cu Divizia 76 rezervă germană, atacă Șelimbăr, ocupat de Regimentul 44 Infanterie din Divizia 23 Infanterie, acesta se retrage pe dealul Mohul. Cu dreapta amenințată prin această retragere, Brigada

3 Infanterie se repliază pe a doua linie de rezistență, Gotzenberg- Cîsnădioara-Cîsnădie, la ora 14.00.

Cele 5 batalioane ale Brigăzii 3 Infanterie sunt atacate în cursul zilei de 14 batalioane inamice susținute de 22 baterii. Rezistența îndârjită a acestei brigăzi face comandamentul Armatei a 9-a Germane (generalul Falkenhayn) să constituie, pentru atacul de a doua zi, un detașament cu rol de învăluire cu 2 batalioane alpine și o baterie de artilerie aduse de pe frontul de la Jiu, conduse de locotenent-colonelul Paulus.

„Presiunea exercitată de Corpul 39 s-a resimțit mai puternic a doua zi. Cu sprijinul unităților dinapoi ale Corpului Alpin, aripa dreaptă a Diviziei 187 a cucerit în cursul dimineții Onceștii. Inamicul a evacuat Valare și dealul Cioara, în momentul când infanteria noastră urca pantele abrupte ale acestei înălțimi. (...) Divizia 187 a ajuns, către amiază, în regiunea Rășinari. Divizia 51 Honvezi înainta și ea, când aripa sa stângă a ajuns la jumătatea drumului Sibiu-Șelimbăr, a fost lovită de un contraatac inamic, montat puternic și cu abilitate. El n-a fost executat cu destulă vigoare. Față de tragerile executate de artileria diviziei și de infanteria care-l aștepta culcată la pământ, atacatorul s-a înapoiat înainte de a ajunge la lupta la baionetă. În tot cazul, reacțiunea inamicului a provocat o întârziere în orientarea diviziei, care s-a repercutat și asupra diviziilor învecinate. Seara, Divizia 187 se afla de ambele părți ale Cîsnădioarei, în fața unei noi rezistențe. Divizia 51 Honvezi cu aripa dreaptă în fața Cîsnădiei, cu cea stângă aproape la sud de Șelimbăr (...). Inamicul a opus pretutindeni în tot cursul nopții o rezistență îndârjită, cu toate că eșaloanele sale dinapoi au intrat în panică, din cauză că se aflase de tăierea liniei de comunicație din trecătoare, aceasta se putea vedea și din observatoarele noastre.”^[21]

Cu tot stilul triumfalist al memoriilor lui Falkenhayn, dacă citim printre rânduri, observăm recunoașterea indirectă ale unor eșecuri față de planul său inițial, cel de a da o lovitură devastatoare, vina fiind aruncată pe rezistența îndârjită a românilor, în speță a Batalionul 3 Infanterie condus de colonelul Traian Moșoiu.

15 septembrie 1916

Germanii încep printr-un viguros bombardament de artilerie pe întreg frontul, mai cu seamă asupra Diviziei 23 Infanterie. Apoi atacă cu Divizia 187 germană în direcția Cîsnădioara-Dasu și cu Divizia 51 Honvezi în direcția Cîsnădie-

Tâlmaci, pe frontul Brigăzii 3 Infanterie, dar și pe restul frontului cu alte unități. Detașamentul lt-col Paulus se pune în mișcare pentru a învălui stânga brigăzii, ajungând în spatele acesteia. Brigada colonelului Moșoiu era atacată și din față, și din spate!

Atacul pe frontul brigăzii este oprit, brigada este întărită cu 6 companii din Regimentul 42 Infanterie. Inamicul reușește să pătrundă între această brigadă și brigada combinată, dar Brigada 3 Infanterie luptă în continuare!

La ora 12.00, generalul Popovici, comandantul Corpului 1 Armată, ordonă retragerea prin luptă a ambelor divizii. Între timp, Corpul 39 rezervă german începe executarea efortului principal pe frontul Brigăzii 3 Infanterie, asupra căreia se îndreaptă bombardamentul artileriei diviziilor 187 germane, 51 Honvezi și a Corpului Alpin.

Spre seară Brigada 3 Infanterie în retragere, atacă vârful Prislop și îl ocupă, luptând contra trupelor inamice din spatele frontului său și respingându-le, deschizându-și drum. Abia ocupată poziția a treia de rezistență, când un detașament inamic pătrunde între diviziile 13 și 23 române. Un contraatac al Brigăzii 3 Infanterie și al Regimentului 44 Infanterie îl oprește chiar pe aripa Diviziei 23.

Corpul 1 Armată ordonă retragerea, pentru a

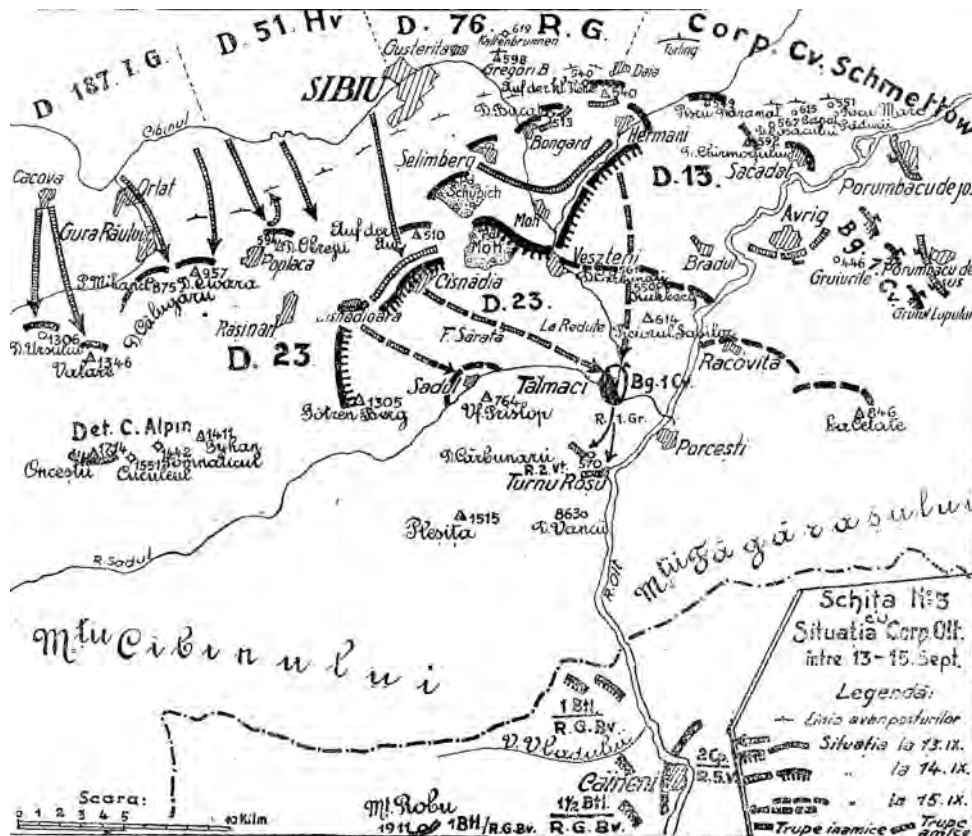
deschide drumul prin defileu, trimite Regimentul 1 Grăniceri pentru a respinge Corpul Alpin. Drumul este deschis, Brigada 3 Infanterie se retrage prin luptă, deschizându-și calea cu armele prin Tâlmaci, ocupat de inamic.

Așa au reușit să se strecoare unitățile române și să scape de încercuire, chiar dacă au pierdut 13 tunuri și 3000 de prizonieri. O mențiune specială pentru Brigada 3 Infanterie, care s-a retras prin luptă continuă, cu inamicul în trei părți, și au reușit să răzbată până la urmă.

„Efortul principal al inamicului se aplică, cu maximum de intensitate, pe frontul Brigăzii 3 Infanterie. În această zi, Brg. 3 Inf. este atacată de 18 batalioane, cărora le face față cu 6 batalioane și jumătate. 14 batalioane atacă pe front și două batalioane execută învăluirea flancului stâng cu atac în spate, și totuși, Brigada a 3-a, colonel Moșoiu, execută punctual toate ordinele primite, rămânând pe poziție până la ora 22, când începe retragerea.

Atacul inamic pe restul frontului, deși cu forțe neînsemnate, reușește totuși să zdruncine restul dispozitivului Corpului de Armată, pentru care motiv se ordonă retragerea.”^[22]

Memoriile generalului Erich von Falkenhayn, despre această parte a desfășurării bătăliei, sunt pline de comentarii îngrijorătoare: „Vânătorii și Garda nu au reușit să treacă valea

Imaginea 4: Schița 3, din România Militară, anul LXIX, nr. 11-12 noiembrie-decembrie 1932, Statul Major al Armatei, București, 1932, p. 5.

Oltului nici la 14 septembrie. (...) Compania din batalionul 14 Vânători nu și-a atins în întregime obiectivul. (...) Dacă va mai putea fi în stare să reziste inamicului, care astăzi a împins-o în munți, rămâne de văzut. Nu știam încă dacă și cât a reușit Batalionul 10 Vânători îndreptat spre Turnu Roșu să-și îndeplinească misiunea. Știam numai că el întâmpinase o rezistență îndârjită chiar la vest de șoseaua din vale. Compania din Regimentul Infanterie Gardă care pătrunsese în localitatea Râul Vadului a fost izgonită ieri. În schimb, însă, batalionul care se încuibărise în gara cu același nume, reușise să facă față atacurilor violente ale inamicului. O altă trupă vitează din batalionul principelui Henric^[23] aflată la Căineni, rezistă cu îndârjire asalturilor repetate de la nord și sud, când a trebuit să cedeze și ea în fața forțelor mult superioare și să se retragă în munții învecinați, din nefericire cu pierderi grele.”^[24]

Nu numai din aceste memorii, ci și din analizele făcute de istoricii militari, rezultă că Bătălia de la Sibiu a fost dată de von Falkenhayn la risc, putând fi pierdută cu rezultat dezastruos pentru Armata a 9-a Germană, dacă comandamentul român ar fi fost mai informat și mai incisiv, trupele Armatei a 2-a ajungând la 15 kilometri de aripa dreaptă a Corpului 1 Armată de pe Valea Oltului, și fiind întâmpinate doar de trupe slabe, cu rol de acoperire. O presiune suplimentară care ar fi făcut joncțiunea celor două armate, coroborată cu presiunea Armatei de Nord spre vest, ar fi fost decisive și ar fi schimbat soarta războiului României în 1916, dar și a întregului război mondial.

Dar, din păcate, nu am avut atunci generali și militari capabili în funcțiile cheie, în comandamentele de armată și în Marele Cartier General, cel puțin nu în funcțiile de decizie. Din fericire, am avut în teren unii comandanți capabili, care și-au făcut bine datoria și au dat dovadă de înalte calități militare.

Iar unul dintre aceștia este colonelul, la acea vreme, Traian Moșoiu. Rolul său în Bătălia de la Sibiu a fost recunoscut inclusiv prin Înaltul Decret nr. 16 din 2 ianuarie 1918, pe când comanda Divizia 12 Infanterie, care îi conferă Ordinul Mihai Viteazu clasa a III-a: „Pentru vitejia și priceperea cu care a comandat Brigada a 3-a Infanterie în luptele de la Tălmăciu din 13 și 16 septembrie 1916 și Divizia 20 în luptele din regiunea Văii Lotrului între 17 septembrie și 5 octombrie 1916. S-a remarcat prin contraatacul condus personal de la Muntele Pietrosul, unde a reușit să captureze material de război și să ia

prizonieri. În ziua de 8 octombrie 1916 a preluat comanda Diviziei 23 pe care a condus-o cu multă pricepere și energie în luptele din Munții Carpați de la stânga Oltului, zădărnici încercările unui inamic numeric și ca dotare tehnică.”^[25]

La mai puțin de o lună de la Bătălia de la Sibiu, preia comanda întregii Divizii 23 Infanterie, semn că meritele sale au fost recunoscute, chiar dacă ulterior au trecut în uitare. Dar, despre rolul său determinant în evitarea unui dezastru la Sibiu în septembrie 1916 este scris într-o revistă a Statului Major al Armatei, la 16 ani de la evenimente și la câteva luni de la moartea sa, chiar de către o importantă personalitate militară a României, viitor ministru de război într-o perioadă critică și de mari încercări pentru armata română, Constantin Pantazi, în concluziile articolului său:

„Bătălia de la Sibiu a fost evident o bătălie pierdută pentru români, nu se poate zice însă că a fost un dezastru. (...) În astfel de condițiuni, se poate încheia articolul, prin concluzie sigură, că rezistența Corpului de Olt, și îndeosebi măreața vitejie a Brigăzii 3 Infanterie, colonel Moșoiu Traian, a fost executarea unei operațiuni defensive care ar putea face onoare oricărei armate din cele care au luptat în timpul Războiului cel Mare.”^[26]

Să te confrunți direct, față în față, cu unul dintre cei mai mari generali ai lumii, la acea vreme, Erich von Falkenhayn, fostul șef de stat major al întregii armate germane, și, în ciuda superiorității numerice și tehnice, precum și al experienței personale și a trupei, să nu fii bătut definitiv, ci să rezisti cu încăpățănare, evitând un dezastru, este una dintre cele mai importante fapte de arme ale unui comandant român. Este mai mult decât ar fi putut obține orice alt mare general aliat din primul război mondial cu mijloacele avute la dispoziție, în condițiile date.

Ca și concluzie, putem spune că faptele de arme ale colonelului Traian Moșoiu în timpul Bătăliei de la Sibiu i-au demonstrat geniul militar, el reușind ceea ce puțini comandanți mai titrați, din orice armată a lumii la vremea aceea, ar fi putut să reușescă. Să reziste cu încăpățănare timp de trei zile de sânge și foc atacului unor forțe inamice net superioare numeric și ca tehnică de luptă, dotate cu mult mai multe tunuri și mitraliere și beneficiind de experiența a doi ani de război, să nu cedeze pozițiile decât la ordin, să se bată aproape înconjurat și să răzbată cu unitatea sa înapoi prin luptă, rupând rezistențele inamice până în liniile proprii, asta da, o faptă de analele istoriei militare nu numai românești, ci și mondiale! Această acțiune din Bătălia de la Sibiu l-a făcut pe

colonelul Traian Moșoiu cunoscut responsabililor militari români, peste mai puțin de o lună devenind comandant de divizie, peste un an avansat general de brigadă și în 1919 general de divizie, iar în primăvara lui 1919 comandant al Trupelor din Transilvania și apoi comandant al Grupului de Manevră care a dat lovitura decisivă atacului

bolșevicilor unguri ai lui Bela Kuhn în contraofensiva din iulie 1919.

Bătălia de la Sibiu a fost începutul ascensiunii unui mare comandant militar, de legendă, ardelean de origine, român în faptă și suflet, Traian Moșoiu. Considerăm că este datoria noastră să îi cunoaștem faptele și să îi recunoaștem meritele.

Bibliografie

- *** Ministerul Apărării Naționale, Marele Stat Major, serviciul Istoric, *România în Războiul Mondial, 1916-1919*, Vol. 1, Imprimeria Națională București, București, 1934
- *** *România Militară*, anul LXIX, nr. 10 octombrie 1932, Statul Major al Armatei, București, 1932
- *** *România Militară*, anul LXIX, nr. 11-12 noiembrie-decembrie 1932, Statul Major al Armatei, București, 1932
- *** *Tactica și Strategia* nr. 4/2017
- Dabija, G. A., gen., *Armata română în războiul mondial (1916-1918)*, Editura I. G. Hertz, București, 1934, vol. II
- Falkenhayn, Erich von, *Campania Armatei a 9-a contra românilor și rușilor, 1916-1917*, București, 1937
- Pantazi, Constantin, *Cu mareșalul până la moarte*, editura Publiferom, București, 1999
- Stănescu, Eugen, Preda, Gavril, Cosma, Mircea, Stănescu, Iulia, *Cavaleri ai Ordinului Militar de Război "Mihai Viteazul"*, editura Karta-Graphic, Ploiești, 2012
- Stoian, Emil, (coord.), *Generalul Traian Moșoiu, erou al întregirii*, editura Pastel, Brașov, 2008
- Torrey, Glenn E., *România în primul război mondial*, Meteor Publishing, București, 2014

Note

- ¹ Avansat la excepțional după Campania din Bulgaria din 1913.
- ² Emil Stoian (coord.), *Generalul Traian Moșoiu, erou al întregirii*, Editura Pastel, Brașov, 2008, p. 5.
- ³ *Ibidem*.
- ⁴ *Idem*, p. 6.
- ⁵ Ministerul Apărării Naționale, Marele Stat Major, serviciul Istoric, *România în Războiul Mondial, 1916-1919*, Vol. 1, Imprimeria Națională București, București, 1934, Anexa 42, p. 7.
- ⁶ *Idem*, Anexa 9.
- ⁷ Înalt Decret nr. 1191 din 16.10.1917. Pentru vitejia cu care a comandat compania pe câmpul de onoare. În luptele de la 6-8 august 1917 a condus linia I-a a atacului de la Cireșoia, iar la 27-29 august 1917 a dirijat personal tăierea rețelelor de sârmă ale inamicului și nu a părăsit locul unde se afla, la 15 m de acestea, decât la ordinul categoric al comandantului de batalion.
- ⁸ Constantin Pantazi, *Cu mareșalul până la moarte*, Editura Publiferom, București, 1999.
- ⁹ Constantin Pantazi, col., în "*România Militară*", anul LXIX, nr. 10 octombrie 1932, Statul Major al Armatei, București, 1932, pp. 66-85, continuare în nr 11-12, noiembrie-decembrie 1932, pp. 3-20.
- ¹⁰ *Revista Tactica și Strategia* nr. 4, p. 40.
- ¹¹ Glenn E. Torrey, *România în primul război mondial*, Meteor Publishing, București, 2014, p. 107.
- ¹² *Ibidem*.
- ¹³ General G. A. Dabija, *Armata română în războiul mondial (1916-1918)*, Editura I. G. Hertz, București, 1934, vol. II, pp. 65-67.
- ¹⁴ Erich von Falkenhayn, *Campania Armatei a 9-a contra românilor și rușilor, 1916-1917*, București, 1937, p. 34.
- ¹⁵ *România Militară*, anul LXIX, nr. 10 octombrie 1932, Statul Major al Armatei, București, 1932, pp. 72-73.
- ¹⁶ *România Militară*, anul LXIX, nr. 11-12 noiembrie-decembrie 1932, Statul Major al Armatei, București, 1932, p. 16.
- ¹⁷ Datele sunt după stil vechi, în vigoare la momentul desfășurării acțiunii. România a trecut la stilul nou al calendarului în 1919. Diferența este de 13 zile, astfel 13 septembrie este echivalent cu 26 septembrie în stilul nou, în vigoare în Europa de Vest și America la data desfășurării evenimentelor.
- ¹⁸ *România Militară*, anul LXIX, nr. 10 octombrie 1932, Statul Major al Armatei, București, 1932, p. 83.
- ¹⁹ *Idem*, p. 84.
- ²⁰ Erich von Falkenhayn, *Campania Armatei a 9-a contra românilor și rușilor, 1916-1917*, București, 1937, p. 50.
- ²¹ *Idem*, pp. 53-54.
- ²² *România Militară*, anul LXIX, nr. 11-12 noiembrie-decembrie 1932, Statul Major al Armatei, București, 1932, pp. 9-10.
- ²³ Prințul Henric de Bavaria (1884-1916) a murit în urma rănilor primite în Bătălia de la Sibiu.
- ²⁴ Erich von Falkenhayn, *Campania Armatei a 9-a contra românilor și rușilor, 1916-1917*, București, 1937, p. 55.
- ²⁵ Eugen Stănescu, Gavril Preda, Mircea Cosma, Iulia Stănescu, *Cavaleri ai Ordinului Militar de Război "Mihai Viteazul"*, Editura Karta-Graphic, Ploiești, 2012, p. 90.
- ²⁶ *România Militară*, anul LXIX, nr. 11-12 noiembrie-decembrie 1932, Statul Major al Armatei, București, 1932, p. 20.

Poetul-erou Mihail Săulescu

Prof. dr. Ovidiu T. POP

În acest articol vom completa informațiile din materialul „Mihail Săulescu, poet și erou al neamului” publicat de Ioan Marian Chiorean în revista *Eroii Neamului*, Anul IV, Nr. 4 (13), 2012, pagina 39.

Mihail Săulescu este născut la 23 februarie 1888, în București, al patrulea într-o familie cu nouă copii. Tatăl său, Nicolae Săulescu, era ofițer, pictor oficial al armatei. Participă la Primul Război Mondial, căzând în luptă la numai 59 de ani. Mama sa, Ecaterina, născută Gaist, era profesoară. Mihail moștenește de la mama sa sensibilitatea și înclinația spre poezie.^[1]

Între anii 1898-1903 este elev la Liceul „Sfântul Sava”, apoi la Liceul „Matei Basarab” din București. Studiază un an la Conservatorul de Artă Dramatică București. Debutează în 1906 cu versuri în revista „Sămănătorul”. Tipărește volumul de debut, „Versuri”. În anul 1907 este institutor în Gorj, iar anul următor învățător suplinitor la Posada. Este membru fondator al Societății Scriitorilor Români. Din 1911 este

redactor la revista „Luceafărul” din Sibiu, revistă condusă de Octavian Goga. Revine în București și, între 1911-1912, este redactor la revista „Rampa”. Scrie piesa „În fața mării”, publicată abia în 1973. În perioada 1912-1913 este bibliotecar la Biblioteca populară „Socec”. În 1913 este funcționar la Ministerul Instrucțiunii Publice, apoi impieगत la „Casa Școalelor”. Scrie piesa de teatru într-un act „Săptămâna luminată”. În 1914 este redactor la „Rampa nouă ilustrată”. Îi apar volumele „Departee”, în 1914 și „Viața”, în 1916.^[2]

Colaborează la revistele „Sămănătorul”, „Convorbiri critice” (al cărei cenaclu, condus de M. Dragomirescu îl și frecventează), „Seara”, „Universul literar”, „Noua revistă română”, „Rampa”, „Rampa nouă ilustrată”. A lăsat în manuscris volumul de versuri „Cultul morților”, ce urma să apară în toamna lui 1916, un poem de mari dimensiuni intitulat „Călătorii”, având ca model „Memento mori” al lui Eminescu și două piese de teatru. Postum, în stagiunea 1921-1922, Victor Eftimiu îi montează pe scena Teatrului

Național din București piesa într-un act „Săptămâna luminată”, scrisă în 1913, „într-o singură noapte”, publicată în 1922, care obține un deosebit succes, unii critici nepregetând s-o situeze ca valoare deasupra „Năpastei” lui I. L. Caragiale. Pe baza unui libret întocmit de tenorul și regizorul de operă Constantin Pavel, dirijorul și compozitorul Nicolae Brânzeu compune muzica la această piesă de teatru răscolitoare. Opera „Săptămâna luminată” are premiera în 1943 pe scena Operei Naționale din București, la pupitrul dirijoral aflându-se însuși compozitorul. Din distribuție au făcut parte renumita soprană dramatică Aca de Barbu, mezzosoprana Maria Snejina și basul Nicolae Secăreanu. Această lucrare muzicală este considerată prima operă românească de orientare expresionistă.^[3] Piesa „În fața mării”, scrisă, după toate aparențele, în perioada 1911-1912, va fi publicată abia în 1973.^[4]

Deși bolnav, în 15 august 1916, când armata română intră în război împotriva Imperiului Austro-Ungar, despărțindu-se cu greu de logodnica sa Elena, se înrolează voluntar. Este primit ca soldat în regimentul 46 infanterie la 21 august 1916. Mihail Săulescu îi spunea logodnicei sale: „Mă duc să îmi beau șvarțul pe culmile Carpaților, să mă căsătoresc cu Transilvania”. A participat la manevrele de la Flămânda trecând Dunărea, revenind apoi în cadrul luptelor de la Ghimbav-Brașov, asistând la „Tranșeele morții” de la Bartolomeu.^[5] În primele zile, comunicatele de pe front sunt pline de vești bune. Regimentul din care făcea parte soldatul Mihail Săulescu ajunge mult dincolo de Brașov. Apoi, listele ostașilor morți sau răniți pornesc să umple coloanele ziarelor, începe retragerea. Și, în timp ce Brașovul e incendiat, iar coloanele trupelor noastre se înapoiază, încetul cu încetul, dar luptând cu disperare, Mihail Săulescu se urnește, cot la cot cu camarazii de arme, nu însă înainte de a arunca o ultimă privire înapoi. Pe Valea Timișului, rezistența armatei noastre în retragere mai durează câteva zile. Pe urmă, trupele se opresc pe linia frontierei. Sunt zilele în care comunicatele anunță laconic: „La Predeal, bombardament intens”. În zorii unei zile, când zarea era, așa cum o cântase poetul, „de sânge și de fum”, începe atacul care urma să pună capăt vieții lui Mihail Săulescu.^[6] Împrejurările exacte în care a murit poetul „nu se cunosc nici azi”,

relatează Jebeleanu. Se știe doar că – prevăzând o zi de luptă grea – comandantul companiei din care făcea parte Săulescu, vrând să-l scoată pe poet din linia de foc, i-ar fi ordonat să ducă un raport la Divizie. „E atât de frumos!”, ar fi exclamat Mihail Săulescu, privind primejdioasele jocuri luminoase ale grenadelor și ale obuzelor ce explodau – și s-a rugat să fie lăsat acolo, în tranșee. Când ofițerul, într-un târziu, avu răgaz să privească în juru-i, îl zări pe nefericitul poet, moale și cald încă, cu ochii pe jumătate închiși și cu zâmbetul neșters pe buză, ca în luminișul unei supreme inspirații.^[7] „Un glonț îl lovise în frunte. Era în 30 septembrie 1916, într-o dimineață. Nu se cunoaște nici locul unde a fost îngropat. Poetul-erou dispărea la 28 de ani. „Trupul lui va fi fost înmormântat în vreo groapă comună, din acelea săpate în grabă și despre care versurile-i profetice amintesc...”, scria Eugen Jebeleanu într-un articol omagial publicat în 1941 în Revista Fundațiilor Regale.^[8]

Poetul-erou nu a fost uitat. În 5 septembrie 1930, după 14 ani de la dispariția sa, Societatea Scriitorilor Români a ridicat un monument la inaugurarea căruia a participat și regele Carol al II-lea. Ziarele epocii au relatat pe larg evenimentul. În ziarul Adevărul, din septembrie 1930, scrie: „Pitoreasca stațiune din Carpați a fost azi teatrul unor manifestări variate, începând cu desvelirea monumentului Mihail

Săulescu și terminând cu serbarea sportivă, localitatea a adunat mii de persoane venite din toate unghiurile țării. De bună seamă că vizita făcută cu ocazia unei triple ceremonii de regele Carol al II-lea a contribuit în măsură largă la mărirea cadrului în care s-au desfășurat festivitățile. În ordinea importanței, programul zilei a fost hărăzit desvelirii monumentului ridicat de Societatea Scriitorilor Români răposatului autor al «Săptămânii Luminate». Mihail Săulescu a fost răpus în timpul războiului de gloanțele inamice, chiar pe locul unde sugestia sculptorului Han și străduința soldaților din batalionul 4 V[ânători]. M[unte]. au ridicat dovada de recunoștință a unor colegi de la S.S.R. Suveranul a dat o pildă frumoasă, luând personal parte la cinstirea memoriei unui scriitor. În aceeași zi, regele a prezentat pe principele Nicolae batalionului 4 V[ânători]. M[unte]. al cărui cap a fost numit. [...] În alaiul unei mulțimi entuziaste, suveranul, principele și întreaga asistență pornesc pe jos spre monumentul lui Săulescu, la o distanță de circa 500 de metri de locul batalionului. Monumentul e situat pe șoseaua ce duce spre Timiș la cotitura Keli. În drum, suveranul e întâmpinat de domnii Liviu

Rebreanu și Ion Minulescu, din partea Societății Scriitorilor. Mai iau parte d-nii Costăchescu, ministrul instrucțiunii, Jean Bart, Basarabescu, Tudor Arghezi. Publicul înconjoară tribuna în care se oficiază un serviciu divin de părintele Cercel din Predeal, asistat de parohul Atanasiu din Azuga și de călugărul Nicandru. Asistența trece peste drum de tribună, unde în centrul unui scuar a fost înălțat monumentul. Desvelirea lui e făcută de suveran. Domnul Liviu Rebreanu, președintele Societatea Scriitorilor Români, luând cuvântul rostește în esență următoarele: «Cel a cărui memorie se cinstește astăzi la cotitura drumului ce împreună Muntenia cu Ardealul în vârful Carpaților sub ochii protectori ai Majestății Sale Regelui a fost un tânăr poet care și-a dăruit viața pentru unirea neamului nostru. Ca toți creatorii adevărați, Mihail Săulescu a fost un mare frământat și zbuciumat al vieții. Două volume de poezii și un act de teatru sunt mărturia vieții poetului. Ceea ce a rămas de la Săulescu e de-abia o fărâșă din ceea ce avea el de spus. Glonțul vrăjmaș care l-a ucis a sfârșit una din cele mai frumoase speranțe ale poeziei noastre. Moartea lui Mihail Săulescu e glorioasă fiindcă el și-a jertfit viața pe altarul patriei cu generozitate. El, care nu a fost luptător, și-a părăsit poezia și, simplu, și-a oferit inima gloanțelor dușmanului fără speranță la vreo răsplată. Poeților luptători o țară întregă le slăvește gloria, le plânge pierderea și le perpetuează amintirea. Cu mijloacele noastre modeste am căutat să ne facem datoria față de Mihail Săulescu prin monumentul înălțat din inițiativa fostului președinte al Societății Scriitorilor. Adaug că sufletul lui Săulescu acuma în înălțimile albastre, de unde ne privește, trebuie să tresalte de fericire văzând cum însuși regele tuturor românilor, cel visat de el, n-a pregetat a cinsti cu prezența sa serbarea desvelirii monumentului ridicat de noi în memoria poetului soldat. Domnule general, în numele scriitorilor români vă predau monumentul poetului erou Mihail Săulescu. Neați dat un sprijin frățesc ca să-l putem așeza cum se cuvine aici, în preajma locului unde s-a stins viața lui. Vă mulțumesc din toată inima. Încredințându-l grijei d-voastră, vrem ca monumentul să amintească veșnic trecătorilor că locurile acestea sunt stropite cu valuri de sânge care au șters pentru todeauna rănile granițelor brăzdate în trupul pământului nostru.»

Desvelirea monumentului poetului Mihail Săulescu

La monumentul poetului Săulescu

După terminarea defilei, M. Săulescu și întreaga asistență s-au dus pe jos la locul unde s-a ridicat monumentul poetului Mihail Săulescu. Monumentul — opere sculptorului Han — este aşezat pe o colină, exact dinaintea vechii grădini, simbolizând eroismul revoluționar al revoluționarilor luptători.

Un sobor de preși a oficiat slujba de pomenire. A urmat desvelirea monumentului.

mai vrăjmaș cu olt a sfârșit una din cele mai frumoase speranțe ale poeziei noastre.

Moartea lui Săulescu a fost glorioasă, fiindcă el și-a jertfit viața pe altarul patriei cu generozitate frățească și mare. El, care n-a fost luptător, care n-a scris nici o poezie de război sau de propagandă, ale cărui presopări literare au fost de cea mai înaltă energi artistică, el, în cazul unui soldat în luptă, fără frică, fără fațere, și-a pierdut poezia, și omnia și-a oferit inima gloanțelor dușmanului, fără speranță de vreo răsplată și și-a jertfit inima, poezia și scrierile lui.

Poetilor luptători o țară întregă le slăvește gloria, le plânge pierderea, le perpetuează amintirea. Cu mijloacele noastre modeste am căutat să ne facem datoria față de Mihail Săulescu prin monumentul înălțat din inițiativa fostului președinte al Societății Scriitorilor. Adaug că sufletul lui Săulescu acuma în înălțimile albastre, de unde ne privește, trebuie să tresalte de fericire văzând cum însuși regele tuturor românilor, cel visat de el, n-a pregetat a cinsti cu prezența sa serbarea desvelirii monumentului ridicat de noi în memoria poetului soldat. Domnule general, în numele scriitorilor români vă predau monumentul poetului erou Mihail Săulescu. Neați dat un sprijin frățesc ca să-l putem așeza cum se cuvine aici, în preajma locului unde s-a stins viața lui. Vă mulțumesc din toată inima. Încredințându-l grijei d-voastră, vrem ca monumentul să amintească veșnic trecătorilor că locurile acestea sunt stropite cu valuri de sânge care au șters pentru todeauna rănile granițelor brăzdate în trupul pământului nostru.»

Cuvântarea președintelui scriitorilor

D. LIVIU REBREANU, președintele scriitorilor, a avut următoarea cuvântare:

Cel a cărui memorie a cinstită astăzi la cotitura drumului ce împreună Muntenia cu Ardealul, în vârful Carpaților sub ochii protectori ai Majestății Sale Regelui, a fost un tânăr poet care și-a dăruit viața pentru unirea neamului nostru.

Cu toți creatorii adevărați, M. Săulescu a fost un mare frământat și zbuciumat al vieții. Două volume de poezii și un act de teatru sunt mărturia vieții poetului. Ceea ce a rămas de la Săulescu e de-abia o fărâșă din ceea ce avea el de spus. Glonțul vrăjmaș care l-a ucis a sfârșit una din cele mai frumoase speranțe ale poeziei noastre.

Moartea lui Mihail Săulescu e glorioasă fiindcă el și-a jertfit viața pe altarul patriei cu generozitate. El, care nu a fost luptător, și-a părăsit poezia și, simplu, și-a oferit inima gloanțelor dușmanului fără speranță la vreo răsplată. Poeților luptători o țară întregă le slăvește gloria, le plânge pierderea și le perpetuează amintirea. Cu mijloacele noastre modeste am căutat să ne facem datoria față de Mihail Săulescu prin monumentul înălțat din inițiativa fostului președinte al Societății Scriitorilor. Adaug că sufletul lui Săulescu acuma în înălțimile albastre, de unde ne privește, trebuie să tresalte de fericire văzând cum însuși regele tuturor românilor, cel visat de el, n-a pregetat a cinsti cu prezența sa serbarea desvelirii monumentului ridicat de noi în memoria poetului soldat. Domnule general, în numele scriitorilor români vă predau monumentul poetului erou Mihail Săulescu. Neați dat un sprijin frățesc ca să-l putem așeza cum se cuvine aici, în preajma locului unde s-a stins viața lui. Vă mulțumesc din toată inima. Încredințându-l grijei d-voastră, vrem ca monumentul să amintească veșnic trecătorilor că locurile acestea sunt stropite cu valuri de sânge care au șters pentru todeauna rănile granițelor brăzdate în trupul pământului nostru.»

Continuare în pag. 2-a

Suveranul, în cuvinte limpezi, rare, încheie discursurile: «Am răspuns cu deosebită bucurie și emoție la invitația ce mi s-a făcut de a veni la inaugurarea acestei amintiri pe care o ridică Societatea scriitorilor români unui camarad. Aci, în creierul Carpaților, nu putea fi loc mai frumos pentru un poet, pentru un suflet cu avânt, simbol al credinței și al năzuinței unui neam. Aci, pe creștetele unde zbor șoimii, alături de camarazii lui, căpitan Mulovici și Petrică Ștefănescu, să ridicăm sufletele noastre la înălțimea idealurilor la care poezii au vrut să le ridice. Am venit eu, ca rege, să mă închin în fața celor care s-au jertfit pentru Idealul neamului»^[9].

De asemenea, în ziarul „Rampa”, poetul și prozatorul Ion Minulescu scrie câteva cuvinte despre Mihail Săulescu.

Bustul poetului este ridicat pe un soclu masiv din beton mozaicat în două trepte. Bustul, realizat din bronz și susținut de un pedestal în formă de prismă, este opera sculptorului Oscar Han. Tudor Arghezi, care participase la momentul dezvelirii monumentului, mișcat de figura impozantă a eroului, ca un personaj înaripat, cu aripile și brațele încrucișate și privirea îndurerată ațintită către ceruri, aprecia metaforic: „piscul lui Han, așezat între vânturi și orizonturi”^[10]. O placă comemorativă, așezată pe soclu, păstrează și astăzi inscripția „POETULUI EROU MIHAIL SĂULESCU - SOCIETATEA SCRITORILOR ROMÂNI- CĂZUT ÎN LUPTELE DE LAPREDEAL - 1916”.

Despre Mihail Săulescu, Nicolae Iorga spunea „Încă unul a căzut dintre cei ce care trebuiau să trăiască”. A fost un „Poet mult talentat, luptător social, paladin al frumosului”, cum îl caracterizează Victor Eftimiu, sau „un mușchetar frumos și melancolic”, cum îl vedea Eugen Jebeleanu. Pictorul regal Alexandru Satmari îl numise „al doilea Eminescu”, pentru

frumusețea sa fizică.^[11]

Prozatorul Mihail Sorbul, în revista „Steaua”, își amintea cu gingășie în 1963, la 75 de la nașterea poetului: „Călătorii ce intră în Predeal pe șoseaua națională dinspre Brașov sunt surprinși la un cot al drumului de apariția neașteptată a unui monument oarecum bizar. Pe un soclu de vreo trei metri înălțime stă o pasăre uriașă cu aripile pleoștite. Pe soclu se mai găsește un medalion în basorelief cu chipul unui tânăr. Acest monument este opera sculptorului O. Han și este ridicat de către fosta Societate a Scriitorilor Români în memoria poetului Mihail Săulescu.

Pentru noi, contemporanii săi, Mihail Săulescu nu a fost numai un poet, ci un prieten, un frate pierdut. Pentru cei mulți, pentru cei de după războiul din 1916 și mai cu seamă pentru cei de după al Doilea Război Mondial, Mihail Săulescu este un necunoscut aproape tot atât de necunoscut ca «Eroul» din fostul parc al Expoziției din 1906, cu care se înfrățeste prin aceeași moarte pe câmpul de luptă. Iar dacă «Eroul necunoscut» din București simbolizează și sintetizează jertfa unui popor întreg, eroul de la Predeal, mai puțin «necunoscut», sintetizează și simbolizează jertfa și eroismul unor anumiți oameni, care în fostul regat de odinioară și în țara tuturor au visat și au cântat gloria în toate chipurile și idealurile omenești în felurile lor înfățișări. Prin moartea lui Mihail Săulescu, poezia românească a pierdut cu adevărat un autentic cântăreț, o aleasă sensibilitate și o minte iscoditoare. [...] Mihail Săulescu era înalt de statură, mai bine zis, potrivit de înalt, așa cum unui bărbat îi stă mai bine. Era și binișor legat, cu mișcări vioaie, nervoase. Avea o față ovală, o frunte largă, ochi verzui, păr castaniu dat pe spate și mustață tunsă scurt pe buză. O dată și-o răsese. Văzându-l astfel, mi-a amintit de figura lui Eminescu la 20 de ani. În sfârșit, deși nu e obligatoriu, Săulescu avea înfățișare de poet. De altminteri a fost un autentic poet. Irascibil, capabil de elanuri mărețe, capabil și de izbucniri violente fără rost, caracteristica firii sale era onestitatea și dezinteresarea. Nici că se putea o alcătuire omenească mai izbită. Dar cea mai frumoasă trăsătură a caracterului său era faptul că avea curajul să-și recunoască greșelile. [...] Și mai avea, între altele, Săulescu o calitate. Nu era gelos de izbânzile confrăților, cu atât mai puțin de cele ale prietenilor săi. [...]»^[12]

În 30 iulie 2023 am făcut următoarele fotografii la bustul poetului-erou Mihail Săulescu.

În memoria poetului-erou, o școală din Predeal îi poartă numele: Liceul Teoretic „Mihail Săulescu”.

Note

¹ <https://www.liceulpredeal.ro>.

² https://www.globalinfo.ro/z/biografie_mihail_saulescu.htm.

³ <https://poetii-nostri.ro/mihail-saulescu-autor-110>.

⁴ <https://www.adorii.com/scriitori/mihail-saulescu/>.

⁵ <https://www.liceulpredeal.ro>.

⁶ <https://dosaresecrete.ro/moartea-lui-mihail-saulescu-poetul-erou-cazut-la-predeal/>.

⁷ <https://historia.ro/sectiune/general/tributul-scriitorilor-in-marele-razboi-mihail-572742.html>.

⁸ <https://dosaresecrete.ro/moartea-lui-mihail-saulescu-poetul-erou-cazut-la-predeal/>.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ <https://poetii-nostri.ro/mihail-saulescu-autor-110>.

¹¹ <https://www.liceulpredeal.ro>.

¹² <https://dosaresecrete.ro/moartea-lui-mihail-saulescu-poetul-erou-cazut-la-predeal/>.

Bibliografie

Webografie

<https://dosaresecrete.ro/moartea-lui-mihail-saulescu-poetul-erou-cazut-la-predeal/>, accesat la 16 iulie 2023.

<https://historia.ro/sectiune/general/tributul-scriitorilor-in-marele-razboi-mihail-572742.html>, accesat la 16 iulie 2023.

<https://poetii-nostri.ro/mihail-saulescu-autor-110>, accesat la 16 iulie 2023.

<https://www.adorii.com/scriitori/mihail-saulescu/>, accesat la 23 iulie 2023.

https://www.globalinfo.ro/z/biografie_mihail_saulescu.htm, accesat la 16 iulie 2023.

<https://www.liceulpredeal.ro>, accesat la 18 iunie 2023.

https://www.poezie.ro/index.php/author/0035343/Mihail_Săulescu, accesat la 16 iulie 2023.

„Mormintele de război – patrimoniul cultural național?”

Colonel (r) ing. Ștefan COȘARCA

Sub egida Direcției Județene pentru Cultură Satu Mare, din cadrul Ministerului Culturii București, în 29 septembrie 2023, în municipiul Satu Mare a avut loc un Simpozion dedicat Zilelor Europene ale Patrimoniului, având ca și subiect „Patrimoniul Cultural și Comunitatea Locală”. La acest eveniment cultural au participat ofițerii rezerviști col (r) Gheorghe Strâmb, col.(r) Vasile Budurlean și col. (r) ing. Ștefan Coșarca.

La finalul Simpozionului la solicitarea organizatorilor, am prezentat un material, având ca temă: „Mormintele de război – patrimoniu cultural național?”, pe care-l redau în cele ce urmează:

Onorată asistență,

Mulțumesc domnului director Zamfir Danciu pentru invitația de a susține la acest simpozion „Patrimoniul Cultural și Comunitatea Locală”, un expozeu legat de subiectul Proiectului de comemorare eroi, Program ce îl desfășoară Asociațiile de rezerviști militari împreună cu partenerii instituționali, inclusiv Direcția Județeană pentru Cultură.

Când mi s-a cerut de către doamna Paula Virag să transmit titlul expunerii pe care o voi ține, am rugat-o să mă ajute cu material documentar, de ordin legislativ și de reglementare în primul rând, ca să știu cum mă

lipseam de tema simpozionului. Din documentarea superficială prin intermediul Internetului, am observat că nu prea (adică NU) găsesc legislație sau lucrări care să califice textual mormintele de război ca și parte a patrimoniului cultural național. Ba mai mult, nu am identificat un cadru legislativ general, respectiv o Lege a patrimoniului național, unde probabil ar fi fost făcută o asemenea încadrare. Deci, în glumă vorbind, nu am găsit nimic de plagiat. Din acest motiv, titlul expunerii mele este o întrebare, o provocare: „Mormintele de război – patrimoniu cultural național?”, la care o să încerc să dau răspuns la început.

Conform evidențelor Oficiului Național pentru Cultul Eroilor, în județul Satu Mare există 84 morminte comune sau individuale de război, iar în 56 dintre acestea sunt înhumați militari români căzuți în Primul și în al Doilea Război Mondial. Aceste morminte de război, vechi de 105 ani sau de 79 de ani sunt în primul rând un patrimoniu – bun moștenit de la înaintașii noștri. Unele dintre acestea sunt sau pot fi clasate ca monumente istorice și incluse în Lista Monumentelor Istorice (LMI), fapt care le dă automat calitatea de parte a patrimoniul cultural construit (imobil) al României. Este exemplul Mausoleului de la Hodod, județul Satu Mare, recent intrat în această listă, prin strădania Direcției Județene pentru Cultură Satu Mare, la o propunere de-a noastră.

Bun! Dar ce facem cu restul mormintelor de război? Ele nu sunt o moștenire din trecut? Ba da. Aici mă ajută o prevedere legală, respectiv art. 1 din Legea nr. 379 din 30.09.2003 – privind regimul operelor comemorative de război: „Mormintele și operele comemorative de război românești, precum și cele străine situate pe teritoriul României sunt considerate așezăminte social – culturale...”. Aceste morminte sunt, în fapt, un tezaur istoric nevalorificat până în prezent. Prin recurgerea la metode moderne de

investigație arheologică: analize radioactive ale strogiului din dantură și analize ADN, putem obține informații cu caracter istoric și științific, de exemplu, care să ducă la stabilirea zonei de baștină sau chiar a identității unor eroi necunoscuți.

În concluzie, sunt vestigii istorice prin materialitatea lor și prin tezaurul arheologic intrinsec pe care îl conservă, iar istoria fiind componentă a culturii, deja putem formula ideea că mormintele de război sunt parte componentă a patrimoniului cultural național construit, imobil și arheologic.

Dar ce ar trebui să facem noi, sătmărenii, cu acest patrimoniu cultural și istoric format din 84 morminte comune și individuale de război? Oare ce? Logic, trebuie să îl conservăm și să-l protejăm! Cine să facă acest lucru? Eu, tu, noi, autoritățile locale, instituțiile publice, asociațiile de rezerviști și cele culturale. Și uite așa am făcut legătura dintre mormintele de război și comunitatea locală, respectiv și cu partea a doua din titlul acestui simpozion: „Patrimoniul Cultural și Comunitatea locală”.

Acum pot începe prezentarea subiectului propriu zis al disertației mele, care este „Programul de comemorare a eroilor neamului în județul Satu Mare”.

Programul are un motto: *„Orice om cu dragost eși respect față de memoria părinților săi are grijă ca locurile de înhumare ale acestora să fie întreținute și cinstite cel puțin odată pe an. Similar, autoritățile publice civile și militare, rezerviștii militari au datoria civică de a acorda respect înaintașilor ce și-au dat viața în luptele din primul și al doilea război mondial pentru ca noi să trăim astăzi liberi, într-o societate democratic dar responsabilă față de eroii neamului și păstrarea memoriei acestora.”*

De asemenea are 3 (trei) obiective: 1. Conservarea mormintelor de război și asigurarea funcționării unui mecanism care să determine lucrări de întreținere periodice la mormintele de război și în zonele de protecție precum și atunci când sunt identificate degradări și distrugerii ale acestora; 2. Cultivarea în mentalul public, îndeosebi al tinerei generații, a datoriei civice și patriotice privind păstrarea memoriei înaintașilor noștri, a eroilor neamului ce și-au jertfit viața în slujba țării; 3. Identificarea altor morminte de

război necuprinse în evidențe.

În luna august 2017 apare o oportunitate în contextual solicitării de către Departamentul Centenar, din cadrul Ministerului Culturii, a unor propuneri de proiecte culturale în scopul celebrării Centenarului Marii Uniri și al Primului Război Mondial. Drept urmare, în anii 2018 – 2019 s-au reabilitat 30 de opera comemorative de război de către Muzeul Județean Satu Mare, împreună cu Consiliul Județean Satu Mare, în cadrul proiectului „Reabilitarea mormintelor și operelor comemorative de război din județul Satu Mare, finanțat cu 350 mii lei de către Ministerul Culturii București. Ca și o continuare a acestui Proiect, în anul 2019, colegii de la Muzeul Județean au realizat un album fotografic în care sunt incluse cele peste 180 obiective (monumente, morminte, plăci comemorative) identificate la nivel de județ. În ambele proiecte am avut onoarea și plăcerea să lucrez cu regretatul Radu Ovidiu Ardelean de la Muzeul Județean Satu Mare.

Ocupând vremelnice o funcție în Consiliul Județean Satu Mare, în anul 2020 am constatat că unele monumente reabilite, cu unu – doi ani înainte, au fost lăsate în paragină, natura încercând să pună din nou stăpânire pe ele.

Se naște „*IDEEA*”: organizarea în toate locurile unde sunt înmormântați eroii români, cel puțin odată pe an, a unor evenimente oficiale cu caracter public, de comemorare, cu participarea unor reprezentanți din partea Instituției Prefectului, Consiliului Județean, unităților militare, instituțiilor de cultură, asociațiilor de rezerviști, cultelor religioase, mass mediei, ș.a.

Cu această idee în cap, tatonez și constituim o Echipă de inițiatori împreună cu domnii col. (r) Gheorghe Strâmb, președintele Consiliului Județean pentru Persoane Vârstnice, col. (r) Mircea Blideran, președintele Filialei Satu Mare a A.N.C.M.R.R. fin M.Ap.N. „Alexandru Ioan Cuza”, col. (r) Iosif Pordea, președintele Filialei Satu Mare a A.N.C.M.R.R. din M.A.I. și col. (r) Voicu Șichet, președintele Sucursalei Satu Mare a A.C.M.R.R. din S.R.I.

Din iulie 2020 totul se va face la persoana întâia plural. În echipă. Din ce în ce mai extinsă. Facem demersuri către Instituția Prefectului Județul Satu Mare pentru derularea unui „Proiect comemorare eroi” (cu două obiective – primele două din cele menționate mai sus) și purtăm

discuții informale cu șefii unităților din Garnizoana Satu Mare.

În 16 aprilie 2021, în comuna Hodod au loc primele două evenimente din Proiect, la Monumentul din Hodod și la mormântul comun de lângă Bisericuța ortodoxă din Lelei. În cadrul Proiectului de comemorare eroi, în anul 2021, au avut loc evenimente la 23 morminte comune sau individuale de război, în 22 localități din 12 u.a.t. – uri.

În 11 martie 2022, la instituția Prefectului Județul Satu Mare are loc o întâlnire prezidată de noul prefect, domnul Radu Tiberiu Roca, în formatul partenerial propus. Participanții la ședință își exprimă acordul iar domnul prefect aprobă „Programul comemorarea Eroilor în Județul Satu Mare” și acesta se înregistrează la Instituția Prefectului Județul Satu Mare cu nr. 2553/RP din 11.03.2022.

Programul cuprinde: Motto; Temei legal; Date despre Program; Obiective ale Programului; Coordonator; Participanți în Program; Regulament de derulare (unde este prezentat Protocolul derulării evenimentelor: 1. Intonarea Imnului Național; 2. Prezentarea activității și participanților precum și menționarea eroilor cunoscuți sau necunoscuți în mormântați în acel loc; 3. Oficierea serviciului religios; 4. Audiția marșului „Drum bun”; 5. Luări de cuvânt/alocuțiuni; 6. Moment artistic; 7. Depuneri de coroane și jerbe de flori, pe fundalul sonor al Imnului Eroilor; 8. Audiția acordurilor piesei Liniștea - Silenzio; 9. Menționarea eroilor cunoscuți sau necunoscuți în mormântați în acel loc.); Calendarul evenimentelor; Gradul de atingere al obiectivelor Programului.

Toate cele 39 morminte comune și individuale de război incluse în Program, au fost întreținute înaintea evenimentelor publice de comemorare. În unele locuri s-au efectuat ori s-au propus în viitorul apropiat lucrări de reabilitare complexe (Pomi, Racova, Cehal, Marna Nouă, Supuru de Sus, Borlești).

În urma implicării Inspectoratului Școlar Județean Satu Mare, la majoritatea evenimentelor de comemorare din județ au participat elevi din școli și licee care au susținut moment artistice. Nu în puține situații am perceput transmiterea emoțiilor sincere din partea elevilor, ce denotă mai mult decât expresia unei participări formale.

Din coroborarea informațiilor cu cele obținute din surse bibliografice precum și de la fața locului, s-au identificat noi locații de morminte de război care vor fi incluse în Program, în Cehal, Pomi, Racova, Supuru de Jos și Stâna.

În mai multe situații s-au identificat eroii sau a fost completată lista celor cunoscuți (Ghenci, Sânmiclăuș, Urziceni, Ciumești, Babța, Hurezu Mare, Supuru de Sus, etc.) și s-au făcut propuneri de inscripționare a numelui lor pe plăcile monumentelor funerare.

Reacțiile înregistrate din partea cetățenilor au fost pozitive. Modul în care media locală a tratat evenimentele de comemorare din cadrul Proiectului / Programului a fost serios, corect și dezinteresat.

Încă din 2020 se prefigura unicitatea la nivel de țară a Proiectului de comemorare eroi în județul Satu Mare, prin: obiective (cele menționate anterior), metodele abordate (mecanism soft - creezi evenimente publice cu participare notorie, ca să determini autoritățile locale să întrețină mormintele de război) care să ducă la îndeplinirea atribuțiilor legale și prin faptul că trei asociații județene de rezerviști militari și-au dat mâna într-un proiect comun de anduranță, întins pe mai mulți ani.

Cu atât mai mult, după ce Proiectul pilot a fost transformat în „Programul Comemorarea Eroilor în Județul Satu Mare”, aprobat de prefectul județului și asumat de instituții publice civile și militare, unicitatea lui la nivel de țară este evidentă.

Construirea și funcționarea acestui Program a presupus munca în echipă și a testat în mod continuu dispoziția la cooperare a colegilor din trei asociații de rezerviști și a partenerilor consacrați, printre care și organizatorul acestui Simpozion, Direcția Județeană pentru Cultură Satu Mare.

Acest Program este în cinstirea memoriei eroilor militari români și este dedicat viitoarei generații spre cunoaștere și continuare. Pentru alte județe, Programul poate fi un EXEMPLU de bune practici în protejarea componentei de patrimoniu cultural constituită din mormintele de război.

Vă mulțumesc.

Eroinele României. *Clara Maniu n. Coroianu –* *o Femeie exemplară*

Ing. Dariana GROZA

Clara Maniu n. Coroianu (1842-1929)

Când m-am gândit să scriu despre femeile române care au făcut istorie, cineva m-a întrebat despre cine voi scrie, că puține femei apar în cărțile noastre de istorie. Am răspuns atunci că nu am în vedere pe cineva anume, dar că toți acei bărbați care au luptat pentru România cu siguranță au avut mame, surori, soții și fiice. Trebuie doar scuturat praful de pe viețile lor, ca ele să iasă la lumină în toată strălucirea lor...

Am descoperit-o pe Clara Maniu și mi-am dat seama că reprezintă în cel mai înalt grad ceea ce căutam atunci la început: a fost fiică de preot, candidat român în Comitetul Național, soră de memorandist, soție de jurist român foarte implicat în lupta națională și mamă a unui important om politic, care a jucat un rol esențial în momentul 1918, dar mai ales după aceea...

Clara se naște la 10 ianuarie 1842, la Bobota, o comună românească din ținuturile

Sălajului. Este fiica lui Demetriu Coroianu, preot și învățător greco-catolic, care ajunge protopop de Craidorolț la doar 30 de ani. Este numit apoi canonic capitular în Gherla și rector al Seminarului Teologic. Mama Clarei, Iuliana Pop este nepoata protopopului Grigorie Pop din Craidorolt.

Cei patru copii ai familiei Coroianu primesc o educație aleasă, care își va arăta roadele mai târziu: Iuliu va ajunge avocat și politician, *memorandist*, Sabin va fi preot, Lucreția soție de preot în Oradea.

Clara, eroina noastră, își face studiile primare și secundare în satele unde tatăl ei era preot. Își continuă formarea în casa părintească, fiind în contact permanent cu mulți intelectuali ai vremii.

În 1865, la 23 de ani, se căsătorește cu avocatul Dr. Ioan Maniu, nepotul lui Simion Bărnăuțiu. Demetriu Coroianu și Simion Bărnăuțiu fuseseră colegi de școală la Blaj, timp de 2 ani, rămânând apoi colaboratori apropiați. Ioan Maniu îl avusese pe unchiul său mentor încă din adolescență, îngrijindu-l apoi cu devotament până la moartea acestuia. Simion Bărnăuțiu a fost cel care îl întreținuse la studii pe nepotul său.

Cei doi soți fuseseră educați în baza acelorași principii. Nu a fost deci greu să-și întemeieze familia pe baza acelorași principii și să le transmită apoi mai departe copiilor lor. Înainte de căsătorie, Ioan Maniu se implicase activ în campania electorală din 1861 a Comitetului Național. Anul căsătoriei lor, 1865, este an electoral, așa că tânăra soție se implica încă de la început în lupta națională, pe care și-o va asuma pe tot parcursul vieții. Poate că este oarecum normală implicarea ei, dat fiind faptul că Demetriu Coroianu este unul din candidații români.

În 1869, la doar patru ani de la căsătorie, Ioan Maniu organizează la Șimleu Silvaniei o consfătuire națională, împreună cu Florian

Mărcuș. O găsim pe Clara Maniu printre organizatori.

Dar menirea femeii acelor vremuri era cea de mamă, în primul rând. Clara își va face datoria cu prisosință. Cei doi soți au avut împreună nouă copii, chiar dacă nu toți au ajuns la vârsta adultă: Scipio (+8ani); Cassiu (27 iulie 1867-1943); Elena, măritată cu Ioan Pop, vicar la Năsăud; Iuliu (8 ianuarie 1873-5 februarie 1953); Sabina (+22 ani); Ioan (+7 luni); Cornelia, călugărită sub numele de sora Cecilia; Iulia (+9 luni) și Emilia (+8 luni). Doi dintre acești copii 2 vor avea nume ilustre: Iuliu Maniu, politician, doctor în drept, cu studii la Cluj, Pesta și Viena, deputat român în Dieta de la Budapesta, președinte al Partidului Național-Țărănesc, de mai multe ori prim-ministru al României. Celălalt este Cassiu Maniu, avocat, publicist și profesor universitar de drept la Cluj.

În acea vreme, mamele erau cele care își educă copiii aproape în exclusivitate, tații interveneau mai târziu, în adolescență. Clara și Ioan Maniu au dat copiilor lor o educație strălucită, la fel cum primiseră ei.

Anul 1881 este anul de constituire a Reuniunii Femeilor Române Sălăjene. Pe 18 noiembrie o găsim pe Clara Maniu în comitetul de organizare, ca membru fondator. Trecuseră 16 ani de la căsătoria ei, avea deja copiii destul de mari, așa că venise timpul să-și arate dragostea pentru poporul ei. Este aleasă prima președintă a Reuniunii, funcție în care va rămâne timp de 16

ani. Se va implica activ în toate activitățile Reuniunii, de la strângerea de fonduri, la organizarea adunărilor anuale, ale balurilor de binefacere și ale tuturor activităților culturale adresate fetelor și femeilor din satele românești.

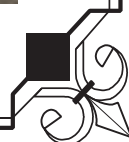
În 1882 țese, împreună cu Elena Pop de Băsești și cu Maria Cosma, un covor pe care îl dăruiesc *Bardului de la Mircești* Vasile Alecsandri, în semn de prețuire pentru poeziile lui patriotice. Poetul le mulțumește printr-o scrisoare: „Doamnele Române din Sălăgiu, gândindu-se la mine cu ocaziunea anului nou și trimițându-mi admirabila lucrare de arte eșită din mâinile lor maestre, mi-au umplut inima de bucurie”¹. Le trimite un volum cu toate poeziile lui.

Sub conducerea Clarei Maniu, reuniunea a desfășurat o activitate culturală deosebită. Cu siguranță, însă, că cea mai mare realizare a ei a fost înființarea unei școli românești de fete la Șimleu. Aceasta se va deschide în 1888, însă ideea ei se născuse încă din 1886. Autoritățile maghiare au făcut tot posibilul să împiedice deschiderea ei, dar în cele din urmă au fost depășite toate obstacolele și școala și-a deschis porțile la 1 septembrie 1888, cu 6 clase de fete. Fondurile necesare au fost obținute cu ajutorul reuniunii, prin organizarea a diverse acte de colectă; în cele din urmă, școala a reușit să se întrețină singură, doar din administrarea proprie.

În 1890 se decide cumpărarea unui local, care se materializează la 12 noiembrie 1891. În

Casa memorială Iuliu Maniu din Bădăcini, Sălaj

1895, reuniunea organizează un pom de Crăciun, aducând bucurie copiilor românilor săraci din Șimleu. Acesta este anul în care Clara își pierde soțul, după 30 de ani trăiți împreună. Ioan Maniu avea doar 62 de ani. Clara va mai rămâne încă 2 ani ca președintă a Reuniunii, dar apoi va renunța în favoarea vicepreședintei Maria Cosma.

Un moment memorabil în viața Clarei este cel din preajma Marii Uniri. Nepotul ei, Matei Pop își găsește sfârșitul pe front. Fiul ei, Iuliu, este mobilizat, deși are 42 de ani. El va fi cel care va reorganiza ostașii români care formaseră armata austro-ungară în noua armată română după dezintegrarea imperiului. Copiii ei, Cornelia și Cassiu, participă la Marea Adunare de la Alba Iulia și semnează actul Unirii.

Momentele de după Marea Unire au fost tulburi în multe localități din Transilvania. Sub pretextul căutării unor arme, pe data de 18 februarie 1919, în localitatea Bădăcin, trupele maghiare bolșevice percheziționează casa Clarei Maniu și o arestează, împreună cu Cornelia Maniu și cu Romul Erdely. Clara Maniu povestește ulterior: „*Oamenii furiei bolșevice au venit să ne ducă, să ne pornească pe drumul Calvarului rostind porunca: În numele curții marțiale să ne urmați! (...) Sosite la Șimleul-Silvaniei, ne-au condus înaintea Curții marțiale pentru interogatoriu. Întrebări banale, forme improvizate să-și poată îndeplini mandatul de a ne porni la drumul socoteliiilor, spre Capitala inamică. (...) Se nizuiau să ne ridice cu grabă ca ostateci, ca pe urmă cari vom scăpa cu viața, să ne elibereze în schimbul oamenilor lor rămași aici*”². De la Șimleu vor fi duși într-un vagon de vite la Debrețin, unde vor și înnopta. Bandele bolșevizate îi înjură și îi amenință cu pumnii. A doua zi, ostaticii sunt transportați la Budapesta și internați într-un hotel. Arestarea familiei lui Iuliu Maniu a stârnit multe reacții în lumea politică. Primul-ministru Ion I.C. Brătianu îi cere liderului comunist de la Budapesta, printre altele, să elibereze prizonierii de război. În cele din urmă se ajunge la un consens: se va efectua un schimb de ostatici. Armata bolșevică maghiară este de acord să o înapoieze pe Clara Maniu cu întreg personalul ei, dacă în schimb comandamentul român îi eliberează pe tatăl lui Bela Kun, mama și

rudeniile lui aflate la Sibiu. În capitala ungară, spune Clara Maniu era o „*atmosferă de groază și urgie. Conducători de ai statului maghiar, magnați, demnitari publici de stat și de știință și artă erau aruncați în Dunăre, sau în pivnițe ticsite de cadavrele apărătorilor statului*”². Grupul de ostatici este trimis în țară cu un tren special, acesta ciocnindu-se în gara din Oradea de un tren militar blindat. Mare bucurie între ostatici, trenul este românesc și transportă Familia Regală și suita sa în vizita lor în teritoriile românești recent eliberate din Transilvania. În suită îl găsim pe președintele Consiliului Dirigent al Transilvaniei, Iuliu Maniu! A fost un moment emoționant acela al întâlnirii dintre mamă și fiu!

Clara Maniu își petrece ultimii ani din viață la Bădăcin, la moșia familiei, înconjurată de unii din copii și nepoți. Iuliu Maniu își vizitează destul de des mama, mai ales în sărbători.

Trece la cele veșnice pe 29 iulie 1929, după sfânta Împărtășanie. Cu un an înainte avusese bucuria să-și vadă unul din fii prim-ministru al României! România căreia ea îi dedicase atâția ani din viață!

Slujba de înmormântare a fost celebrată de episcopul Iuliu Hossu, asistat de aproape 30 de preoți. Au luat parte la înmormântare toți fruntașii vieții publice din Ardeal, numeroase delegații ale organizațiilor de femei din Transilvania, precum și personalități politice ale momentului din întreaga Românie. Membrii Familiei Regale au trimis telegrame de condoleanțe.

Datorită faptului că Iuliu Maniu era președinte al Consiliului de Miniștri, ceremonia a luat proporțiile unui doliu național. Au fost trimise coroane din toate colțurile țării. La capătul catafalcului trona o mare coroană de trandafiri, trimisă de regele Mihai și mama sa, principesa Elena. Sicriul a fost depus în groapă de către 4 țărani din Bădăcin îmbrăcați în costum popular.

În cuvântul rostit la catafalc, fruntașul politic sălăjean sublinia, printre altele, că mormântul Clarei Maniu „va fi în viitor cel mai scump loc de pelerinaj pentru toți cari vor cinsti demnitatea și eroismul glorios al femeilor române”³.

Clara Maniu a fost Fiică, Soră, Soție și Mamă exemplară. O mare Femeie a timpurilor ei!

Note

1. Augustin Vicaș, *XXV ani din viața Reuniunii Femeilor Române Sălăjene (1881-1906)*, Șimleu Silvaniei, 1906
2. Elena Aciu, *Clara Maniu*, Tipografia Cartea Românească, Cluj, 1937
3. Colecția ziarului *Patria*, 1929

Prietenie și ură între Germania Hitleristă și U.R.S.S.-ul Stalinist

Prof. dr. Ioan CORNEANU

Pentru a înțelege situația României Mari în 1940, nu putem să nu ne referim și la situația politică europeană, dominată de cursa dintre Germania Nazistă și URSS, care, sub masca unui Tratat de Armistițiu între ele, căutau să-și asigure poziții teritoriale pentru orice eventualitate viitoare.

În 1940, iunie-august, pierderile suferite de România au fost considerabile: Basarabia cu 44.422 kmp. și 3.190.000 locuitori; Bucovina de Nord și Ținutul Herța cu 5.220 kmp. și 569.000 de locuitori; Transilvania de Nord-Vest cu 42.350 kmp. și cu 2.609.000 locuitori; Dobrogea de Sud, Caliacra și Durostor cu 7.726 kmp. și 420.000 de locuitori (Ioan Corneanu și Vasile Moiş din volumul „Intoleranță și Crimă”).

Care a fost interesul Germaniei? În primul rând, încheierea Tratatului de Neagresiune între Germania și URSS, semnat la Moscova de Ribbentrop și Molotov, la 23 August 1939, a urmărit eliminarea războiului dintre cele două state. Totodată, acel Tratat a funcționat până la invazia Armatei Germane împotriva URSS. (Paul Jonson, referindu-se la Tratat, a apreciat că: „...Măcelarii Europei, Hitler și Stalin, amorțiți de băutură, își jucau rolurile, îmbrățișându-se ca un grup de gangsteri rivali, care avuseseră și înainte de împărțit ceva și acum puteau să o ia de la capăt, fiind profesioniști ai aceluiași afaceri. Deci aveau posibilitatea de a împărți sau de a cuceri teritorii de la alte state.”).

Prima acțiune comună a Germaniei și a URSS-ului a fost invadarea Poloniei la 1 Septembrie 1939, acțiune care a declanșat cel de-al Doilea Război Mondial în Europa, pricinuind mari distrugerii materiale precum și înregistrarea a 66.000 morți, 133.700 de răniți și 694.000 de prizonieri.

Principalele evenimente din iunie-august 1940. După eșuarea tratatelor româno-ungare, Ungaria a șantajat Germania cu începerea imediată a unui conflict armat împotriva României. Germania a fost obligată să răspundă cu Diktatul de la Viena, din 30 august 1940, în acest mod de acțiune, Germania a atins prima linie a Carpaților, cerință insistentă a Ungariei.

Care au fost acțiunile URSS-ului? Nu putea

să nu profite de orice împrejurare. Prin Ultimatumul Diktatului sovietic din 26-28 iunie 1940, se cerea României Basarabia. Pe lângă Basarabia se cerea și Bucovina de Nord.

În aceste împrejurări grele pentru România, Ungaria și-a concentrat trupe la frontieră, pentru a ataca Romania.

Care erau interesele Marii Britanii? Ea dorea ca România să nu intre în război cu Ungaria. Pe de altă parte, încuraja URSS-ul în cerințele teritoriale față de România.

Care era interesul SUA? Cu toată animozitatea față de Germania, se găsea în expectativă față de Germania, dar nu putea fi vorba de o intervenție directă în evenimente.

Japonia se pregătea în secret să atace SUA și Anglia, fiind interesată să nu izbucnească războiul dintre Germania și URSS, pentru ca armata germană să rămână deocamdată doar împotriva Angliei.

Atacul Japoniei împotriva SUA a început cu distrugerea bazei militare de la Pearl Harbor. Acel atac militar s-a desfășurat prin surprinderea de către Marina Imperială Japoneză, în dimineața zilei de 7 decembrie 1941, provocând mari pierderi pentru baza militară americană din Hawaii. De remarcat faptul că atacul japonez a avut loc înainte ca Japonia să declare război Statelor Unite. În acel timp, ca rezultat al atacului japonez, SUA a intrat în cel de-al Doilea Război Mondial.

Cum s-au desfășurat evenimentele în România? Ungaria continua șantajul asupra Germaniei pentru un conflict armat cu România, ceea ce a dus la Diktatul de la Viena din 30 august 1940.

Denumirea Basarabia. Teritoriul românesc situat între Prut, Nistru, Brațul Chilia, Marea Neagră și Bucovina de Nord, a fost folosită pentru prima oară în 1812, când prin Tratatul de pace dintre Rusia și Turcia, acest teritoriu a fost cedat de Turcia Rusiei. Înainte de această dată, denumirea de Basarabia a fost folosită pentru a desemna o regiune la nord de Delta Dunării, în lungul râului Prut până la Marea Neagră, care a aparținut de Țara Românească, sub domnia Basarabilor. (Nota de la Ministerul Afacerilor Externe, strict secret de importanță deosebită).

Suprafața Basarabiei din 1812 era de 44.442 km. Populația era formată din români, ruteni, ruși, nemți, francezi și alte etnii mai mici. Potrivit statisticilor rusești, publicate în 1917, românii erau 86%. Alte statistici rusești, după 100 de ani, arată un procent de 46,7 români. Autorul recunoaște că cel mai vechi popor din Basarabia sunt românii, care, după statisticile oficiale numărau 48%, în realitate era vorba de 70%. Tot acest autor mărturisește că statisticile oficiale rusești ascundeau numărul românilor. (Basarabia de Lascov, publicată la Paris, în 1957, vol.I, pag.326).

În Dicționarul Diplomatic din 1930 al Institutului Central de Statistică Român, se găseau 56,2% români, 12,3% ruși și 11% ruteni (rutenii sau rusinii sunt amintiți și de Anonimus. În 1646 se desprind de Biserica Moscovei și acceptă tutela Bisericii Romei, înființând Biserica Greco-Catolică Ruteană). Tot în Dicționarul Frangulis se mai arată că populația Basarabiei a fost de 2.957.000 locuitori. În discursul lui Molotov, ținut în sesiunea Sovietului Suprem al URSS, se arată că după evenimentele din iunie 1940, prin „alipirea Basarabiei”, Rusia a câștigat 3.200.000 de locuitori.

Situația Basarabiei până în 1812. Teritoriul dintre Prut și Nistru, parte integrantă a Moldovei, cu excepția părții de Sud-Buceagul, stăpânit câteva secole de turci, a fost un teritoriu aparte. (Buceagul este parte din Basarabia istorică. O regiune de stepă a fostului voievodat al Moldovei, azi situat între Dunăre și Marea Neagră. În prezent se află în componența Ucrainei. Are o suprafață de 13.200 km, cuprinzând cetățile Oblucita, Chilia și Cetatea Albă).

Prin Tratatul din 1711 între Dimitrie Cantemir și Petru cel Mare, Țarul Rusiei, s-au stabilit frontierele Moldovei între Nistru, Cetatea Cameneț și Bender-Cetatea Albă, Dunăre, Muntenia, Marele Ducat al Transilvaniei și teritoriul Poloniei (art.11 din Tratat)

În Tratatul de la Kuciuk-Kainargi din 1774, (care astăzi este un sat din Regiunea Silistra, în Dobrogea de Sud, pe teritoriul Bulgariei, cu o populație bulgărească de 691 de locuitori), Rusia recunoaște Porții Otomane suveranitatea asupra teritoriului Basarabiei. Poarta Otomană nu transformă Țările Române în pașalâc, ele sunt considerate vasale, adică obligate la plata unor tributuri și a trimite armata în timp de război în sprijinul Turciei.

Tratatul încheiat în 1511, între Bogdan și Soliman I: Poarta Otomană recunoaște Moldova ca pământ liber și nesupus (art.1) și se obligă de a

apăra de toți care ar încălca teritoriul Moldovei. „Domnii străini nu ar putea încălca teritoriul Moldovei (art.3), ei vor fi stăpâni ai întregului pământ al Moldovei” (art.6).

Tot printr-un tratat încheiat între Moldova și Otomani, datând din 1529, între Petru Rareș și Sultanul Mahomed al II-lea, se stipula că „Frontierele Moldovei se vor păstra în toată întinderea lor” (Colecția de Tratatate cu Puterile Străine, București 1874, p.35-36).

În timpul războaielor napoleoniene de la începutul sec. al XIX-lea și în contextul slăbirii militare a Turciei, domnitorii Constantin Ipsilante și Alexandru Moruzzi au încălcat angajamentele față de Poarta Otomană și au strâns legăturile cu Rusia Țaristă. De remarcat este și faptul că, în 1806, Principatele Române au fost ocupate de Rusia. Napoleon a susținut Rusia, care, prin Tratatul de la București, de la „Hanul lui Manuc”, a primit întregul teritoriu de la răsărit de râul Prut. Tratatul a avut loc la 16 mai 1812, iar teritoriul Basarabiei s-a întins de la Prut până la Nistru.

Basarabia în perioada 1812-1918. Prin Pacea de la Adrianopol, din 14 septembrie 1829, încheiat între Rusia și Turcia, Rusia a anexat și Delta Dunării, frontiera stabilindu-se pe Brațul Sfântu Gheorghe. Această situație se menține până în 1856. Prin Tratatul de la Paris din 30 martie 1856, se restituie Principatului Moldovei, atât Delta Dunării cât și trei județe, Buceagul, din sudul Basarabiei: Izmail, Cahul și Bolgrad, împreună cu Insula Șerpilor, care era sub suveranitatea otomană.

În 1877, Rusia declară război Turciei. Pentru a cere aprobarea trecerii trupelor rusești, Rusia s-a angajat să apere Principatele Române. Romania a participat cu armata la acest război, acoperindu-se de glorie.

Prin Pacea de la San Stefano, la 3 martie 1878, apoi cea de la Berlin din 13 iulie 1878, Rusia a pretins să obțină partea de sud a Basarabiei, acordându-se Dobrogea, României.

Mihail Kogălniceanu, delegatul României la Conferința de la Berlin, apărând interesele României, a susținut drepturile României asupra Basarabiei. (Credem că, potrivit spiritului de dreptate, nici o parte a teritoriului actual al României nu trebuia detașată)

Restituirea, prin Tratatul din 1856, a unei părți din Basarabia, a constituit un act de dreptate Moldovei. În 1812, Basarabia ținea de un principat a cărui autonomie a fost solemn recunoscută de toate tratatele anterioare, încheiate între Rusia și Turcia. Pacea de la Kuciuk-Kainargi, în mod

special, recunoaște domnitorilor Moldovei și Țării Românești, calitatea de suverani și stabilea că Basarabia face parte din Moldova.

Frontiera româno-rusă a fost stabilită în sud de canalul navigabil Chilia, care la vărsare, poartă numele de Stari-Stambul (Stambulul vechi).

În cursul anului 1917 s-a desfășurat Congresul Militarilor Basarabeni, din care au făcut parte medici, studenți, țărani, întruniți la Chișinău, la 23 octombrie 1917. La acel Congres s-a hotărât constituirea unei Adunări Naționale, care la 21 noiembrie 1917 a format Sfatul Țării. La 2 decembrie 1917, Sfatul Țării a proclamat Republica Moldovenească și a fost ales primul guvern. În luna ianuarie 1918, Chișinăul este ocupat de trupe rusești (Armata Roșie), dar sunt retrase datorită intrării în Basarabia a unor trupe românești, pentru a apăra populația de haosul rusesc.

La 24 Ianuarie 1918, Sfatul Țării, reunit, a proclamat cu majoritate de voturi independența Republicii Moldovenești. În declarație se spune: „Prin venirea Armatei Române pe pământul Republicii noastre, s-a întocmit o stare prielnică pentru munca harnică și orânduită pe toate ogoarele vieții. Armata Română a venit să apere drumurile de fier și magazinele de pâine pentru front, dar și ființa lor pe pământul nostru și ne ajută la așezarea orânduirii din Țară și de azi înainte, roada muncii fiecărui cetățean al Republicii este cheazășuită împotriva lăcomiei răufăcătorilor. Armata Română pe pământul Republicii noastre nu are nici un fel de răutate. Toate zvonurile cum că Armata Română a venit să ne cuprindă țara și să o stăpânească, sunt minciuni. Armata română nu ne primejduiește neatârnamea, slobozenia și drepturile câștigate prin revoluție, cheazășia noastră se află în Franța, Anglia și America.”

La 27 martie 1918, Consiliul Național al Basarabiei, pe baza hotărârii Sfatului Țării, a proclamat Unirea Basarabiei cu România, cu condiția să se facă reforma agrară, menținerea autonomiei provinciale, asigurarea reprezentării corespunzătoare în Parlamentul României.

La 29 decembrie 1919, Parlamentul României a cuprins reprezentanții tuturor provinciilor și aprobă cu unanimitate de voturi UNIREA CEA SFÂNTĂ ȘI DREAPTĂ a românilor și a teritoriilor în care locuiesc. Pentru garantarea pe plan internațional a frontierelor, România a încheiat la 20 octombrie 1920, la Paris, Tratatul de Pace cu Anglia, Franța, Italia, Japonia, puteri aliate (de reținut că Tratatul nu a fost ratificat de Japonia).

În Tratatul de Pace s-a stabilit suveranitatea

României și asupra Basarabiei și au stabilit că România își asumă răspunderea pentru partea corespunzătoare a Basarabiei privind datoria publică rusă cât și alte angajamente financiare ale statului rus. Propunerea Rusiei Sovietice privind organizarea unui Plebiscit, nu a fost acceptată de România. De asemenea, România nu a putut obține recunoașterea de către URSS a frontierelor românești printr-un nou Tratat internațional. Mai subliniem că, odată cu semnarea Protocolului de la Paris din 1929 cu privire la neagresiune și a Convenției de la Londra din 1933 cu privire la neagresiune, URSS a făcut declarații exprese că semnarea acestora nu înseamnă recunoașterea frontierelor României. Aceste Tratamente au fost semnate și de Japonia. Totuși, la 9 iunie 1934 au fost stabilite relații diplomatice româno-sovietice.

La 19 noiembrie 1934, URSS a intrat în Organizația Națiunilor, în cadrul căreia s-au stabilit relații amicale între Nicolae Titulescu, Ministru de Externe al României, și Maxim Litvinov, Ministru de Externe a URSS. La 1 noiembrie 1935, cu ocazia inaugurării Podului de peste Nistru, s-a consemnat la Conferința de la Moscova, că este un „simbol al prieteniei” dintre URSS și România. De asemenea, între cei doi miniștri de externe s-a convenit asupra unui „Proiect de Pact” de asistență mutuală, care consacra, în mod expres, dreptul României asupra Basarabiei. Potrivit textului, se stipula că trupele URSS nu vor putea să pătrundă pe teritoriul României la vest de Nistru și nici trupele românești în teritoriul sovietic. (Acest acord nu a fost ratificat pentru faptul că Titulescu a fost schimbat din funcția de Ministru de Externe, de către regele Carol al doilea).

Totuși, la 23 August 1939, a fost semnat la Moscova „Pactul de Neagresiune” dintre URSS și Germania. La punctul 23 al Protocolului, ținut secret, se prevedea că: „În ce privește Europa de Sud-Est, partea URSS atrage atenția pentru interesele sale în Basarabia”. Partea germană declara: „totalul său dezinteres cu privire la acea regiune”.

Evenimentele din 1940. La 26 iunie 1940, guvernul URSS a trimis un „ULTIMATUM –DIKTAT” guvernului României, prin care cerea următoarele:

1. Să se restituie URSS-ului Basarabia, pentru că în 1918, România, profitând de slăbiciunea militară a Rusiei, a desfăcut din teritoriul Rusiei Basarabia, călcând prin aceasta unitatea seculară a Basarabiei, populată în principal de locuitori de origine ucraineană, trăitori în Republica Sovietică Ucraineană. (Este de remarcat faptul că în ultimul

timp și în luări de poziții oficiale, drepturile URSS asupra Basarabiei nu mai sunt explicate prin „unitatea cu Ucraina”, se vorbește numai despre unitatea cu RSFSR Moldovenească, locuitorii fiind denumiți „moldoveni”, iar nu ca în 1940 „ucrainieni”).

2. Să transmită URSS-ului partea de Nord a Bucovinei, potrivit unei hărți anexate, ca despăgubire a acelei pierderi ce a fost pricinuită URSS-ului și populației Basarabiei, prin dominația a 22 de ani a României. Populația Bucovinei de Nord este legată în marea sa majoritate cu Ucraina Sovietică, prin comunitatea soartei istorice cât și prin comunitatea de limbă și compoziție națională. (KEUNEN, Politica Externă Sovietică 1917-1941, pag.178)

Guvernul României, la 27 iunie 1940, a cerut ca pretențiile teritoriale ale URSS să fie examinate în cadrul unor tratative între reprezentanții celor două guverne. La 28 iunie 1940, guvernul URSS a considerat răspunsul „ca imprecis” și a cerut ca în decurs de 4 zile, Armata Română să evacueze teritoriile Basarabiei și Bucovinei de Nord, iar Armata Roșie să ocupe în aceeași zi orașele Cernăuți, Chișinău și Cetatea Albă. S-a mai cerut ca Guvernul Român „să-și ia asupra sa răspunderea în ce privește păstrarea căilor ferate, a parcurilor de locomotive și vagoane, a podurilor, depozitelor, aerodromurilor, întreprinderilor industriale, uzinelor electrice, a telegrafului.

Guvernul României a răspuns că pentru a evita gravele urmări pe care le-ar avea recurgerea la forță și deschiderea ostilităților în această parte a Europei, se vede silit să primească condițiile de evacuare specificate în răspunsul sovietic. Guvernul Român a cerut prelungirea timpului pentru evacuarea teritoriului, arătând că ar fi foarte greu să fie respectate „din pricina ploilor și a inundațiilor care au stricat căile de comunicații”. La 26 iunie 1940, Hitler a informat URSS-ul, prin ambasadorul său la Moscova, că atitudinea Germaniei în privința Basarabiei rămâne neschimbată. Germania nu este interesată în privința acestui teritoriu. Atitudinea Germaniei față de URSS a fost în mod irevocabil definitivată în Acordul de la Moscova. Semnificativ este faptul că, la 26 iunie 1940, Molotov l-a prevenit pe Hitler că guvernul sovietic nu consideră rezolvată problema prin anexarea Basarabiei, în ce privește alte regiuni ale României.

Guvernul URSS nu a acceptat propunerea României de a se discuta, între guverne, prelungirea termenului de retragere a Armatei Române. URSS-ul a ocupat nu numai Basarabia și

Bucovina de Nord, dar și colțul de nord vest al fostului județ Dorohoi (Herța), care nu au aparținut niciodată de Bucovina, și cinci insule situate la sud de Canalul navigabil al Brațului Chilia.

Prin Tratatul de Pace încheiat cu România după al Doilea Război Mondial (semnat la Paris la 10 februarie 1947), s-a prevăzut că „frontiera sovieto-română este fixată în conformitate cu Acordul Sovieto-Român din 28 iunie 1940. (După cum am arătat, în 28 iunie 1940 nu s-a semnat nici un Acord la Moscova).

După al Doilea Război Mondial, prin semnarea Tratatului de la Paris din 1947, la 4 februarie 1948, a fost încheiat la Moscova, un „Protocol” care precizează traseul liniei frontierei de stat, între Republica Populară Română și URSS. Acest traseu urmează frontiera existentă în urma evenimentelor din iunie 1940, prevăzând în plus și Insula Șerpilor, care intra în teritoriul URSS, deși nici în 1940 și nici în 1947, cu prilejul semnării Tratatului de Pace de la Paris, nu figura nicăieri Insula Șerpilor. Printr-un Proces verbal încheiat între URSS și Republica Populară Română, la 31 mai 1948, se afirmă că Insula Șerpilor a fost înapoiată URSS-ului. Pe baza acestui document, în Comisia Mixtă dintre URSS și România, la 27 septembrie 1949, a fost semnat la Moscova primul „Tratat de frontieră” între România și URSS, care a intrat în vigoare la 15 septembrie 1950. Tratatul a fost încheiat pentru 10 ani, apoi din 1961 s-a semnat un nou Tratat, tot pentru 10 ani.

Frontiera de stat dintre România și URSS a fost stabilită și semnată la București, la 27 februarie 1961. În anii 1962-1963 s-au efectuat lucrări de verificare a traseului, pe apele de la frontieră.

Potrivit reglementărilor în vigoare, frontiera are următorul traseu:

1.) de la punctul de întâlnire a frontierelor URSS și România și cu Ungaria până la muntele Stogozoi, urmează linia frontierei Româno-Cehoslovace;

2.) de la muntele Stog până la borna de frontieră nr. 56 (aflată la 4,9 km sud de izvoarele râului Ceremușul Negru) urmează linia frontierei româno-polone. De la această bornă, până la râul Prut, la marginea de Vest a localității Orofteana de Sus, traseul urmează o linie sinuoasă, astfel cum a fost precizat printr-un protocol încheiat la 14 septembrie 1940. Tratatul de la Paris din 1947, la art. 1 și 2 prevede că frontiera româno-sovietică este fixată în conformitate cu acordul sovieto-român din 28 iunie 1940. Acel protocol din 1947 determină în detaliu traseul frontierei de stat dintre România și URSS.

3.) frontiera urmează râul Prut până la vărsarea în Dunăre și pe brațul Chilia până în dreptul localității Padina;

4.) În dreptul localității Padina, frontiera se abate de pe canalul navigabil principal urmând unele brațe secundare, spre sud, astfel rămâne de partea URSS un număr de cinci insule: Tătarul Mare, Delerul Mic, Delerul Mare, Maican și Limba, aproape de vărsare în Marea Neagră. Frontiera se abate mult spre sud, pe brațul navigabil Musura, lăsând brațul Stari Istambul, pe unde trece canalul navigabil principal în întregime, pe teritoriul URSS.

Protocolul din 4 februarie 1948, precum și Procesul verbal din 23 mai 1948, prevăd că Insula Șerpilor intră în cadrul URSS.

Ținutul Herta a făcut parte din Ultimatul - Diktat sovietic din 26 iunie 1940, care a fost predat de către Molotov Ministrului Român la Moscova. Totodată, s-a anexat la NOTĂ și o hartă pe care linia de demarcație era trasată cu o linie roșie cu un creion de tâmplărie destul de mare. (Harta a fost desfășurată de Molotov într-un colț întunecos al biroului său. Nu s-a dat nici o posibilitate de a transmite la București această ANEXĂ). Am rugat ca propunerea sovietică să fie precizată pe o hartă militară. Molotov a răspuns că acest lucru se va putea face ulterior, grosimea liniei roșii cu un creion de tâmplărie, era lată, în ea se găseau localități până la 10 km (Precizarea unei frontiere este cu totul neobișnuită la o hartă cu distanțe mari de măsurare). Harta depășea în fapt cererea sovietică din NOTĂ. Așa s-a întâmplat cu ținutul Herta.

În același timp, pe teren, militarii sovietici au depășit în zilele de 28-29 iunie 1944, prevederile NOTEI din 26 iunie 1948, ele au ocupat anumite teritorii care n-au aparținut niciodată Rusiei și nici Austriei (Herța). Într-o telegramă din 29 iunie 1940 a Ministrului Român de la Moscova se menționează grave incidente la frontiere (Herța) și că trupele mecanizate sovietice au trecut cu 11 km pe teritoriul României.

La trasarea frontierelor pe teren de către Comisia Mixtă din 1940, pe lângă Herța au fost ocupate și alte teritorii mai mici de armata sovietică.

Cele cinci insule de pe Brațul Chilia: în decursul istoriei, frontiera pe brațul Chilia a fost pentru prima oară stabilită între Rusia și România, conform Tratatului de Pace de la Berlin din 1878. Singura divergență ivită cu acel prilej a fost aceea privind traseul frontierei la gura de vărsare a brațului Chilia în Marea Neagră, în legătură cu

Canalul Stari Stambul, singurul canal navigabil din acel sector.

În legătură cu această problemă, savantul român Grigore Antipa a arătat: „Guvernul Imperiului Rus, după ce la 1883 reușește cu concursul Austriei și al Franței, de a scoate brațul Chilia de sub autoritatea Comisiei Europene, a voit să rămână singur stăpân pe toate gurile Dunării. Încercările făcute de a deschide Oceakov, Prorva și apoi Polunosnoi, s-au lovit de dificultăți puternice, mai cu seamă în ce privește întreținerea lor, căci curentul Nord-Sud și direcția gurilor, în bătaia crivățului, amenințau de a le colmata în permanență. În fața acestei dificultăți, la Gura Stari Stambul care are cel mai mare debit din toată Chilia și are în direcția Nord-Sud așa că este mai ferită de efectele vântului dominant și de cele ale curentului. Trebuie să scape însă de România, care a luat Jena, ca o coproprietară. (Grigore Antipa, Dunărea și problemele ei științifice, economice și politice, Cap. X, Chestiunea Stari Stambul, pag. 140).

În perioada dintre 1878 (Tratatul de la Berlin) și Primul Război Mondial, Guvernul Rus a admis că frontiera cu România la vărsarea Brațului Chilia să fie fixată pe brațul Stari Stambul (principalul braț de vărsare). La 28 iunie 1940, frontiera dintre cele două state trebuia, în mod normal, să urmeze traseul frontierei româno-ruse, stabilită pe baza Tratatului de la Berlin (frontiera existentă în 1916).

Dificultățile care au împiedicat, între 1940-1941, trasarea frontierei prin înțelegere între România și Rusia, au fost datorate pretențiilor URSS, care au depășit limitele frontierei din 1916.

În urma evenimentelor din 1940, s-a hotărât de comun acord, ca o comisie mixtă româno-sovietică, să se întrunească la Moscova pentru determinarea frontierei. Discuția a avut loc cu întreruperi, între 6 și 24 octombrie, referitor la frontiera fluvială care trebuia să urmeze traseul din 1916, nu s-a putut ajunge la o înțelegere privind brațul Chilia.

Conform tezei URSS, insulele Tătarul Mare, Dalerul Mare, Dalerul Mic, Maican și Limba ar fi urmat să aparțină de URSS, ceea ce nu era conform Congresului de la Berlin (1878). Mai grav a fost divergența privind traseul frontierei în regiunea brațul Chilia, care se vărsa în Marea Neagră. Partea sovietică a susținut că frontiera trebuia să treacă prin brațul Musura, format mai recent, care nu a existat în 1916. La 24 octombrie 1949, delegația sovietică a renunțat la efectuarea unor expertize la care ambele părți au convenit cu două zile mai înainte și au manifestat intransigență

față de propunerea sa ca frontiera să fie trasată pe brațul Musura. Fără a mai da răspunsul făgăduit în ceea ce privește redactarea unui Proces verbal, delegația sovietică nu a mai luat nici un contact cu delegația română, iar 2 zile mai târziu, insulele Tătarul Mare, Dealul Mare, Dealul Mic și Maican, au fost ocupate cu forța de URSS. La 5 noiembrie 1940, a fost ocupată insula Limba între brațul Stari Stambul și Musura, fixându-se frontiera contrar Congresului de la Berlin (1878). URSS, ca mare putere, a hotărât că România poate folosi ca navigare brațul Sulina și Sfântul Gheorghe.

La 13 noiembrie 1940, Ministrul României la Moscova a prezentat un protest privind ocuparea de către URSS a insulelor la care am făcut referire („Nădăjduim că România nu va stăruî în protestul său pe care guvernul URSS nu-l poate accepta. Ocuparea insulelor nu înseamnă un act inamic și nici o nesocotire a drepturilor sau a independenței României, la dobândirea căreia Rusia a contribuit la războiul din 1877-1878. Cele câteva insule dunărene nu au nici o însemnătate pentru România, care rămâne stăpână deplină pe brațul Sulina și Sfântul Gheorghe. Pentru URSS, în schimb, întărirea pozițiilor sale pe brațul Chilia prezintă un interes însemnat. Este vorba de un interes defensiv, dat fiind împrejurările, situația internațională și unele aspecte ale statelor politice din vecinătate, ca și unele legături de prietenie cu Germania”). Revenind apoi asupra situației internaționale care a prilejuit României atâtea pierderi grele, Vișinski a exprimat din nou nădejdea că România nu va tulbura raporturile dintre URSS ce sunt pe cale să devină bune și prietenești, din pricina unor Ostroave de care nu este legat în realitate nici un interes rusesc. (Răspunsul din 18 noiembrie 1940 a delegației URSS la ședința comisiei mixte: Trasarea frontierei așa cum o propune delegația URSS, adică pe brațul Musura, nu periclitează interesele României și nu încheie intrarea României pe brațul Chilia, așa cum afirmă delegația română. Această intrare este asigurată României pe brațul Sulina).

În timpul Conferinței de Pace de la Paris din 1947, delegația URSS a prezentat o hartă din care nu se putea realiza identificarea frontierei pe brațul Chilia, dar se constată că URSS a încorporat insulele Salangic, Dealul Mare și Dealul Mic. Acea hartă sovietică prezenta foarte multe erori. Delegația română a prezentat secretariatului general al Congresului o Notă în care se relevau mai multe erori privind insula Corbu, de la sud de Turnu Severin, care pe hartă, în mod eronat a fost atribuită Iugoslaviei.

Din cele scrise rezultă că cele cinci insule de pe brațul Chilia au devenit pentru prima oară teritoriu rusesc în urma evenimentelor din 1940. Trasarea frontierei pe brațul Chilia s-a făcut cu o serie de încălcări din partea URSS. (A fost singurul canal navigabil de vărsare în Marea Neagră. Stari Stambul a devenit apă interioară a URSS, cu toate consecințele ce decurg din aceasta).

Ținând seamă că prin Convenția din 1948 de la Belgrad, URSS a reușit să scoată de sub regimul național brațul Chilia, (rămânând naționalizat numai brațul Sulina, care curge exclusiv pe teritoriul românesc). Deci, rezultă că excesul de apă curgea direct în Marea Neagră precum și în porțiunea insulelor unde frontiera părasește canalul navigabil, urmând canale secundare, nu se poate face decât cu autorizarea URSS-ului.

Transpunerea brațului Chilia în apă interioară sovietică trebuie privită și sub aspectul tendinței brațului Sulina de a deveni navigabil, urmând ca brațul Chilia, cel mai mare din brațele Dunării, având două treimi din totalul debitului de apă, să-și ia locul în navigația maritimă. Într-un memoriu cu caracter geografic și juridic, savantul român Grigore Antipa a demonstrat că în această regiune exista o mișcare lentă de scufundare a terenului. Ținând seama de acestea, precum și de tendința gurilor brațului Chilia de a depune aluvioni către sud, în viitor să fie astupat brațul Sulina. (Apartenența insulei pune o altă problemă, aceea de determinării întinderii apelor teritoriale în jurul insulei și folosirea acestora.) În orice caz, în prezent, menținerea adâncimii necesare navigației la intrarea din Marea Neagră în canalul Sulina, necesită executarea de ample lucrări hidrotehnice și la gura brațului Chilia, adică într-un sector aflat pe teritoriul URSS-ului.

Nu doresc să mă refer la istoria îndepărtată a Insulei Șerpilor și să fac o prezentare generală asupra acestei stânci. Ea a fost amintită din vremuri imemorabile și de unele lucrări apărute încă din antichitate. Insula Șerpilor se găsește în largul Mării Negre, în afara apelor teritoriale, în dreptul Deltei Dunării, la o distanță de cca 23 mile (43km) de mal. Insula este stâncoasă, nelocuită și fără resurse naturale. Pe insulă se află un far care deservește navigația spre Odessa și spre gurile Dunării. Insula Șerpilor a aparținut României începând cu 1878, în urma Tratatului de la Berlin (1878), încheiat în urma războiului ruso-românoturc, precum și întreaga Delta a Dunării și cu Dobrogea, până la Silistra.

Insula Șerpilor a aparținut de Imperiul Otoman, care, în perioada sec. al XVI-lea și al

XVIII-lea, domina Europa Răsăriteană. Marea Neagră și ea s-a aflat sub stăpânirea Turciei, fiind numită „lac turcesc”. Deci, și Insula Șerpilor s-a aflat sub posesiunea Turciei. Prin Tratatul de la București din 1812, încheiat între Rusia și Turcia, frontiera între cele două imperii s-a stabilit pe râul Prut, iar la Gurile Dunării, pe brațul Chilia. Dar, prin Pacea de la Adrianopol din 1829, s-a confirmat această stare, Rusia primește Delta Dunării, brațul de sud al fluviului, Sfântu Gheorghe, care a dărâmat frontiera rusă. De remarcat că documentele de la Adrianopol nu pomenesc nimic de Insula Șerpilor.

Primul document de drept internațional care se referă în mod expres la Insula Șerpilor este un Protocol încheiat la Paris, la 6 ianuarie 1857, între plenipotențiali puterilor care au luat parte la încheierea Tratatului de la Paris (1856), prin care s-a pus capăt Războiului Crimeii. În acest Protocol s-a consemnat Insula Șerpilor: „Plenipotențiali recunosc că, întrucât Tratatul de la Paris și Tratatul încheiat ulterior între Rusia și Turcia au păstrat tăcerea asupra Insulei Șerpilor și se cuvine ca această insulă să fie considerată ca o dependență a Deltei Dunării și în consecință trebuie să se urmeze destinația acesteia”.

În Războiul Crimeii (1853-1856), Rusia Țaristă a fost învinsă de coaliția Turco-Franco-Engleză. La încheierea păcii, prin Tratatul de la Paris din 1856, Rusia a fost îndepărtată de la gurile Dunării și insulele din Delta au fost sub suveranitatea Turciei. Insula Șerpilor a trecut din nou la Imperiul Otoman, fiind considerată dependentă de Delta Dunării. Cu toate că documentele încheiate între Rusia și Turcia, înainte de 1857, au trecut sub tăcere soarta Insulei Șerpilor, ceea ce rezultă că ea se afla sub suveranitatea Rusiei între 1829-1857, adică în perioada Tratatelor de la Adrianopol și de la Paris.

Cu ocazia evenimentelor din 1940, când URSS și-a rezolvat problemele teritoriale cu România, URSS nu a cerut și Insula Șerpilor, care a rămas mai departe a României. Prin Tratatul de Pace de la Paris din 1947, s-a stabilit că frontiera cu URSS este aceea fixată în 1940, ceea ce înseamnă că potrivit Tratatului de Pace, Insula Șerpilor trebuia să aibă același statut ca în iunie 1941 (adică să aparțină României). Cu toate cele expuse, prin Protocolul semnat la Moscova la 4 februarie 1948, prin care s-a precizat linia de frontieră româno-sovietică, s-a stabilit, contrar prevederilor Tratatului de Pace de la Paris din 1947, că Insula Șerpilor, situată în Marea Neagră, la răsărit de gurile Dunării, intra în cadrul URSS, art. 1 lit. b din Protocol. Ba chiar mai mult, și printr-un Proces verbal de predare a Insulei Șerpilor către URSS,

încheiat la 23 mai 1948, se afirmă că Insula Șerpilor a fost înapoiată URSS-ului, document semnat de Ana Pauker.

Pe de altă parte, am arătat, a rămas în cursul istoriei, până în 1948, în soarta Deltei Dunării. Apartenența Insulei Șerpilor la un stat sau altul prezintă importanță și în legătură cu fixarea frontierei pe Marea Neagră, în dreptul locului de vărsare a brațului Sulina. În prezent, pentru a se asigura întinderea apelor teritoriale sovietice la 12 mile marine în jurul insulei, frontiera deviază mult spre sud, în dreptul gurilor Dunării, la vărsarea în Marea Neagră.

Insula Șerpilor, cu o suprafață de 17 ha, nu este locuibilă. Pe teritoriul ei există un far, care este folosit în timpul nopților pentru protejarea vapoarelor de a nu se ciocni între ele, apoi cu stânca insulei.

Este îndeobște cunoscut că Dunărea trece prin 10 țări (Germania, Austria, Slovacia, Ungaria, Croația, Serbia, România, Bulgaria, Republica Moldova și Ucraina) și prin 4 capitale (Viena, Bratislava, Budapesta și Belgrad).

Canalul Bâstroe, unul din brațele de vărsare a Dunării în Marea Neagră, a stârnit discuții pro și contra, de peste două secole. În sec. XX, prin anii 1950, la discuția referitoare la brațul Bâstroe s-a implicat și URSS. De remarcat că, prin diplomația românească, s-a reușit să se anihileze o serie de discuții privind acel subiect. În 2021 s-au reluat din nou discuțiile privind acel canal.

De remarcat este și faptul că Guvernul României, Ministrul de Externe și Președintele Klaus Werner Johannis, din poziția lor de „slugărnice” față de marile puteri europene, a Consiliului Europei, a Bruxelles-ului, au afirmat că foruri superioare au aprobat lucrările de adâncire a canalului Bâstroe, cu scopul ca vapoarele de mare tonaj să poată circula. În consecință, Ucraina nu are dreptul de a adânci brațul Bâstroe fără acordul celor 7 țări semnatare a Hotărârii de la Belgrad, inclusiv a României, mai ales că Delta Dunării face parte din patrimoniul european, fiind protejată și de către UNESCO. Cele 7 de state au hotărât că singurul canal navigabil este canalul Sulina.

Adâncirea Brațului Bâstroe ar avea consecințe dezastruoase pentru Delta Dunării, care ar duce la dispariția florei și a faunei, pentru totdeauna. Nu întâmplător Delta Dunării este protejată de UNESCO.

Care va fi viitorul Deltei Dunării, vom cunoaște după pronunțarea Comisiei Dunării din cele 7 de state, singurul For Internațional chemat să se pronunțe.

Ortodoxia în istoria și societatea contemporană (XI). Relațiile Bisericii Ortodoxe Române cu statul totalitar în conformitate cu Legea Generală a Cultelor, votată la 4 august 1948

**Pr. prof. Gheorghe-Radu SĂLĂGIAN
Parohia Ortodoxă Română Bercu Nou
Școala Gimnazială „Avram Iancu” Satu-Mare**

În numărul acesta voi continua să relatez activitatea episcopului Nicolae Popovici al Oradiei.

Curând după instalarea la putere, în 1948, autoritățile dictatoriale au desființat toate instituțiile și așezămintele preoțești și cele ale mirenilor cu caracter misionar, cultural și filantropic, care funcționau cu binecuvântarea și purtarea de grijă a Bisericii și care aveau filiale și în cadrul Episcopiei Oradiei.

A fost desființată Academia Teologică din Oradea, a fost suprimat învățământul religios din școlile de stat de toate gradele, fiind înlocuit cu propaganda ateist-materialistă. În anul 1949 s-a reînființat, totuși, la Oradea, cu sprijinul patriarhului Justinian, o școală de cântăreți bisericești, a cărei existență a fost însă de scurtă durată. A fost interzisă, de asemenea, asistența religioasă în spitale, cazărmi, azile și penitenciare. Biserica *Izvorul Tămăduirii* din incinta Spitalului Central din Oradea, prima biserică de spital din Transilvania și întâiul locaș bisericesc zidit în Oradea după istorica Biserică cu Lună, a fost închisă și transformată în magazie de obiecte casate.

Tot în 1948, odată cu suprimarea întregii prese bisericești, cu excepția *Telegrafului Român*, cel mai vechi ziar românesc cu apariție neîntreruptă, a încetat și apariția foii religioase și culturale a Episcopiei Oradiei, *Legea Românească*, întemeiată de episcopul-ctitor Roman Ciorogariu, în anul 1921.

Pentru a fi limitată cât mai mult lucrarea arhipăstorească a ierarhilor, au fost desființate samavolnic mai multe eparhii, între care și Episcopia Maramureșului cu sediul la Sighet, care se întindea peste Maramureș și Sătmar și a

fost înglobată în Episcopia Oradiei, care-și întindea acum jurisdicția în ținuturile Bihorului, Sălajului, Maramureșului și Sătmarului, cu 29 de protopopiate, 603 parohii și un număr de 832.000 de credincioși [1].

Regimul și-a găsit și slujbași după chipul și asemănare sa. La Oradea a fost numit ca împuternicit teritorial Nicolae Melinescu, fost militar slavofil, care și-a dat toată silința să aplice ad-litteram, cu brutalitate, comendurile venite de sus. Între clericii întemnițați în închisorile comuniste au fost: Ioan Catone, protopop de Salonta; Vasile Boca, protopop din Episcopia Bihor; Arhid. Dr. Teodor Savu, profesor la Academia Teologică orădeană (pe care l-am văzut prima dată la târnosirea bisericii cu hramul Adormirea Maicii Domnului din Soconzel, târnosire oficiată de către P.S. Dr. Vasile Coman, slujind în calitate de arhidiacon împreună cu tânărul diacon Ioan Socolan, azi protoiereu de Satu-Mare); ucenicii episcopului Nicolae Popovici pregătiți să fie trimiși la studii în străinătate; Diacon Dr. Teodor Damsă; Arhim. Ioan Negruțiu – profesor de Teologie; Arhim. Ioan Iovan – condamnat la moarte, iar în final la 25 de ani de muncă silnică și Pr. Nicolae Bordașiu din Săbolciu; apoi preoții Ioan Bărdaș din Inand care a făcut parte din mișcarea de rezistență Horea, Cloșca și Crișan de pe valea Crișului Alb și din grupul de rezistență din Munții Codrului – autor al cărții *Calvarul Aiudului*, Iosif Bab din Satu-Mare, Gavril Baicu din Săldăbagiu, Ioan Bancoș din Urmeniș, Dr. Gheorghe Lițiu – profesor la Academia Teologică din Arad, Ioan Porumb din Tulca, Ioan Șandra din Răbăgani, Constantin Olariu din Oradea, Gheorghe Coman din Oradea – tatăl poetei Ana Blandiana, Petru

Ciuhandu din Roșia, Liviu Brânzaș din Sâniob (pe care l-am cunoscut în calitate de preot pensionar între anii 1990-1994 când eram student la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca), Traian Bogdan din Gheghie, Constantin Bogdanei din Satu-Mare – care a murit în închisoare la 42 de ani, Traian Dorz – cunoscut poet și fruntaș al Oastei Domnului și mulți alții [2].

Întreaga lucrare pastoral-misionară a fost restrânsă strict în cadrul parohiilor și în special în locașurile bisericești. Episcopul Nicolae Popovici a considerat inacceptabilă această situație. Păstrându-și crezul și convingerile sale, a luat poziții ferme și, în predici, cuvântări, memorii scrise și acțiuni curajoase, s-a ridicat împotriva propagandei ateiste și intense a puterii, ce căuta să îngrădească și chiar să suprimă manifestările religioase, a înfierat cu fiecare prilej amestecul brutal al statului în activitatea și viața Bisericii.

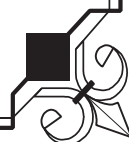
Apreciat ca virtual succesori al Mitropolitului Ardealului, Nicolae Bălan, și chiar al Patriarhului Nicodim Munteanu, episcopul Nicolae Popovici, asumându-și toate riscurile, a condamnat cu mult

curaj regimul comunist și a luat o atitudine fățișă și intransigentă față de acțiunile oficiale împotriva vieții religioase din eparhia sa. Intensificându-și vizitele pastorale în diverse localități, la întâlnirile cu preoții, în întâlniri și convorbiri cu fruntași ai vieții sociale și culturale, ierarhul a căutat să strângă rândurile preoților și credincioșilor din Eparhia Oradiei într-un front de rezistență la măsurile antibisericești și de întărire a credinței și conștiinței religioase în fața statului ateu.

Cu multă înverșunare, prin memorii repetate și cuvântări fulminante în biserici, a înfierat desființarea educației religioase din școli. La 17 aprilie 1948, când toți ierarhii, consilierii și protopopii din Mitropolia Ardealului au fost convocați la Sibiu de ministrul cultelor, Stanciu Stoian, cu scopul de a li se prelucra noua linie pe care era obligată să se încadreze lucrarea Bisericii Ortodoxe și misiunea slujitorilor ei, potrivit prevederilor noii Constituții a Republicii Populare Române, episcopul Nicolae Popovici a cerut vehement să se șteargă din legea fundamentală a țării scoaterea religiei ca materie de învățământ, incriminând această samavolnicie

Episcopia Ortodoxă Română a Oradiei

ca un pericol de grad național. „Este vital pentru viitorul națiunii ca religia să-și mențină plenitudinea drepturilor sale”, a concluzionat, încrâncenat și plin de indignare, ierarhul, cerând totodată în termenii cei mai hotărâți și modificarea articolului 28, care scotea școlile confesionale de sub oblăduirea Bisericii. „Noi nu concepem o școală românească fără catehizație! Nu vom accepta niciodată să-L scoată pe Dumnezeu din sufletul tinerei generații!” [3].

Conținutul și tonul demersului său erau incendiare și profetice, un protest pe față și cât se poate de vehement, ce a fost înregistrat ca atare, devenind nu peste mult timp unul din capetele importante de acuzare pentru care va fi scos din scaunul vlădicesc.

Deși mulți episcopi, socotiți indezirabili, au fost scoși din scaun în această perioadă, prestigiul de care se bucura episcopul Nicolae a oprit o vreme autoritățile să ia măsuri concrete asupra persoanei sale. Ba mai mult, încercându-se să-l abată de pe linia verticalității sale, în baza înaltei sale pregătiri și competențe teologice, i s-a oferit un rol însemnat în cadrul vizitelor și dialogurilor la nivel înalt ale Bisericii noastre cu Biserica Ortodoxă Rusă, în vederea pregătirii unui viitor sinod panortodox, iar în anul 1947 a fost ales președinte al ASTREI, conducând ultima adunare generală, în prezența primului ministru Petru Groza.

După o perioadă de acțiuni ale arderii de tot din prima etapă stalinistă, statul comunist a desfășurat strategic tactici de subversiune asupra Bisericii Ortodoxe Naționale, având în vedere prestigiul și lucrarea ei, chiar sub chingile constrângerilor, erau foarte greu de anihilat în conștiința și viața oamenilor.

La 6 iunie 1948 era ales ca patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, în mod providențial, Justinian Marina și prima mare realizare a noului patriarh a fost întoarcerea la Biserica-Mamă a credincioșilor greco-catolici, un moment ce a fost socotit drept fundamental pentru unitatea neamului românesc.

Înfăptuită formal la 3 octombrie 1949, reîntregirea bisericească trebuia împlinită faptic în parohii, apărată și consolidată în fața multor potrivnici ce erau sprijiniți intens de Vatican. Așa se face că, potrivit strategiei generale, și în Eparhia Oradiei s-a acordat o atenție deosebită

preoților reveniți la Ortodoxie în ceea ce privește numirea în parohii și promovarea în posturi administrative. În postul de vicar eparhial, episcopul Nicolae l-a numit în locul lui Ioan Dinu pe preotul revenit Andrei Coman, care însă în scurt timp, punându-se în slujba regimului, a devenit un mare adversar al ierarhului său, prin care uniții din rezistență au subminat Biserica Ortodoxă.

În toată această perioadă, episcopul nu a conținut în demersurile sale contestatate. În predica de Anul Nou a anului 1950 a luat atitudine tranșantă față de ideologia comunistă, arătând că ea a adus peste tot în lume, acolo unde a pătruns, urmări dezastruoase asupra umanității și asupra Bisericii lui Hristos. A condamnat deschis abuzurile autorităților comuniste împotriva populației, cu arestări brutale fără temeieri, exproprieri, deportări, întemnițări fără judecată, condamnări la muncă silnică și chiar execuții. I-a îmbărbătat pe cei trecuți prin grele nedreptăți, silnicii și suferințe și i-a îndemnat fierbinte pe toți să se opună comunismului pe orice cale, să se intensifice în familii educația religioasă a copiilor și a tinerilor, să stăruiască în rugăciune, ca să poată rezista și birui acele grele vremuri. Se cuvine însă să relevăm un lucru esențial, anume că neîncovoiatul ierarh, potrivit percepțiilor scripturistice, nu s-a ridicat împotriva regimului comunist în sine, ci în chip explicit împotriva amestecului brutal, arbitrar și dictatorial al autorităților atee în lucrarea și instituția Bisericii.

De Paștile aceluiași an, a adresat un energic protest public autorităților din Oradea pentru că au refuzat satisfacerea străvechiului obicei din Săptămâna Patimilor Domnului, când din Vinerea Mare până la slujba Învierii, mormântul lui Iisus din catedrala episcopală era străjuit de ostași, precum odinioară în Ierusalim.

O altă incriminare, adânc încrustată în dosarul său de la securitate, a fost premiarea de către episcop a elevilor de la Liceul confesional Emanuil Gojdu, la sfârșit de an, cu cărți ce condamnau și descriau comunismul ca pe o plagă funestă sau erau scrise de autori puși la index de căpeteniile dictaturii proletare, care nu ezitau să ardă în piețe publice, precum naziștii, operele lor.

De asemenea a refuzat sistematic să cuprindă în pastoralele sale acele adieri conformiste cu mersul vremii, preț al salvării unor aparențe ce

puneau cât de cât la adăpost Biserica și lucrarea ei în mijlocul credincioșilor.

În acest timp, cei din exilul românesc anticomunist organizat la Paris l-au chemat insistent, în două rânduri, pe Nicolae Popovici să părăsească țara și să li se alăture, transmițându-i hotărârea lor unanimă de a-l susține ca fiind personalitatea cea mai îndreptățită să urce pe scaunul patriarhal al Bisericii dezrobite de sub regimul bolșevic. Dar, cel care a fost un exponent de vârf al rezistenței bisericești, a refuzat categoric, răspunzând că locul misiunii și slujbei sale este aici în țară, în mijlocul credincioșilor și preoților săi.

Când preaplinul dosarului celui care era socotit unul din cei mai mari ierarhi ai Bisericii a fost atins, puterea de la București a făcut mari presiuni asupra patriarhului Justinian ca episcopul Nicolae Popovici să fie „pensionat”, o formulă prin care statul să nu se expună arestându-l și întemnițându-l. Patriarhul Justinian și mitropolitul Nicolae Bălan au făcut intervenții pe lângă Petru Groza și Gheorghe Gheorghiu-Dej ca să fie doar transferat la o altă eparhie, ceea ce nu s-a admis.

În aceste condiții, Sfântul Sinod a primit din partea conducerii comuniste un ultimatum categoric: „Capul lui Nicolae Popovici sau ruperea relațiilor Statului cu Biserica”. Era momentul de vârf al luptei disproporționate și neloiale dintre puterea politică impusă și supravegheată de Moscova și Biserica ce nu se putea apăra decât cu principiile și adevărurile sale. Fronța atât de fâțișă a ierarhului orădean punea în pericol însăși Biserica și astfel sacrificiul n-a mai putut fi evitat. Drept urmare, la 5 octombrie 1950, episcopul Nicolae Popovici a fost pensionat din oficiu, „de boală”, deși avea doar 47 de ani și i s-a fixat „retragerea” la Mănăstirea Cheia, în Prahova, ceea ce echivala cu

domiciliul forțat, sub supravegherea strictă a Securității.

În anul 1955, când a trecut la cele veșnice mitropolitul Nicolae Bălan, Petru Groza i-a făcut o vizită lui Nicolae Popovici la Cheia, propunându-i reabilitarea și numirea în scaunul episcopal de Cluj, în schimbul retractării atitudinii sale dizidente. Demnitatea răspunsului dat de episcopul surghiunit vădește încă o dată tăria caracterului său de neclintit: „Eu nu știu să fac metanie mare la Răsărit”. [„Răsăritul”, trebuie înțeles aici puterea de la Moscova, nu Răsăritul Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos (păreră personală)].

În însingurare și mare zbucium sufletesc pentru că nu mai putea face nimic pentru slujirea căreia i s-a consacrat și jertfit cu întreaga sa ființă, ierarhul martirizat a fost chemat la Domnul, în casa părintească din Biertan, la 20 octombrie 1960, ca un adevărat apostol al neamului și mărturisitor al dreptei credințe. [În loc de „martirizat”, eu îmi permit să scriu „mărturisitor”, căci martir este cel chinuit și ucis pentru credință, ori el a fost prigonit, dar nu întemnițat și nici omorât și atunci poate fi considerat un mare mărturisitor, ca de exemplu: Sfinții Ierarhi Ilie Iorest, Sava Brancovici și Iosif Mărturisitorul. Primii doi au fost mitropoliți ai Ardealului și Sf. Iosif Mărturisitorul, episcop al Maramureșului și Sătmarului. Pe de altă parte, nu a murit în temniță sau ucis, ci în casa părintească la vârsta de 57 de ani, căci, dacă în 1950 avea 47 de ani, în 1960 avea 57 de ani].

Succesorul episcopului Nicolae Popovici în scaunul episcopal al Oradei a fost desemnat, după mai bine de un an de la vacantare, la 11 noiembrie 1951, în persoana arhimandritului Valerian Zaharia [4], despre a cărui activitate voi scrie în numărul următor al revistei Eroii Neamului.

Note

[1] Almanahul creștin ortodox pe anul 1950, Editura Episcopiei Ortodoxe Române Oradea, 1950, pp 51-74;

[2] Vasile Manea, Cicerone Ioanițoiu, Martiri și mărturisitori ai Bisericii din România, 1948-1989, Editura Patmos, București, 1988, p. 114;

[3] Pr. Dorel Octavian Rusu, „Episcopul Nicolae Popovici, o viață jertfită...”, p. 14;

[4] + Valerian Zaharia (din botez Vasile)... (Următoarele date biografice despre episcopul Valerian Zaharia vor fi redată în nr. din decembrie 2023).

Notele bibliografice sunt luate de pe site-ul Episcopia Ortodoxă Română a Oradei – www.eparhiaortodoxaoradea.ro
Textele puse în paranteză () sau [] sunt comentarii și păreri strict personale.

Pe urmele Eroilor

Colonel (rtg.) Gavril NECIU

În baza bunelor relații de camaraderie statornicite în timp, în zilele de 17-18 Iulie a.c., mai multe cadre din ACMRR-SRI sucursala Satu Mare au răspuns invitației colegilor rezerviști din Cluj-Napoca de a le întoarce vizita de prietenie din anul 2022, făcută în Municipiul Sătmărean.

Această revedere ne-a dat prilejul de a relua și reînnoa discuțiile anterioare de prietenie din anii trecuți dintre cele două Asociații, dar ne-a oferit și plăcutul prilej de a revedea frumusețile naturale ale județului Cluj, cu un bogat trecut istoric, unde au trăit și luptat mulți eroi pentru idealul național român, dar și pentru crearea unor valori materiale deosebite, ce au ridicat standardul de viață din România.

Itinerarul stabilit de gazdele clujene a fost unul deosebit de util și feeric, totodată, având în vedere că oaspeții sătmăreni, pe lângă faptul că au admirat peisajul turistic al zonei, s-au documentat și cu privire la trecutul istoric și edificiile construite în timp pe aceste meleaguri.

Excursia în sine a început cu realizarea unui sumar tur al Municipiului Cluj Napoca, unde oaspeții au admirat principalele construcții vechi și noi, care îi dau acestuia o notă de urbanism și o identitate aparte, fiind unul dintre orașele importante ale României. A urmat apoi comuna Florești, care găzduiește peste 65.000 de suflete cu domiciliul stabil, un „dormitor al Clujului”, cum este denumită în termenii locali, apoi importanta comună Gilău, unde este ridicat bustul Voievodului Gelu, despre care istoria vorbește că ar fi fost omorât în această localitate. A urmat satul Someșul Rece, localitate cu un zbuciumat trecut istoric, marcat de tristul Dictat de la Viena din anul 1940. Aici are loc confluența râurilor Someșul Rece și Someșul Cald, ce formează Someșul Mic, care, unit la Dej cu Someșul Mare, este trecător, în final, prin Satu Mare, înainte de vărsarea în Tisa. „Apa ce prin Sătmăre trece/Vine din Someșu Rece”, a spus cu umor ghidul, localnic al acestui sat. Traseul a continuat pe Valea Someșului Cald, până în comuna Mărișel, oaspeții având ocazia să vadă la fața locului o

salbă de centrale, hidrocentrale electrice și baraje de acumulare, administrate de Sucursala Hidrocentrale S.A. Cluj, despre care li s-au prezentat date și informații în legătură cu istoricul obiectivelor, importanța lor pentru economia națională, dar și despre oamenii harnici, adevărați eroi în viață, care au făurit aceste edificii deosebite.

Pe lângă cele de mai sus, oaspeții sătmăreni au primit informații amănunțite despre toate obiectivele energetice construite în perioada 1969 – 1987 pe râurile Someșul Cald și Someșul Mic, respectiv Barajele de apă Beliș-Fântânele, Tarnița, Someșul Cald și Gilău, Hidrocentralele Mărișel, Tarnița, Someșul Cald și Gilău, continuând cu Microcentralele Gilău 2, Florești 1 și 2 și Microcentrala Cluj Napoca. S-au dat detalii și despre Hidrocentrala Someșu Rece, construită de firma Ganz din Budapesta în 1905, singura existentă în Ardeal înainte de al doilea Război Mondial, care în prezent este în conservare și

declarată muzeu, cu mențiunea că toate aceste obiective sunt în subordinea S.C. Hidroelectrică SA Cluj Napoca.

În comuna Marișel, oaspeții au vizitat Biserica Ortodoxă din localitate, unde preotul paroh Mocean Ioan a oferit date despre geografia și istoricul comunei, despre personalitatea eroinei Pelaghia Roșu, din localitate, care s-a remarcat în timpul Revoluției de la 1848-1949 în luptele duse de Avram Iancu cu trupele ungare, fiind vizitat bustul eroinei, ridicat în apropiere de către autoritățile locale.

Tot pe raza comunei Marișel a fost vizitat Monumentul „Crucea lui Avram Iancu”, conducătorul Revoluției de la 1848 din Transilvania, construit în apropierea comunei în anul 1924 de către frații Vasile, Ioan și Gavril Crișan, demolată în 1940 de horthyștii unguri și reconstruită în anul 1944, după eliberarea Ardealului. În popasul făcut în apropiere, după fotografiile de rigoare, oaspeții sătmăreni au fost informați că, pe câmpul din apropierea monumentului, anual, în prima duminică din luna iulie, Consiliul Județean Cluj și autoritățile locale, împreună cu Societatea Culturală Patriotică „Avram Iancu” din Cluj Napoca, organizează o sărbătoare populară în memoria Eroului Național

Avram Iancu și a evenimentelor revoluționare de la 1848, la care participă zeci de mii de locuitori ai Munților Apuseni, atât din Cluj cât și din județele vecine.

Totodată, camarazii sătmăreni au fost informați că în comuna limitrofă Beliș, în anul 1918 autoritățile ungare au dispus uciderea a 41 de localnici care au ocupat moșia baronului ungar Urmanczi, din care o bună parte au fost arși pe rug. În memoria acestor triste evenimente, în anul 1996, cadre din fostul Inspectorat Județean de Poliție Cluj al Ministerului de Interne au ridicat un frumos monument de marmură, unde, anual, se cinstesc acei morți și evenimentul în sine, spre aducere aminte.

În continuarea excursiei a fost vizitată o frumoasă zonă turistică și de agrement a județului Cluj denumită „Muntele Băișorii”, plină de cabane și case de odihnă, pârtii de schi, un observator astronomic. În acest decor feeric, la Pensiunea „Andreea”, membrii celor două Asociații au depănat frumoase amintiri comune.

Precizăm că în cele două zile ale excursiei între camarazi a dominat aceeași atmosferă de bucurie, de destindere, de comunicare sinceră, dar și cu sentimente de regret la despărțire.

Gheorghe Lazăr - fondatorul învățământului în limba română. 200 de ani de la moarte.

Dr. ing. Luminița Cornelia ZUGRAVU

În 2023 se comemorează 200 de ani de la moartea cărturarului Gheorghe Lazăr, considerat fondatorul învățământului în limba română din Țara Românească. Pedagog, teolog, traducător și inginer român, în 1818 a înființat, în București, prima școală cu predare în limba română. Gheorghe Eustratie Lazăr s-a născut în Avrig, la 5 iunie 1779 (după alte surse, 9 ianuarie 1782) fiind al șaselea copil al Mariei și al lui Gheorghe Lăzăroaie. El a învățat la Școala Normală din Avrig, a studiat la Liceul piarist din Cluj (1799-1801) și la liceul catolic din Sibiu (1801/1802). Bazele pregătirii sale enciclopedice au fost puse de studiile variate urmate la Cluj (limbi străine, teologie, drept, filosofie, științe).

Din 1806, tânărul Gheorghe a urmat studii de Teologie și Filosofie la Universitatea din Viena (în particular, studii de Drept, Medicină, Matematică și Inginerie), cu o bursă oferită de Consistoriul Episcopiei Ortodoxe din Sibiu. În 1809 a încercat să se dedice unei cariere ecleziastice urmând și Academia Teologică Ortodoxă din Carlowitz. Intenția îi este zădărnicită de mitropolitul sârb Ștefan Stratimirovici, a cărui adversitate față de liberalismul apusean a lui Lazăr nu excludea intuirea exactă a vocației acestuia mai curând pentru învățământ și cultură

În 1810, beneficiind de ajutorul bănesc al Cancelariei imperiale, Gheorghe Lazăr se afla din nou la Viena, unde s-a ocupat de traducerea unor lucrări cu caracter educativ și religios. În 1811 s-a întors la Sibiu, iar în 1812 a devenit profesor la Seminarul Episcopiei Ortodoxe din Sibiu. În decembrie 1811 a plecat la Brașov, în urma ostilităților întâmpinate din partea autorităților și, mai ales, din partea episcopului Vasile Moga, care, fiind un adept al învățământului în limba slavonă, a împiedicat activitatea culturală a lui Lazăr, interzicându-i tipărirea manualelor în limba română,

În 1816, Gheorghe Lazăr s-a stabilit la București, trecând munții. În București și-a câștigat existența mai întâi ca profesor particular în casa boierului Bărcănescu, pentru copiii acestuia. Din același an a început să dea lecții de

inginerie practică - măsurători de teren și ridicări de plan - și altor elevi din București, fii de boieri. Spre a-și putea duce la capăt planul de înființare a primei școli naționale de nivel superior în limba română, cărturarul ardelean trebuia mai întâi să devină cunoscut, să își demonstreze competența sa în chestiuni școlare și să obțină sprijinul boierilor-efori din București, dar și al altor cărturari români.

În Țara Românească, Gheorghe Lazăr s-a manifestat ca promotor al ideii de înființare a unei școli românești la cel mai înalt nivel științific posibil pe atunci, într-o vreme în care învățământul se desfășura în limba greacă. Sprijinit de Iordache Golescu și Constantin Bălăceanu, a trebuit să ducă o muncă intensă cu aceia care susțineau că limba română este prea săracă pentru a exprima adevărurile științei. A scris un manual de Aritmetică și Trigonometrie și a predat el însuși aritmetică, geometrie, trigonometrie, filosofie și gramatică. La 24 martie 1818 a obținut aprobarea pentru înființarea școlii românești, și-a început activitatea într-un local din centrul capitalei, la „Sfântul Sava”. Elevii săi erau băieți de mici meseriași, târgoveți și dascăli, pentru că odraslele boierești frecventau în continuare școala grecească. Curând, noua instituție a devenit principalul focar de consolidare și difuzare a culturii românești. Din prima generație de elevi au făcut parte, printre alții, Petrache Poenaru, Daniel Tomescu, Teodor Paladi și Simion Marcovici.

La inaugurare, Gheorghe Lazăr a lansat o „Înștiințare”, în care era expus un adevărat proiect de organizare a învățământului românesc în patru trepte („tagme”) de învățături. În prima „tagmă”, destinată începătorilor, erau predate cunoștințe elementare de scris și citit, elemente de religie, de gramatică și aritmetică. În cea de-a doua „tagmă”, de nivel gimnazial, se predau: gramatica, împreună cu sintaxa; poetica și mitologia; geografia globului pământesc; retorica, precum și „Istoria neamului cu a Patriei dimpreună”; în cea de-a treia tagmă, se predau discipline de nivel mai înalt: matematici superioare (aritmetica „cu toate părțile ei”; „gheometria teoreticească”;

trigonometria; algebra; geografia, de nivel superior; „gheodezia sau inițierea câmpului, cu Iconomia și Arhitectura”. Ultima treaptă, a patra, era destinată desăvârșirii studiilor tehnice pentru pregătirea inginerilor, pe de o parte, a juriștilor și profesorilor, pe de alta. Pentru cei care doreau să se facă preoți, se preconiza un program aparte, cu ore de religie și istoria religiei, conform lucrării amintite. Frecvent este ajutat de Eufrosin Poteca, I. Erdeli, Petrache Poenaru și, din 1819, de fostul său elev I. Heliade-Rădulescu.

Patriotismul său l-a apropiat de mișcarea revoluționară de la 1821, luând parte, probabil direct, la tabăra de la Cotroceni a lui Tudor Vladimirescu, pe care l-a cunoscut prin episcopul Ilarion al Argeșului.

Cel mai bine, ideile lui s-au reflectat în cele două discursuri extrașcolare, singurele cunoscute, precum „Cuvânt al lui G. Lazăr, la înscăunarea mitropolitului Dionisie! (1819), o înscăunare care punea capăt unui lung șir de mitropoliți greci, sau în cel dedicat înscăunării domnitorului Grigore Dimitrie Ghica la 30 iulie 1822, după revoluția condusă de Tudor Vladimirescu. În primul discurs, Gheorghe Lazăr a readus în atenția contemporanilor săi contradicția dintre trecutul glorios al strămoșilor romani și prezentul decăzut: „Dar oare când s-ar ridica duhul din țărâna aceluia și ar privi peste strenepoții marelui Chesar, slăvitului Aurelie și înaltului Traian, oare în ziua de astăzi mai cunoaște-i-ar? Negreșit i-ar căuta în palaturile cele mai împărătești, și i-ar afla în vizuinele și bordeiele cele proaste și încenușate; i-ar căuta în scaunele stăpânirii și i-ar afla amărâți sub jugul robiei; i-ar căuta proslăviți și luminați, și cum i-ar afla? Rupti, goli, amărâți și asemănați dobitoacelor, de tot căzuți în prăpastia orbirei, bine gătiți spre slujba vrăjmașului omenirii, răpitorul casei părințești”. Apoi, adresează un îndemn la redeșteptare națională: „Ajungă lacrimile patriei, ajungă jugul robiei, vreme este de când cu oftare așteaptă căzuta sementie cuviincioasa izbăvire; țărâna strămoșească cu cuvânt pretendirisește acum mântuire căzuților săi strenepoți înălțându-ți brațul prea Sfinției tale, însuși din sângele părintesc mijlocitor aceluia spre

mângâere”.

În perioada vieneză, printre lucrările teologice și moral-educative traduse de Gheorghe Lazăr din germană, astăzi pierdute, s-au aflat „Învățătura ortodoxă a arhiepiscopului Platon Levșin din Tver”, lucrarea lui J.H. Campe „Învățături morale ale lui Gottlieb Ehrenweich pentru băieți”, precum și povestiri populare și romantice. Gheorghe Lazăr a mai realizat la Viena și la Sibiu, în 1815, o serie de manuale didactice - „Compendiu de geografia Transilvaniei” și „Gramatica româno-germană”. În 1822 a pregătit la București cursuri de matematică după Chr. Wolff și după manuale germane, interesante pentru fixarea unei terminologii de specialitate incipiente.

A murit la 17 septembrie 1823. La data de 5 iunie, ziua nașterii marelui pedagog Gheorghe Lazăr, începând din anul 2007, se sărbătorește Ziua învățătorului, instituită prin Legea nr. 289/2007. Spre cinstirea memoriei acestui iluminist, fondator al învățământului în limba națională, mai multe instituții din întreaga țară îi poartă numele: Colegiul Național „Gheorghe Lazăr” din București, Colegiul Național „Gheorghe Lazăr” din Sibiu, Colegiul Național Pedagogic „Gheorghe Lazăr” din Cluj-Napoca, grupurile școlare din Baia Mare și Pecica.

În Piața Universității din București se înalță statuia sa realizată între 1885-1886 de sculptorul Ion Georgescu. Statuia, de proporții colosale, atât prin dimensiuni, cât și prin stilul în care a fost realizată, care îl înfățișează pe învățatul de origine transilvană, se află chiar pe locul în care acesta a fondat Școala Superioară în 1818. Statuia, realizată în stil neo-clasic, îl reprezintă pe Gheorghe Lazăr în straietele de epocă, fiind înveșmântat într-o pelerină cu falduri, ceea ce îi conferă personajului o alură imperială. Această simbolică se potrivește staturii intelectuale a lui Gheorghe Lazăr, care a militat pentru emanciparea prin cultură și afirmarea românismului. O altă statuie a marelui pedagog român a fost dezvelită în Piața Mare din Sibiu, în iunie 2006, lucrarea fiind realizată de artistul Radu Aftenie.

Bibliografie

1. „Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900” (București, Editura Academiei, 1979).
2. „Cultură națională și spirit european (1818-1864)”, Nicolae Isar, Editura Universității din București, 2004
3. site-ul <https://www.monumentfor.ro/>.
4. AGERPRES/(Documentare - Roxana Losneanu, Irina Andreea Cristea, editor: Marina Bădulescu, editor online: Andreea Preda)

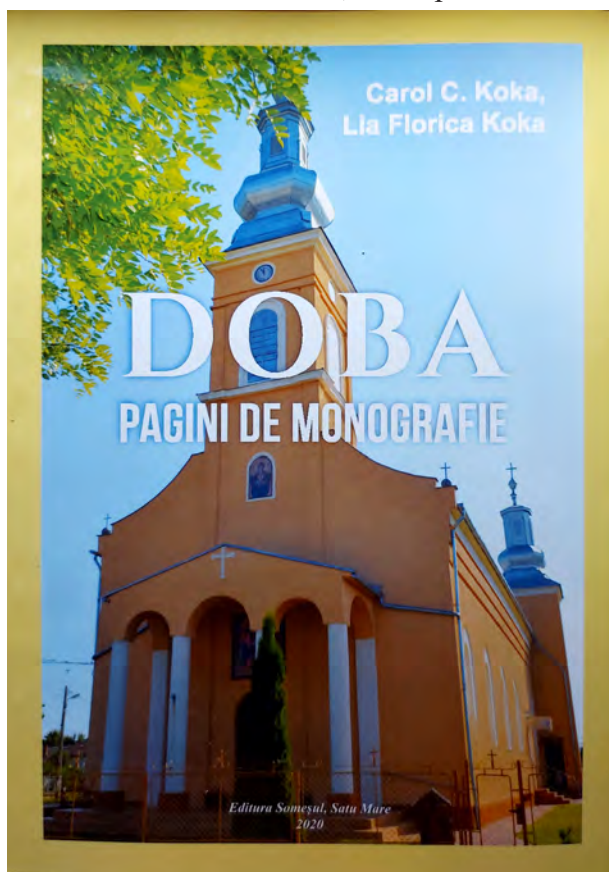

Statuia lui Gheorghe Lazăr din București

Doba – Pagini de monografie

Prof. Carol C. KOKA

În anul 2020, eu și soția mea Lia Florica KOKA, am reușit să finalizăm și să scoatem de sub tipar volumul *Doba – Pagini de monografie*, însă datorită pandemiei de Coronavirus, nu au fost condiții de lansare și prezentare publică, acest lucru realizându-se abia în 13 august 2023, în biserica ortodoxă din Doba, cu ocazia inaugurării și sfințirii monumentului dedicat eroului sergent Nedelcu Bosângeanu, căzut la datorie în această localitate, în 19 aprilie 1919.

În cele ce urmează, voi face o scurtă prezentare a acestei lucrări, cu accent pe datele importante din istoria comunei.

Am scris această lucrare la rugămintea primarului comunei, inginer Mihai Ghetina, despre o așezare multiseculară, care a împlinit 780 de ani de la prima atestare documentară. Cele mai vechi informații despre Doba provin din timpul invaziei mongole din anul 1241, când satul a fost complet distrus. „Case arse, schelete de oameni peste tot, urletul câinilor fără stăpâni, este imaginea care se înfățișează celui care ar fi

îndrăznit să se abată pe acele locuri”.

Comuna Doba este compusă din cinci sate: Doba, Boghiș, Paulian, Dacia și Traian. Cât despre originea numelui, după unele surse, se spune că un oarecare moșier se lauda că ar avea o tobă pe care dacă o lovește, sar din ea 100 de pluguri. Pe cursul inferior al Crasnei, se întindea mlaștina Ecedea, cea mai mare mlaștină eutrofă a Europei Centrale. Primele relatări despre această mlaștină le avem de la Evlia Celebi, care în 1664 a însoțit trupele otomane în aceste părți. O conscripție din 1827 menționează că pământurile din Doba sunt de calitate bună, dar că adesea erau supuse inundațiilor. De la cronicarul Szirmay Antal aflăm că Doba a fost locuită de români și maghiari, așezați lângă pârâul Balkany. Locuitorii sunt de rit vechi și reformați, amândouă religiile dispun de biserică din piatră și au preoți. Tot Szirmay Antal ne spune despre așezarea Tagy, situată în pusta dintre Doba și Domănești, avându-i ca proprietari în 1385 pe Bathory Sanislo și fiul, în 1402 pe Ștefan Bathory, iar în 1609 pe Valentin Tedy. Azi, această așezare este dispărută.

Începând cu secolul al XVII-lea, domeniul Doba se împarte între mai mulți proprietari. Astfel, în 1711 proprietar fiind Karolyi Sandor, în anul 1777 contele Karolyi Antal. O descriere a satului din 1848 spune că, în 1828, în Doba se aflau 25 de proprietari cu pluguri și 20 de jeleri. În 1869, la Doba erau 126 de locuințe. Populația era formată din 306 reformați, 27 de romano-catolici, 737 de greco-catolici și 20 de evrei. În total, populația număra 1.090 de suflete.

În iulie 1868, românii din Doba au întocmit un protest prin care cereau revenirea la autonomia Transilvaniei, pe baza Diplomei Leopoldine, și reactivarea articolelor de lege votate în Dieta de la Sibiu, în anii 1863-1864, prin care se recunoștea națiunea română, cu limbă și confesiune garantate. Printre semnatarii acestui protest îi amintim pe protopopii Ciriac Barbul, George Maniu, Ioan Seremi, Vasile Iluțiu și notarii Petre Nistor, Ioan Barna și avocatul Alexandru Ferenciu. Un alt protest, al românilor, este cel întocmit de părintele Ignațiu Sabo din Boghiș. „Comitetul comitatens – se spune în

protest – nu corespunde în nici un fel așteptărilor celor peste o sută de mii de locuitori români din comitat, aceștia fiind reprezentați doar de 80 de membrii, în timp ce puțin mai numeroși locuitori maghiari ai comitatului numără 520 de deputați ... dintre cei 600 de membri ai comitatului ... cel puțin 200 de membri ar trebui să fie români”.

Un reprezentant de seamă al intereselor românilor din Doba și apărător al limbii și bisericii românești a fost protopopul Mihail Ciurdariu. Cunoscând atitudinea intransigentă a părintelui când era vorba despre drepturile românilor, autoritățile se foloseau de orice pretext pentru a-l pedepsi.

La 20 august 1912, la Doba are loc o adunare de protest împotriva anexării la Episcopia de Hajdudorog. Au participat delegații din satele: Boghiș, Moftinu Mic, Sânmiclăuș și Sătmărel. Au fost de față părintele protopop Mihail Ciurdariu, părintele Constantin Lucaciu, Alexa Pop, protopop în Sânmiclăuș, George Șuta, protopop din Valea Vinului, preoții Petru Mihalca din Sătmărel, Gheorghe Mureșan din Moftinu Mic și Demetriu Pop din Boghiș. Adunarea a fost onorată de prezența marelui om politic Ștefan Ciceo-Pop. Adunarea a aprobat propunerea Partidului Național Român cu privire la necesitatea adoptării votului universal. A respins încercarea de a desface de la Episcopia română greco-catolică de Oradea a comunelor românești și a le anexa la Episcopia maghiară de Hajdudorog.

Ziarul „Românul”, care apărea la Arad, scria despre adunarea de la Doba: „A fost cea de-a patra adunare mare din șirul celor de protest. Adunarea a avut loc la 20 august 1912, după amiază, la orele 4. Sufletul conducător al acestei comune fiind vicarul Mihail Ciurdariu, care nu demult a fost condamnat la 3 luni temniță pentru agitație, pentru simplul motiv că a cutezat să îndrume pe credincioși și a se ruga întotdeauna în limba maicii lor”. Părintele Ciurdariu a fost condamnat de Tribunalul din Satu Mare la 3 luni de închisoare.

La 17 noiembrie 1918, la Doba s-a format Consiliul Național Român. Adunarea i-a ales pe următorii ca reprezentanți ai Consiliului Național Român: Andrei Nagy, Iuliu Silagyi, Vasile Maxim, Mihai Turți, Ioan Papp, Gheorghe Ziman, Andrei Varadi, Ioan Tout, Andrei Riț, Ioan Olah, Vasile Gătina, George Măcican, George Turți, Ioan Cieghe, Mihai Gătina, Ioan

Turți, Andrei Hora, Mihai Turți și Ioan Varadi. Comuna Doba a fost reprezentată la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia de către George Turți și Mihai Gătina. Celor doi le-au fost înmânate credenționale prin care se adeverea că au fost desemnați de Sfatul Național din Doba, cu dreptul de a vota pentru unirea Transilvaniei cu România.

La marginea comunei Doba și-a pierdut viața sergentul Nedelcu Bosângeanu, din Regimentul 9 Roșiori. Numele bravului sergent a fost dat unei străzi din Doba. În centrul comunei, un monument îi eternizează memoria.

Au urmat ani triști după Dictatul de la Viena. Foarte mulți români au avut de suferit, au fost bătuți, umiliți și obligați de noile autorități să își părăsească locurile natale.

După patru ani de suferință, românii din Doba au primit cu bucurie ofensiva armatei române. Trupele române, sub comanda generalului Gheorghe Avramescu, au zdrobit rezistența inamicului. În dimineața zilei de 26 octombrie 1944, unitățile române au atins frontiera, în zona localităților Urziceni, Boghiș, Doba și Petea. În Ordinul nr. 77 al Ministerului de Război al României se precizează: „O frontieră blestemată trasată prin ură și războaie a despărțit timp de patru ani părinte de copil și frați de frați. Lanțurile au fost rupte, frontiera fictivă și odioasă a fost trecută într-un iureș de nebiruitele și vitezele noastre batalioane românești ... am izgonit pe dușmanii noștri milenari pentru totdeauna din cele mai vechi așezări românești”.

Monografia trece de asemenea în revistă istoria localităților componente, Boghiș, Paulian, Dacia și Traian. Colonelul Constantin Paulian era comandantul Brigăzii 3 vânători, compus din Regimentul 3 vânători și Regimentul 2 vânători. Brigada 3 vânători făcea parte din Divizia 2 vânători, sub comanda generalului Gheorghe Dabija. Aceste forțe acționau la sud de Oradea până la Mureș. Traian Mager, în cartea sa „Ținutul Hălmeagului”, vol. IV, 1938, scrie: „În ziua de 17 aprilie 1919, colonelul Paulian, comandantul Brigăzii 3, care mult îndărătul frontului, ajungând într-o zonă necurățată de fugari, a fost ucis de aceștia chiar pe șoseaua națională, în dreptul comunei Gavojdia, lângă Sebiș. Câțiva fugari se ascuseseră sub un pod și zărind trăsura cu un înalt ofițer, i-au aținut calea și l-au asasinat. În amintirea colonelului ucis,

comuna Gavojdia se numește azi Paulian”. Numele ilustrului ofițer este purtat azi și de satul component al comunei Doba.

Lucrarea de față se ocupă pe larg, în capitole separate, de Biserică și cei care au slujit-o cu credință. Apoi, sunt trecute în revistă atât istoria bisericilor ortodoxe, cât și istoria bisericilor reformate. Capitole largi sunt rezervate școlii, evoluției populației, de la primul recensământ din 1754, până la recensământul din anul 2011.

Comuna Doba se poate mândri cu o serie de oameni de seamă, scriitori, artiști, preoți care au fost intelectuali patrioți și care s-au remarcat în domeniul culturii, sau au slujit cu credință biserica și neamul românesc. Amintim aici pe Teodor Naghiu-Odeșteanu din Boghiș, profesor la Beiuș, Iosif Spădaru, învățător, pedagog,

muzician și dirijor, Valeriu Bărbosu, de care se leagă edificarea bisericii din Traian, Victor Marian, al doilea boghișan ajuns profesor la „Școala Beiușului” și Grigore Rițiu, profesor de latină la Liceul din Beiuș. Îl mai amintim pe Traian Cavași, cu rol important în 1918, fostul comandant al Gărzii Naționale Române din Boghiș. Pe tărâm scriitoricesc s-au afirmat Ion Bledea, Ioan Ghiur și dr. Aurel Pop.

Lucrarea se încheie cu prezentarea economiei comunei, precum și a turismului și sportului. Volumul conține mai multe anexe și fotografii, pentru elaborarea lucrării fiind folosite atât surse arhivistice, cât și lucrări nepublicate, colecții de documente, lucrări generale, volume, studii și articole.

Câinele soldatului*

Grigore ALEXANDRESCU

Rănit la războaie, soldatul căzuse,
Și-n puține zile chinuit muri,
Departa de-o mumă care îl crescuse,
Și care-l iubi!

Sărman, fără rude, pe țarmuri străine,
N-avea nici prieteni, nici un ajutor;
Nu era ființă care să suspine
Pentr-un trecător!

Singurul tovarăș de nenorocire,
Singura-i avere, un câine iubit,
Ședea lângă dânsul și-n mare mâhnire
Părea adâncit.

Acum tot e gata pentru îngropare,
Acum ridic trupul pe mâini de soldați,
Cinste hotărâtă acelora care
Mor pentru-mpărați.

În fruntea paradei câinele pornește,
Din ochii lui pică lacrimi pe pământ,
Ca un iubit frate el îl însoțește
Până la mormânt.

Aci se oprește, aci se așează,
Nimic nu îl face a se depărta:
Așteaptă să-l strige, crede c-o să-l vază
Când s-o deștepta!

Câteodată cearcă piatra s-o ridice,
Câteodată latră după-un călător,
Cuprins de durere: Vino, parc-ar zice,
Să-mi dai ajutor.

Apoi când străinul de milă voiește
A-l trage deoparte și hrană a-i da,
El își pleacă capul, în pământ privește,
Și nimic nu vrea!

De două ori noaptea cu umbrele sale
Emisferul nostru l-a învăluit,
Și sărmanul câine din locul de jale
A fost nelipsit!

Dar în dimineața cea viitoare,
Pe când se deșteaptă omul muncitor,
Zăcea lângă groapă, mort de întristare,
Câinele Azor!

*După poetul francez Casimir Delavigne (1793-1843)

Definirea dogmatică și cinstirea icoanelor, în Sinodul al VII-lea ecumenic

Introducere

Despre icoana ortodoxă¹ se poate vorbi din mai multe puncte de vedere. Așa, i s-ar putea face istoricul, arătând fazele prin care a trecut dintru început și până în vremurile mai noi, s-ar putea vorbi, de asemeni, despre tehnica și estetica ei, despre justificarea folosirii ei ca obiect de cult, ori despre simbolistica și specificul ei.

În cursul secolului al VIII-lea, mai ales începând din cel de-al treilea deceniu, lumea bizantină a fost teatrul celei mai aprige confruntări pe tema cinstirii sfințelor icoane, confruntare cunoscută sub numele de criza iconoclastă sau cearta pentru icoane. Problema principală era cu privire la legitimitatea închinării la icoane și la felul cultului ce trebuie să se dea icoanelor. Adversarii icoanelor numiți iconoclaști, recrutați din cadrul familiei imperiale și din rândul armatei, socoteau că închinarea la icoane este idolatrie, neavând nici o fundamentare în Vechiul Testament.²

Sinodul VII-Generalități

Împărăteasa Irina preia conducerea imperiului, în calitate de regentă a fiului minor, Constantin al VI-lea (780-797), și pregătește organizarea unui sinod ecumenic pentru a restabili învățătura de credință ortodoxă. Prima încercare a fost la 7 august 786, când patriarhul Tarasie deschidea lucrările ședinței din Biserica „Sfinților Apostoli” din Constantinopol, însă armata imperială iconoclastă a intervenit, întrerupând sinodul. Împărăteasa Irina a organizat o expediție împotriva arabilor, pentru a elibera capitala de trupele iconoclaste, pregătind, de data aceasta la Niceea, primirea sinodalilor. La 24 septembrie 787 se deschidea, la Niceea, Sinodul al VII-lea Ecumenic, în prezența familiei imperiale. Definiția dogmatică a acestui sinod restabilește ortodoxia, după rostirea Simbolului de credință niceo-constantinopolitan și anatematizarea tuturor ereticilor din secolele precedente: „Noi păstrăm toate predaniile, scrise sau orale, printre care și cea referitoare la sfințele icoane care stă în armonie cu vestirea Evangheliei, căci Logosul divin s-a întrupat în realitate, și nu în aparență. Urmând calea împărătească, învățăturilor inspirate de

Pr. drd. Mădălin Vasile TĂUT

Dumnezeu ale Sfinților Părinților noștri și predaniei Bisericii universale, în care sălășluiește Sfântul Duh, mărturisim, cu toată convingerea și claritatea că, precum semnul sfintei și de viață făcătoarei Cruci, tot așa și sfințele icoane demne de cinstire, să fie pictate sau lucrate în mozaic sau din alt material și să fie așezate în sfințele biserici ale lui Dumnezeu, pe sfințele vase și veșminte, ca fresce sau icoane portabile, în case sau la răspântii, fie că este icoana dumnezeiescului nostru Stăpân și Mântuitor Iisus Hristos, fie că sunt icoanele neprihănitei Stăpânei noastre, Sfintei Maicii Sale, ale sfinților îngeri, ale tuturor sfinților și dreptilor”.³

Poziția Sfântului Teodor Studitul în cadrul Sfintei Tradiții

Lupta Ortodoxiei împotriva ereziei iconoclaste a fost condusă de personalități care au îmbinat în chip desăvârșit evlavie cu teologia. Înainte de Sinodul VII Ecumenic, cinstirea icoanelor a fost apărată de episcopii Leontie al Neapoleului și Ioan al Tesalonicului, Gherman și Tarasie patriarhi ai Constantinopolului, stâlpul Ortodoxiei fiind Sfântul Ioan Damaschin ale cărui formule au fost proclamate în sinod drept dogme. Prezentând opera dogmatică a Sfântului Teodor Studitul, prezentăm învățătura Bisericii și aducem contribuție la cunoașterea vieții și operei sale care se bucură în Biserica Ortodoxă Română de o cinste deosebită. Identitatea învățăturii Sfântului Teodor Studitul cu învățătura de totdeauna a Bisericii Ortodoxe este temelia poziției sale dogmatice, după cum el însuși spune: „suntem ortodocși deplin și mădulare ale Bisericii sobornicești, pentru că noi respingem toate ereziile și ne supunem hotărârilor sinoadelor ecumenice și locale în toate”.

Începutul argumentării cinstirii Sfințelor Icoane este făcut de Teodor Studitul în numele Sfintei Treimi. El zice: „Una este credința și cultul și închinarea noastră a creștinilor, cea în Tatăl și Fiul și Sfântul Duh, pentru că unul este și acela căruia ne închinăm în ce privește natura dumnezeirii deși sunt trei cele ce se înțeleg în ceea ce privește proprietățile ipostatice, păgânii au schimbat adorarea lui Dumnezeu în adorarea

lucrurilor create și de aici s-a ajuns la adorarea zeităților care nu înseamnă nimic. Dumnezeu nostru este însă unul pe care noi îl adorăm în Treime. Noi nu câtuși de puțin ce este Dumnezeu în Sine așa cum știe El despre Sine. Deoarece pentru nesfârșita sa bunătate Dumnezeu a venit în fire omenească devenind om la fel ca noi, El unul din Treime și pentru că a avut loc o amestecare a celor neamestecate și o împreunare a celor ce nu se lasă împreunate, pentru aceasta Hristos, se zugrăvește pe icoană. Folosind învățătura ortodoxă enunțată, Sfântul Teodor respinge erezia iconoclastă care, referitor la posibilitatea icoanei, aduce următoarele acuzații: Icoana este idol, icoana nu poate cuprinde natura divină, icoana nu poate cuprinde trupul Domnului pentru că este trup părut, icoana nu poate cuprinde trupul Domnului pentru că este trup comun.⁴

În cazul sfințelor noastre icoane, ne ducem cu mintea la facerea omului de către Dumnezeu după chipul și asemănarea Sa. Ne ducem cu mintea la întruparea Fiului care este chipul Tatălui. Noi avem icoana stăpânului nostru Iisus Hristos, precum și celelalte icoane ale Prea Sfintei Fecioare Maria și ale tuturor sfinților. În icoană, Biserica vede nu una din laturile învățaturii ortodoxe, ci expresia Ortodoxiei în ansamblul ei, a Ortodoxiei așa cum este ea. Nu se poate deci nici înțelege, nici explica imaginea sfântă, icoana, în afara Bisericii și a vieții ei. Icoana, imagine sacră, este una din formele Tradiției Bisericii, deopotrivă cu Tradiția scrisă și Tradiția orală. Cinstirea icoanelor, a Domnului nostru Iisus Hristos, a Maicii Domnului, a îngerilor și a sfinților este o dogmă a credinței creștine, formulată la Sinodul al VII-lea ecumenic (787); ea decurge din dogma fundamentală a Bisericii: mărturisirea că Dumnezeu S-a făcut om (Ioan 1, 14). Chipul Acestuia (icoana Cuvântului – Hristos) este o mărturie a întrupării Sale adevărate, reale și nu închipuite, iluzorii. Tocmai pentru aceasta este numită adesea „teologie în imagine”. Sfântul Vasile cel Mare precizează: „Ceea ce cuvântul împărtășește prin auz, pictura arată în tăcere prin imagine”.

Sfinții Părinți de la Sinodul al VII-lea ecumenic repetă aceste cuvinte și precizează: „Prin aceste două mijloace, imaginea (icoana) și cuvântul, care se completează unul pe altul... noi primim cunoașterea despre aceleași realități”.

Învățătura ortodoxă a Bisericii a fost formulată de Sfinții Părinți, întemeindu-se pe Sfânta Scriptură cu toată limpezimea.

„Icoana, scrie Sfântul Ioan Damaschin în Cele

trei tratate contra iconoclaștilor, este o asemănare, un model, o întipăritură a cuiva. Însă icoana nu seamănă întru totul cu originalul, adică cu persoana înfățișată. Altceva este icoana și altceva este originalul; este o deosebire între ele, pentru că aceasta nu este celălalt și celălalt nu este aceasta. Spre exemplu: icoana omului, cu toate că întipărește figura corpului, totuși nu are facultățile sufletești, căci nici nu trăiește, nici nu cugetă, nici nu vorbește, nici nu simte, nici nu se mișcă. Tot astfel fiul, cu toate că este icoana naturală a tatălui, totuși are ceva deosebit față de el, căci este fiu, și nu tată”.

Icoana, spune Sfântul Teodor Studitul, este neasemănătoare în ce privește esența, însă este asemănătoare în ce privește persoana. Icoana Mântuitorului Iisus Hristos ne înfățișează persoana Sa și nu firea Sa, pentru că zice Sfântul Atanasie Sinaitul: „Nu firea vede firea, ci persoana contemplă persoana”. „Icoana poartă numele prototipului (originalul, persoana care este înfățișată), ea nu conține natura sa”, precizează Sfinții Părinți de la Sinodul al VII-lea ecumenic. Locul prezenței nu este planșa de lemn, ci asemănarea pe care ea o înfățișează. Nu există nici o natură înscrisă. „Nu cunoaștem în icoană nimic altceva decât înfățișarea reprezentând o asemănare a prototipului”, subliniază aceiași Sfinți Părinți.⁵

Unul dintre cei care au adus cea mai substanțială contribuție la triumful Ortodoxiei împotriva ereziei iconoclaste a fost Sfântul Ioan Damaschin, ultimul Sfânt Părinte din Răsărit, mort la anul 749. „Teologul icoanelor”, cum a fost numit Sf. Ioan Damaschin, a scris trei tratate împotriva ereziei iconoclaste după cum urmează:

Primul tratat, între anii 726, promulgarea edictului lui Leon III, și 730, primul sinod iconoclast; Tratatul al II-lea, imediat după depunerea patriarhului Gherman al Constantinopolului, 730. Tratatul al III-lea, imediat după al doilea. Sistemator al teologiei Părinților de până la el, Sfântul Ioan Damaschin își baza învățătura sa pe întreaga tradiție a Bisericii patristice. „La sfârșitul fiecărui tratat sunt aduse mărturii din Părinții și scriitorii bisericești pentru cultul sfințelor icoane. La tratatul întâi sunt citate 28 de mărturii, la tratatul al doilea sunt reproduse mărturiile din tratatul întâi plus 7 mărturii noi și la tratatul al treilea sunt citate 90 de mărturii, dintre care 9 sunt reproduse din primul și al doilea tratat”. Sfântul Ioan Damaschin „scrie tratatele sale despre apărarea sfințelor icoane în care oferă apărătorilor credinței o bază teologică ce va fi reluată de teologii ortodocși de după el”, baza teologică pe

care se va construi formula dogmatică a celui de al VII-lea Sinod ecumenic (787).⁶

Sfântul Ioan Damaschin - Noțiunile de icoană și Închinăciune

Marele dialectician creștin care a fost autorul „Fântânei cunoștinței”, cunoscând lupta Bisericii cu ereziile anterioare, a înțeles că primul pas ce trebuie făcut în această direcție este lămurirea și stabilirea termenilor. De aceea arată ce trebuie să înțelegem prin termenul de „icoană” și prin cel de „închinăciune”. Dacă astăzi, prin icoană, înțelegem îndeobște reprezentarea grafică a cuiva, Sf. Ioan Damaschin numea icoană tot ceea ce reproduce și se aseamănă cu un anumit prototip, dar de care se deosebește în ceva. Izvorul icoanelor este identic cu acela al învățaturii dogmatice, adică Descoperirea dumnezeiască și adeseori revelațiile particulare.⁷ „Icoană este asemănare, care înfățișează originalul - spune autorul celor trei tratate împotriva iconoclaștilor -, cu toate acestea este oarecare deosebire între icoană și original, deoarece icoană nu se aseamănă în totul cu originalul”. Pornind de la ceea ce deosebește originalul de icoană, autorul împarte icoanele în 6 grupe:

1. Icoană naturală: Fiul lui Dumnezeu este icoană vie a Tatălui „deosebindu-se în aceea numai că este cauzat: Tatăl este cauza naturală, Fiul cel cauzat, pentru că nu este Tatăl din Fiul, ci Fiul din Tatăl. Căci Fiul are din el - deși nu după el - aceeași existență, pe care o are Tatăl, care l-a născut”.

2. Paradigmele divine, care „sunt icoane și exemple ale lucrurilor ce vor fi făcute” de Dumnezeu, în sfatul căruia „cele hotărâte mai dinainte de el și cele ce aveau să existe, în chip neschimbat, au luat formă și s-au înfățișat în icoană înainte de devenirea lor”.

3. „Al treilea fel de icoană este cel făcut de Dumnezeu prin imitare, adică omul. Căci cum va fi cel zidit de aceeași fire cu ziditorul altfel decât prin imitare?”.

4. „Al patrulea fel de icoană este cel întrebuințat de Scriptură, care atribuie forme, figuri și chipuri celor nevăzute și necorporale; acestea sunt reprezentate corporal pentru ca să ne facem o slabă idee despre Dumnezeu și îngeri, deoarece noi nu putem să contemplăm pe cele necorporale fără de formele care sunt corespunzătoare naturii noastre”.

5. Al cincilea fel de icoană se numește acela care înfățișează și schițează mai dinainte cele viitoare. Spre exemplu: rugul (Ex. III, 2), ploaia de pe lână (Jud., VI, 40), toiagul (Numeri, XVII, 23) și vasul cu mâna (Exod, XVI, 33) preînchipuiesc

pe Fecioara și Născătoarea de Dumnezeu. Șarpele (Numeri, XXI, 9) pe cel care a distrus prin cruce mușcătura șarpelui, autorul răului (Evrei, ÎI 14), marea, apă și norul duhul botezului (I Cor., X, 1-2).

6. Al șaselea fel de icoană este acela spre aducere aminte a faptelor trecute sau a minunii sau a virtuții. În această categorie se încadra icoana propriu-zisă pe care Sf. Ioan Damaschin se angajase să o apere pe baza Tradiției în fața iconoclaștilor.

După ce stabilește felurile și înțelesurile icoanei, autorul trece la a arăta înțelesul „închinăciunii”, termen la rândul său cu mai multe înțelesuri:

1. Adorarea pe care o aducem numai lui Dumnezeu „singurul prin fire demn de închinăciune”.

2. Închinăciunea adusă din pricina lui Dumnezeu prietenilor și slujitorilor Lui. După cum Iisus, fiul lui Navi (Isus Navi, V, 14) și Daniel (Daniel, VIII, 17; X, 9), s-au închinat îngerului.

3. Închinăciunea adusă locurilor lui Dumnezeu, după cum zice David: „Să ne închinăm în locul, în care au stat picioarele lui” (Ps. 13, 17).

4. Obiectele afierosite lui Dumnezeu, după cum întreg Israelul se închină cortului.

5. Acela potrivit căruia ne închinăm unii altora, ca unii ce avem partea lui Dumnezeu și suntem făcuți după chipul lui Dumnezeu.

6. Închinăciunea dată celor care conduc și stăpânesc (Rom. XIII, 2).

7. Acela potrivit căruia se închină robii stăpânului și cei care au nevoie de ajutorul altora, binefăcătorilor lor, după cum Avraam s-a închinat fiilor lui Emor, când a cumpărat peștera dublă pentru mormânt.

Din împărțirea aceasta observăm că, prin închinăciune, teologul icoanelor înțelegea un anumit fel de relații interpersonale pe care le clasează după un anumit criteriu, arătând că închinăciunea este „simbolul fricii, al darului, al cinstei, al supunerii și al smereniei”. Ceea ce reținem este că numai lui Dumnezeu îi datorăm închinăciune pentru ființa sa, adică adorare, pe când închinăciunea sau relația pe care o stabilim cu celelalte persoane, sau chiar cu anumite lucruri, este numai în funcție de poziția acestora față de Dumnezeu, deci în fond și această închinare are direcția tot spre Dumnezeu. „Cultul care se aduce unei creaturi este motivat printr-o relație, un raport al acestei creaturi cu Dumnezeu”.⁸

Sfântul Ioan Damaschin - Legitimitatea pictării și folosirii icoanelor

Cei care s-au ridicat împotriva icoanelor au

invocat printre altele și motivul cum că dumnezeirea, ca de altfel toate lucrurile spirituale, nu pot fi pictate, nu pot fi reprezentate și mărginite în forme materiale. La aceasta autorul răspunde în parte prin gruparea sensurilor noțiunii de icoană, în care arată că icoana oglindește fidel prototipul, fără a-i repeta ființa, numai în cazul primei grupe icoana are aceeași ființă ca și originalul, Fiul ipostaziază ființa Tatălui. Dar meritul mare al teologului icoanelor este de a fi bazat învățătura despre posibilitatea pictării și folosirii icoanelor pe considerente de ordin hristologic. „Zugrăvesc pe Dumnezeu nevăzut, spunea evlaviosul ieromonah de la Sf. Sava, nu ca nevăzut, ci, ca pe unul care s-a făcut văzut pentru noi prin participare la corp și sânge. Nu zugrăvesc Dumnezeirea nevăzută, ci zugrăvesc corpul văzut al lui Dumnezeu”. Cât privește mult-citatul text din Decalog (Exod, XX, 4, Deuteronom, V, 8), potrivit căruia Dumnezeu ar fi oprit în mod expres orice fel de reprezentare a lucrurilor spirituale, Sf. Ioan Damaschin arată că o astfel de interpretare a textului vechi-testamentar denotă necunoașterea exactă a Sfintei Scripturi. Autorul arată că Scriptura unește adorarea cu închinarea, de unde înțelegem că în textul din decalog este oprită adorarea altor persoane sau lucruri în afară de Dumnezeu, porunca dată Iudeilor „din pricina lesnei lor înclinări spre idolatrie”. Dacă însă am vedea în textul respectiv oprirea oricărui fel de reprezentare a celor duhovnicești ar însemna să-L punem pe Dumnezeu în contradicție cu sine însuși, căci tot în Vechiul Testament El însuși poruncise lui Moise să facă cortul mărturiei (Exod XXXI, 1-6) în care erau reprezentați heruvimii. Oprirea adresată celor de sub lege nu are autoritate și asupra noastră, a celor de sub har, „care am primit de la Dumnezeu puterea de discernământ și știm ceea ce poate fi înfățișat și ceea ce nu poate fi înfățișat în icoană”. De altfel, cel care a făcut cel dintâi icoană a fost însuși Dumnezeu, care a născut pe Fiul Său, Unul-Născut și Cuvântul Lui, icoana Lui cea vie, naturală, și chip cu totul asemenea al veșniciei Lui”. Pictarea și folosirea icoanelor ne apare nu numai îndreptățită și bazată pe revelație, ci și utilă prin faptul că astfel ne sunt mijlocite adevărurile mântuitoare. Așa „putem să facem icoanele tuturor formelor pe care le-am văzut, le înțelegem însă așa cum au fost văzute. Căci deși, uneori, prin intermediul rațiunii înțelegem figurile, totuși ajungem la înțelegerea acestora pe temeiul celor ce am văzut”. Dacă cultul și folosirea sfintelor icoane au un suport teologic, acesta se amplifică atunci când avem în vedere rolul sfintelor icoane în cultul Bisericii de

totdeauna, fiind totodată și motivul forte care impune icoana în evlavia creștină. Acest rol are un dublu aspect: instructiv-educativ și harismatic.

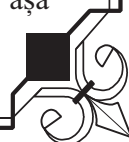
a) Instructiv-educativ

Supportul teologic al icoanei se definea de-abia acum când cultul ei fusese atacat de iconoclaști, dar uzul icoanelor era vechi în Biserică, impus mai ales pentru folosul său didactic. Invocând texte mai vechi, mai ales din Părinții capadocieni, care au evidențiat acest aspect al importanței icoanelor în cult, Sf. Ioan Damaschin precizează că „icoanele sunt cărți pentru cei neștiutori de carte și cronici care vorbesc neîncetat, ai cinstirii sfinților, instruind fără cuvinte pe cei care le văd și sfințind vederea. Nu am prea multe cărți - continuă eruditul autor al *Sfintelor Paralele*, - și nici nu am timp liber spre a citi, întru însă în biserică, spitalul obștesc al sufletelor, înăbușit de gânduri ca de niște spini, podoaba picturii mă atrage să nu uit, îmi desfătează vederea ca o livada și, pe nesimțite, mărirea lui Dumnezeu pătrunde în suflet. Am privit răbdarea mucenicului, răsplata cununilor și mă aprind ca prin foc cu dorința de a-l imita. Căzând la pământ mă închin lui Dumnezeu prin mijlocirea mucenicului și mă mântui”. Este schițat aici într-un mod magistral efectul psihologic-educativ al icoanelor. Icoanele își îndeplinesc rolul instructiv prin faptul că ne pun mereu în față faptele trecute, minunile sau virtuțile „spre slava, cinstea și cunoașterea celor care au învins și s-au distins în virtute”, dar această instruire se face cu un scop educativ: „Ca să evităm cele rele și să râvnim virtuțile”.

Rolul icoanelor n-are numai o direcție umană, ci în același timp el are și o direcție spre Dumnezeu, căci „sunt făcute spre slava Lui și a Sfinților Lui, spre râvnirea virtuții și evitarea viciului și spre mântuirea sufletelor”.

b) Harismatic

Prin teologia sa asupra icoanelor, Sf. Ioan Damaschin „a lărgit dezbaterea, legând foarte abil problema cultului și a folosirii icoanelor, în legătură cu rolul jucat de riturile și obiectele sensibile în opera mântuirii și a sfințirii noastre, de problema posibilității sfințirii și ridicării materiei la o stare supranaturală”. Este adevărat că „a atribui icoanelor o calitate, o putere quasi-sacramentală, este una dintre problemele teologiei bizantine”, dar, dat fiind caracterul apologetic al tratatelor Sfântului Ioan Damaschin, în ele este abia atinsă această problemă și așa destul de sensibilă. Așa cum se dă har dumnezeiesc „celor materiale din pricina numelor celor pictați pe icoane”, tot așa

„dacă cel zugrăvit este plin de har, participă și icoanele la har în măsura credinței”. Prin aceasta se conturează deplin poziția și rolul icoanelor în cultul creștin din totdeauna, în cadrul căruia apar ca o necesitate de formă prin rolul lor instructiv-educativ și harismatic, devenind „un mijloc de comuniune între cel care se roagă și Dumnezeu, Fecioară sau sfinți”.

Din perspectiva secolelor care au trecut și care au confirmat ortodoxia învățaturii autorului celor trei tratate împotriva iconoclașilor, este foarte ușor să apreciem aportul imens adus de autorul lor la definitivarea teologiei icoanelor. Sf. Ioan Damaschin a ținut să specifice că învățătura sa este „tradiția Bisericii”, afirmație justificată mai ales de bogatele citate din Sfinții Părinți cu care se încheie fiecare tratat. Prin învățătura sa, Sf. Ioan n-a impus icoana în cultul Bisericii, unde ea există de la început, ci a dat numai acestei practici un suport doctrinar solid, după criteriile Revelației din Sf. Scriptură și Sf. Tradiție. Icoana reprezintă una dintre funcțiile materiei de a mijloci înțelegerea celor nevăzute, de a ține locul cuvântului, fie pentru cei care știu să citească, de a ține locul cuvântului, fie pentru cei care n-ar ști să citească, de a face viu în mijlocul nostru exemplele de virtute ale sfinților, spre a ne îndemna la a-i imita, spre a mijloci harul mântuitor dar, mai ales, spre a

contribui la descoperirea slavei lui Dumnezeu. Prin această învățătură, teologul icoanelor lașă Bisericii truda vieții și rodul evlaviei lui, încheind, prin moartea sa, perioada patristică, aceea care a dat creștinătății pe marii și neîntrețuții ei apărători. Prin hotărârea dogmatică a Sinodului VII ecumenic, Biserica a preluat și oficializat învățătura Sf. Ioan Damaschin cu privire la importanța Sfințelor icoane în cultul creștin. Această învățătură se bucură și astăzi de aceeași valabilitate în Biserica Ortodoxă. În lumina spiritului ecumenist, din perspectiva căruia sunt astăzi reconsiderate vechile raporturi dintre diferitele confesiuni creștine, dintre care unele n-au mai păstrat integritatea cultului creștin din epoca Bisericii ecumenice, se poate aprecia că precizările făcute de Sf. Ioan Damaschin, cu privire la cultul Sfințelor icoane, nu numai că justifică practica ortodoxă a cinstirii icoanelor, ci o și impun acolo unde a fost înlăturată.

Amploarea pe care a luat-o arta creștină după Sinod a avut însă cu siguranță influență și la noi și a stat la baza frescelor, pe care le constatăm atât de bine începând cu secolele XIII-XIV. De altfel, Sinodul al VII-lea ecumenic își găsește locul de cinste în bisericile noastre alături de celelalte sinoade⁹.

Note

1. D.I.Belu „Despre icoana ortodoxa” în Biserica Ortodoxă Română. nr11-12, 1941, p 643.
2. Pr. Prof. dr. Stefan, „Sensul icoanei la Sfântul Ioan Damaschin și Sinodul VII ecumenic” în Ortodoxia, nr 4, 1987, p 23.
3. Alexandru Briciu în <http://ziarullumina.ro/sfinii-parini-de-la-sinodul-vii-ecumenic-3836.html>- site accesat la data de 02.03.2023.
4. Drd. Rene Broscăreanu, „Aspecte dogmatice ale disputei iconoclaste” în Studii Teologice, Nr 6, 1987, pp 29-31.
5. Drd. Nicolae Streza, „Aspectul dogmatic al cultului icoanei la Sfântul Teodor Studitul”, în revista „Studii Teologice” Nr 3-4, 1977, București, pp 298-300.
6. Pr. Prof. dr. Stefan, „Op Cit” în Ortodoxia, nr 4, 1987, pp 24-25.
7. Teologia Dogmatică și Simbolică, manual pentru Institutele Teologice, tipărit cu binecuvântarea Preafericitului Iustinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, E.I.B.M.B.O.R, București, 1958, p 763.
8. Drd. Rene Broscăreanu, „Op cit”, Nr 6, 1987, pp27-29.
9. Ibidem, pp35-38.

Bibliografie

1. Sfânta Scriptură, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Preafericitului părinte Teoctist, E.I.B.M.B.O.R , București 2006.
2. Alexandru Briciu în <http://ziarullumina.ro/sfinii-parini-de-la-sinodul-vii-ecumenic-3836.html>- site accesat la data de 02.03.2023.
3. D.I.Belu, „Despre icoana ortodoxa” în Biserica Ortodoxă Română. nr 11-12 , 1941.
4. Teologia Dogmatică și Simbolică, manual pentru Institutele Teologice, tipărit cu binecuvântarea Preafericitului Iustinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, E.I.B.M.B.O.R, București, 1958.
5. Drd. Nicolae Streza, „Aspectul dogmatic al cultului icoanei la Sfântul Teodor Studitul”, în revista „Studii Teologice” Nr 3-4, 1977, București.
6. Pr. Prof. dr. Stefan, „Sensul icoanei la Sfântul Ioan Damaschin și Sinodul VII ecumenic” în Ortodoxia, nr 4, 1987.
7. Drd. Rene Broscăreanu, „Aspecte dogmatice ale disputei iconoclaste” în Studii Teologice, Nr 6, 1987.

Rugă pentru părinți

Adrian PĂUNESCU

Enigmatici și cumiți,
Terminându-și rostul lor,
Lângă noi se sting și mor,
Dragii noștri, dragi părinți.

Chiamă-i Doamne înapoi
Că și-așa au dus-o prost,
Și fă-i tineri cum au fost,
Fă-i mai tineri decât noi.

Pentru cei ce ne-au făcut
Dă un ordin, dă ceva
Să-i mai poți întârzia
Să o ia de la început.

Au plătit cu viața lor
Ale fiilor erori,
Doamne fă-i nemuritori
Pe părinții care mor.

Ia priviți-i cum se duc,
Ia priviți-i cum se sting,
Lumânări în cuib de cuc,
Parcă tac, și parcă ning.

Plini de boli și suferind
Ne întoarcem în pământ,
Cât mai suntem, cât mai sunt,
Mângâiați-i pe părinți.

E pământul tot mai greu,
Despărțirea-i tot mai grea,
Sărut-mâna, tatăl meu,
Sărut-mâna, mama mea.

Dar de ce priviți așa,
Fata mea și fiul meu,
Eu sunt cel ce va urma
Dragii mei mă duc și eu.

Sărut-mâna, tatăl meu,
Sărut-mâna, mama mea.
Rămas bun, băiatul meu,
Rămas bun, fetița mea,

Tatăl meu, băiatul meu,
Mama mea, fetița mea.

AVRAM IANCU
1824 - 1872